

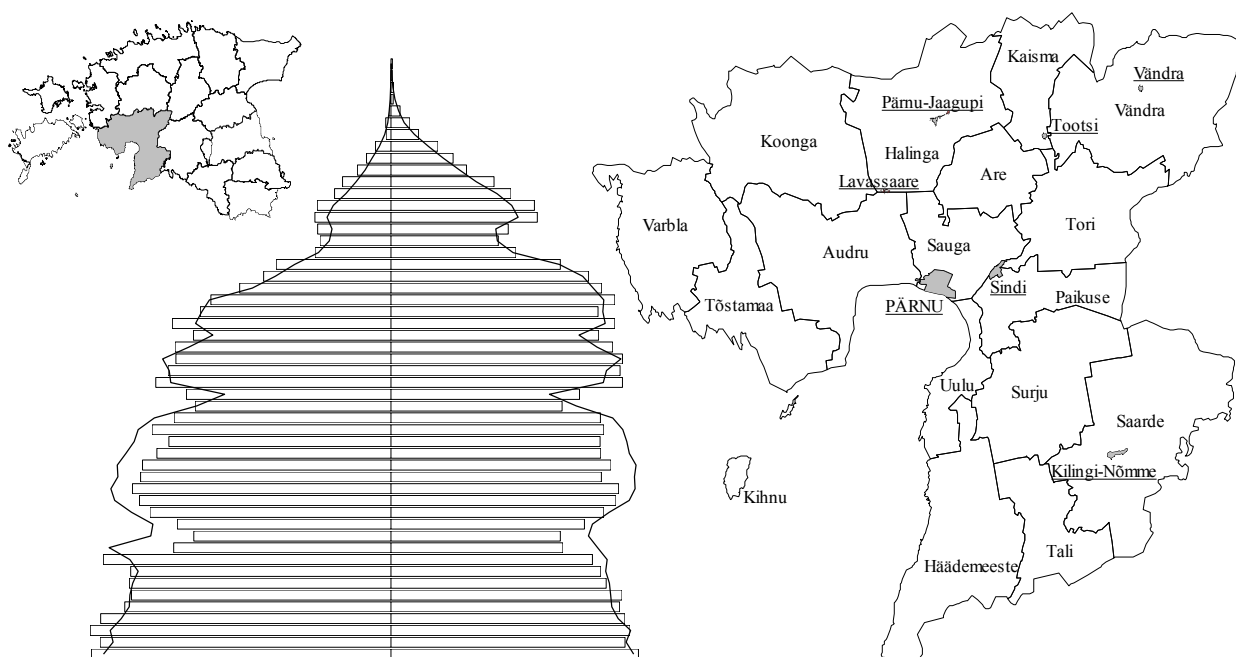
EESTI RAHVASTIKUSTATISTIKA
POPULATION STATISTICS OF ESTONIA

RAHVASTIKU ÜHTLUSARVUTATUD
SÜNDMUS- JA LOENDUSSTATISTIKA

REVIEWED POPULATION VITAL AND
CENSUS STATISTICS

Pärnumaa 1965-1990

Kalev Katus Allan Puur Asta Põldma

Tallinn 2005

EESTI KÕRGKOOIIDEVAHELINE DEMOUURINGUTE KESKUS
ESTONIAN INTERUNIVERSITY POPULATION RESEARCH CENTRE

**RAHVASTIKU ÜHTLUSARVUTATUD
SÜNDMUS- JA LOENDUSSTATISTIKA**

**REVIEWED POPULATION VITAL AND
CENSUS STATISTICS**

Pärnumaa 1965-1990

Kalev Katus Allan Puur Asta Põldma

RU Sari C Nr 24

Tallinn 2005

© Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus
Estonian Interuniversity Population Research Centre

Kogumikku täiendab diskett Pärnumaa rahvastikuarengut kajastavate joonisfailidega, © Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus.

The issue is accompanied by the diskette with charts on demographic development of Pärnumaa population, © Estonian Interuniversity Population Research Centre.

ISBN 9985-820-83-5

EESTI KÕRGKOOIIDEVAHELINE DEMOUURINGUTE KESKUS
ESTONIAN INTERUNIVERSITY POPULATION RESEARCH CENTRE
Postkast 3012, Tallinn 10504, Eesti

Kogumikus esitatud arvandmed on elektrooniliselt *Lotus*- või *ASCII*-formaadis. Soovijail palun pöörduda Eesti Kõrgkoolidevahelise Demouuringute Keskuse poole.

Data tables presented in the issue are available in Lotus or ASCII format from Estonian Interuniversity Population Research Centre.

EESSÕNA

Huvi tõus Eesti rahvastikuarengu vastu vene aja lõpupoole põrkus päris lihtsategi eesmärkide seadmisel andmestiku ebaadekvaatsusele. Mõistagi oli iseseisvuse taastamiseni esmatakistuseks rahvastikuteabe raske kättesaadavus ja avaldamisvõimaluse pea täielik puudumine. Sellistes oludes kippus suure osa ametnike ja isegi teadlaskonna hulgas levima arusaam, et salastatus kujutab endast peamist või koguni ainukest rahvastikuandmestikuga seotud probleemi. Sügisel 1991 võõrvõimu keelud kadusid ja selgus, et tegelikult on Eesti Statistikaametis leidaolev andmestik äärmiselt puudulik kogu vene aja lõikes ning olemasolev pisku vajab sihiteadlikku korrastustööd. Läbivaks, arvatavalt peamureks üldse oli sõjajärgse rahvastikuteabe ebapiisav võrreldavus ajas ja ruumis, mis aastakümnete jooksul kuhjununa on Eesti andmestiku madala kvaliteedi põhjuseks tänini ning sageli välistab koguni rutiinsete analüüsivõtete kasutamise.

Andmevõrreldavust pärssinud asjaolud — olgu omaette või koostoiminult — moodustavad kopsaka sasipuntra: sagedasti muudetud andmemääratluste ja arvutusvõtete kirjeldus on leebelt öeldes puudulik ning rakendamisaeg selgepiirilisel fikseerimata; Moskvast teostatud arvutuste metodoloogia ja meetodika on reeglina hoopis teadmata, sest tollase (ja nüüd prügimäele saadetud) kirjavahetuse tõendusel pole kohalikel ametnikel enama kui arvutustulemusi õigeaks tunnistanud kaaskirja vastu huvi jagunud; väiksemate haldustsüsteemide suunas liikudes kahaneb andmemahthüppeliselt, mistõttu omavalitsuste rahvastikustatistika on päris auklik ega ühti pealegi asjaomaste Eesti koondnäitajatega; statistilise territoriaalüksuse põhimõtet pole järgitud ja halduspiiride vähegi olulisem muutus on katkestanud rahvastikunäitajate aegread; andmeallikate kooskasutamine piirdub sündmus- ja loendusstatistika haruharvade ühilduskatsetega, küsitlusstatistika puudub aga täielikult. Esitatud lühiloetelu ja palju muud sarnast viitab eelkõige suure hulga töö tegematajätmisele ja poleminu-asi mentaliteedile. Kaudselt oli selline tööstiil muidugi võõrvõimu poolt soositud, kuigi mitte ka otse nõutud. Igatahes on viie aastakümne kuhjuv tulemusena meil sõna otseses mõttes oblastile või asumaale, mitte iseseisvale Euroopa riigile kohane rahvastikustatistika.

Eesti Demograafia Assotsiatsiooni koondunud teadlaskond vaagis rahvastikustatistika olukorda päris põhjalikult. Arupidamiste loogilise tulemusena sündis otsus korrastada Eesti sõjajärgne rahvastikustatistika viisil, et kujuneks varasema ajaperioodiga ühilduv andmetervik. Mitmesuunaliste tööde korraldamine ja teostus, mille ühisnimeks on kinnistunud *Eesti Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programm*, on jäänud peamiselt Eesti Kõrgkoolidevahelisse Demouuringute Keskusse koondunud rahvastikuteadlaste kanda. Programmi teostusviisi ja -kiiruse on pannud korrastustööde suur ulatus rippuma majandusvõimalusist ning koostöö laabumisest asjaomaste riigiasutustega. Mõistagi oli kõnealune Programm läbivaks arutlusaineks Valitsuse Isikuandmenõukogus kogu tolle andmekorraldusreformile suunatud ekspertkogu tööaja vältel. Poolehoidvaid seisukohti jagati seal ja on öeldud omajagu ka edaspidi, kuid tööde ladus kulgemine on ikka jäänud mõne ametkonna oskuse või koguni soovimatuse taha käsitleda Programmi laiemaid eesmärke iseseisva riigi ja selle institutsioonide loomupärase ülesandena. Siiski, seoses Maailma Rahvastiku- ja Arengukonverentsi ettevalmistusega Kairos pidas Isikuandmenõukogu tarvilikuks oma võimaluste piires alustada Programmi paari osaprojekti rahastamist. Nõnda on tänaseks Programmi raamis ilmunud parkümmend rahvastikustatistilist kogumikku (EKDK RU, Sari C). Äratehtud töö on avaldatust mahukam, mille hulgas väärib esiletõstmist 1989 aasta loendusandmestiku korrastamine ja uuskodeerimine. Ka käesolev kogumik tugineb suurel määral nimetatud tulemusele.

Programmi ühe koostisosana algas töö Eesti sündmus- ja loendusstatistika ühtlusarvutustega 1995 aastal, kuid seiskus koos teiste sedalaadi ettevõtmistega, kui kippus taastuma omaaegset informaatilist mõttelaadi kandvate ametnike otsuspädevus riigandmekorralduses. Neile mõjus, ja

mõjuvad õigusega tänini, andmevõrreldavust ja -kvaliteeti eesmärgistavad ühtlusarvutused ametkondliku elupuu saagimisena. Ajuti tugevnes ka arusaam, et omavalitsuse andmetarvidus on tema omamure, mis polnud kuidagi kooskõlas Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programmi lähtealustega. Enesestmõistetavalt tugineb viimane vastupidist loogikat kandvale riigiandmekorralduse üldpõhimõttele, mille järgi keskvoimu ülesanne on kindlustada iga omavalitsuslik haldusüksus ühtse riigistatistilise andmekogumiga, ning muuhulgas, tagada sedaviisi võrreldavus teiste sarnaste üksuste, kogu Eesti ja välisriikide suhtes. Programmi tabas uus seisak minister Katrin Saksa jõulisel initsiatiivil, kelle püüdeks oli pikaajaliste rahvastikustatistiliste tööde põhimõtteline asendamine päevakajaliste “uuringute”, resp arvamuskäsitluste korraldamisega, millelt loodeti hetkepoliitilist kasu lõigata. Paraku ei toeta Programmi sihiseadet ka viimase rahvaloenduse (2000) seni kontrollimata andmekvaliteet ja sealt tõukuv (paratamatu) soov äärmuseni lihtsustatud andmesilumismetodite kasutamisele ning andmekaitse sildi taha varjuv ärihuvi tung valdkonda.

Pärnumaa kogumik on kolmeteistkümnes raamat maakonna sündmus- ja loendusstatistika ühtlusarvutuste sarjas ning järgib enesestmõistetavalt nii sisult kui esituslaadilt varemilmunud. Väärrib meenutamist, et projekti alguses kutsuti kogumiku mahu ja struktuuri määramiseks ellu tööseminar, mille istungid toimusid pea üheksa kuu vältel. Nendel arupidamistel etendasid olulist osa maakonna asjatundjad, kes valisid enimsobivad isikutunnuste ja näitajate kombinatsioonid, muidugi olemasoleva andmekogumi poolt asetatud jäikade piirangute raamis. Töö teostajate meelehärmiks kasvas seminar esitamisele kuuluva andmemahu lõpuks enam kui kolmekordseks. Muuseas on see paista loendusandmestiku uustöötuse esituslaadis, kus tabelite arv numeratsiooniga hoopis kokku ei lange: pea igat valdkonda esindab kaks või paaril juhul enamgi arvtabelit. Kuivõrd kogumiku kasutajad on eelkõige ikka asjaomaste omavalitsuste ja maakonna rahvas, kaalus nendepoolne argumenteeritud soov üles rahastamise ja plaanitud tööaja poolt seatud tingimused. Küll on iga raamatu mahu ja sisu kasvades nihkunud Projekti teostus pikema aja peale.

Kogumik esitab Pärnumaa rahvastiku ühtlusarvutatud sündmus- ja loendusstatistika 1965-1990. Sündmusstatistiline andmestik on antud näitajate kaudu, mis allusid korrastamisele kogu ajavahemikku hõlmava aegreana. Kõik uusrehkendused tuginevad Eesti rahvaarvu ja vanuskoostise varasemale ühtlusarvutusele. Loendusstatistika vallast on tervikuna uustöödeldud 1989 aasta andmestik ja tulemus esitatud maakonnakeskse standardtabelite komplektina. Varasemate loenduste andmevalik järgib nimetatud tabelikogumit: esitatud on kõik võrreldavad ja väikeerisusega, kõrvale jäetud võrreldamatu struktuuriga arvandmed. Ka 1979 aasta loendusandmestik on teatud piirangutega uustöödeldav, seevõrra on vastavaid arvtabeleid hulga rohkem kui kahe varasema loenduse kohta, mil tuli piirduda vaid omaaegse töötlustulemuse koondamise ja ühtlustamisega. Kus iganes võimalik, on valla/linna andmestik esitatud vastava maakonna statistikaga võrdväärse mahus, millist põhimõtet täies ulatuses oli võimalik rakendada 1989 aasta tabelkomplekti puhul. Kogumiku algusosa sisaldab lühikest ülevaadet Pärnumaa rahvastikuarengust rõhuasetusega ajavahemikule 1965-1990 ning selgitusi andmedefinitsioonide ja piirimuutuste kohta. Trükitud materjali täiendab maakonna rahvastikuarengut kajastav elektrooniline jooniskomplekt.

Pärnumaa rahvastikukogumiku valmimisele on aidanud kaasa palju asjalikke inimesi, kellele kuulub autorite siiras tänu. Maakonnasarja väljakujundamisel oli asendamatu Taimi Parve entusiasm, kes muuhulgas selgitas oma pikaajalise töökogemuse varal rahvastikuandmete kasutamissuundi väljaspool keskasutusi. Tolle tööetapi teiseks võtmeisikuks oli Piret Luik Kesk-Eesti Statistikast, kelle hingel lasub paljuski kogumiku mitmekordne maht võrreldes esialgu plaanituga. Käesoleva rahvastikukogumiku loendusandmete uustöötuse ja ühtlusarvutused viisid läbi Kalev Katus ja Allan Puur, keda andmeesituse ja kujunduse osas toetas Teet Pungas. Kogumiku ülevaate tekstid kirjutasid Kalev Katus, Allan Puur ja Asta Põldma ning jooniskomplekti koostas Teet Pungas.

Rahvastiku loendus- ja sündmusstatistilised ühtlusarvutused toimusid algusfaasis pikka aega ning korduvate rahastamispauside ajal uuesti Eesti Kõrgkoolidevahelise Demouuringute Keskuse vahendite arvel ning loodud andmekogud on käesoleva kogumiku tarvis mõistagi kasutada olnud. Nende hulgas väärrib esiletõstmist korrastatud loendusandmestik, mille eelneva teostuseta oleks töö-

ja ajakulu koguni mitmekordselt suurem. Kogumiku andmevaliku ja esituslaadi seisukohalt tuleb oluliseks pidada Laulasmaa seminari (1993), samuti nimetatud ettevõtmisest tõuke saanud ja tänaseks tihenenud andmekorralduslikke mõttevahetusi rea rahvusvaheliste teadusprojektide ja konverentside käigus, mille rahaline toetus pärineb mitmest eri allikast. ÜRO arenguprogramm kaasrahastas, koostöös Eesti Säästva Arengu Sihtasutusega, andmekasutusseminari maakonna arenguplaanijatele (Põltsamaa 1999), mis andis olulist tagasisidet rahvastikuandmestiku olemasolust ning tarvidusest maakonna ja omavalitsuste lõikes. Kogumiku koostamisele on kaasa aidanud sihtteema 0132703s05 *Eesti rahvastikuareng: sajandilõpu pööre ja ühiskonna taastevõime* ning Eesti Teadusfondi granti nr. 5981 raamis teostatud analüütilised tööd, samuti Eesti Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programmi kahe teise osaprojekti, Eesti Rahvastiku Andmepanga ja Sünniandmepanga teave. Kogumik poleks saanud teostuda ilma Valitsuse Isikuandmenõukogu poolt algatatud rahalise toeta. Eelarvevahendite kasutamine toimus Statistikaameti kaudu.

Kalev Katus

FOREWORD

The advancement of demographic studies in Estonia in the middle of the 1980s was obstructed by the inadequacy of population data, even in the case of simple analyses. Limited availability of population data and restrictions on publication were the major obstacles to research until the restoration of Estonian independence. The secrecy of state statistics contributed to the general spread of the view, among decision-makers but also within the research community, that problems concerning population data were mostly, or even exclusively, caused by the lack of availability. Following the cessation of imposed restrictions in 1991, it became apparent that the population data for the whole period of Russian rule in Estonia were heavily deficient. Up to the present day, the major complication regarding data has been extremely poor comparability in terms of time and space, which necessitates extensive efforts even before routine analytical techniques can be applied.

During the period of Russian rule, data comparability was violated in multiple ways — applied definitions, calculation methods as well as their operation periods were not properly documented; judging from relevant correspondence, the methods of calculation performed by Moscow have been of low interest to Statistics Estonia, and therefore, the corresponding information is locally unavailable; sub-national data have been very sparse or virtually non-existent when moving to smaller units. Moreover, regional data often fail to make up the totals for the whole country; the concept of administrative rather than statistical territorial units has been applied, which, under frequent administrative transfers, disrupts the time series; vital and census statistics were kept isolated from each other and the third major source of population data — sample surveys — was ignored as a part of official statistics. Taken together, the above-mentioned deficiencies were the principal reasons for the discontinuity of national statistics in the country.

Since the lifting of restrictions, the scientific community has addressed the state of population statistics and expressed their serious concerns. Discussions held in the Estonian Demographic Association resulted in the conclusion that the consistency and quality of population statistics for the period of dependence does not meet the needs of an independent nation. The major direction of quality improvement of post-war population data, which can be undertaken in the current circumstances, are harmonisation and recalculation for the purpose of achieving consistency in time and space, in particular bridging the gap between the present and the statistics of the pre-war independence period. Various tasks aimed at the harmonisation of all major data sources over a 50-year period have been brought together under the *Programme for Estonian Population Data Comparability*.

So far the realisation of the Programme has mainly relied on the efforts of scientists at the Estonian Interuniversity Population Research Centre. Due to the scale of the tasks, the fulfillment of the Programme, and the tempo of its progress in particular, are dependent on the availability of funding and the cooperation of relevant government institutions. Understandably, the Programme has been monitored by the Governmental Commission for Population and Social Statistics during the entire period of its operation. Despite expressions of support, progress has been stymied by the unwillingness of certain agencies to consider the more general objectives of the Programme to be among the fundamental tasks of the national statistical system. Nevertheless, in the framework of the preparations for the Cairo Conference on Population and Development, the Governmental Commission allocated its support to a few sub-projects of the Programme. The results have been published in several volumes (EKDK RU, Series C), and have included the harmonised regional time series of age structures, life tables, infant mortality, and the inventory of historical sources on Estonian population. The work accomplished under the initiative of the research community has been

of a much wider range, particularly with respect to the retrieval of the 1989 census microdata by means of consistency-checking, evaluation, harmonisation and documentation. Among other applications, a noticeable part of the current publication builds upon the previous effort.

Given the urgent need for population data at a municipal level, the Governmental Commission for Population and Social Statistics considered the Programme's sub-project *Reviewed Population Census and Vital Statistics* for support. The Project started at the beginning of 1995 but, together with other undertakings of its kind, was halted when the lobby of old Soviet-type computing personnel, featuring strong profit-orientation under the new conditions, regained its decision-making authority. Not surprisingly, this interest group regards quality and comparability orientation in statistics as unnecessary spending. Additionally, the idea arose to leave the responsibility for population data issues to the municipalities, thus dissolving the national statistical system. Understandably, the Programme's emphasis on the key principle — local communities should be provided centrally with basic statistical information which they could compare with that of other communities, and with national figures as well as data for other countries — was in clear conflict with the expressed ideas. The Programme again came to a halt under the ministership of Katrin Saks, who attempted to replace the Programme with short-term studies, relying largely on public opinion polls. Unfortunately, the advancement of the Programme is also hampered by the low implementation quality of the recent population census and the resulting inclination of the Statistical Office towards oversimplified data manipulation, and infiltration of business interests, disguised by the rhetoric of data protection.

This volume on Pärnumaa county is the thirteenth in the series of the *Reviewed Population Census and Vital Statistics*, following in its content and format the earlier publications. It should be kept in mind that, to develop the series, at the launching stage of the Project a set of workshops were carried out involving specialists of local authorities as principal data users. Their input was rather important in defining the scope and structure of the series, and, causing a certain amount of embarrassment to those responsible for its implementation, the recommendations resulted in an almost threefold increase in the size of the volume. This development is, among others, reflected in the list of census tables where the original numeration has been supplemented by a parallel one. However, as the principal data users are the local authorities, the well-argued needs of county/municipality partners outweighed the constraints of the planned budget and time schedule. With the increase of amount and contents of each volume, the work of the Project as a whole has understandably been spread over a longer period.

This volume presents vital and census statistics for Pärnumaa county 1965-1990. Vital statistics include indicators which could be subjected to recalculation, resulting in a consistent time series covering the whole period. All the data presented are consistent with the population and age structures, harmonised for the referred period. Regarding census statistics, the 1989 microdata has been newly processed to produce a set of regional standard tabulations covering all municipalities. When prepared for all counties, the set will provide the 1989 national census publication. The data for earlier censuses follows the same standard set, including all the comparable data and discarding non-comparable tabulations. Due to access to microdata, the 1979 census is noticeably better represented than two earlier censuses, for which only aggregate tabulations were available. Whenever possible, the data on municipalities are presented in an amount and detail equal to that available on a county level. In full scale this principle could be followed with respect to the 1989 census. In addition to tables, the volume discusses relevant statistical concepts and definitions and administrative transfers as well as presenting a short overview on population development in Pärnumaa. The volume is accompanied by a diskette including a series of computerised graphs to illustrate the main features of the county population.

The authors are indebted to the competent contribution of many people. Indispensable has been the insight of Ms. Taimi Parve, who carefully considered the applications of the data from the viewpoint of local needs. The persistence of Ms. Piret Luik from the Kesk-Eesti Statistical Bureau was the primary factor in such an expansion of the volume. The processing of the census data was

performed by Kalev Katus and Allan Puur, assisted by Teet Pungas. The overview of applied concepts and definitions, as well as of demographic developments in Pärnumaa county, were prepared by Kalev Katus, Allan Puur and Asta Põldma. Teet Pungas composed the set of graphs.

The Estonian Interuniversity Population Research Centre provided the *Programme for Estonian Population Data Comparability* with financial support at the beginning stage as well as during the repeated interruptions in regular funding. Results of this decade-long work have been made available to the Project. Particularly important has been access to the 1989 census microdata, which has saved a considerable amount of time and resources required for the accomplishment of the volume. Encouragement for the publication as well as the Project outline date back to the Seminar of Baltic Population Statisticians at Laulasmaa (1993). Also important have been discussions held in the framework of several international research activities, supported from various sources. The UN Development Programme, together with the Estonian Foundation for Sustainable Development, has provided support for a specialised workshop for county and municipal planning officers; the workshop was organised to provide feedback on the availability and application of regional population information. The volume has benefitted from the results under research theme 0132703s05 and analyses in the framework of Estonian Science Foundation grant No.5981, as well as information from Estonian Population Databank and Estonian Birth Register, two other sub-projects under the national data harmonisation programme. The preparation of this volume has relied on funding initiated by the Governmental Commission for Population and Social Statistics. The budget allocation was channeled via Statistics Estonia.

Kalev Katus

SISUKORD

1. PÄRNUMAA RAHVASTIKUARENGU PÕHIJONED 1965-1990	XIII
1.1. Rahvastikutaaste	XIV
1.2. Sünnimus	XIX
1.3. Suremus	XXIII
1.4. Abielu ja perekond	XXV
1.5. Ränne ja paiksus	XXVII
1.6. Rahvastiku vananemine	XXXI
1.7. Rahvus ja keel	XXXIV
1.8. Haridus	XXXVII
1.9. Majandustegevus	XXXIX
1.10. Eluase	XLI
2. ANDMEALLIKAD JA MÄÄRATLUSED	XLV
2.1. Sündmusstatistika	XLV
2.1.1. Rahvastikusündmused	XLV
2.1.2. Iive ja rahvaarv	LII
2.1.3. Sündmus- ja iibekordajad	LIV
2.2. Loendusstatistika	LVII
3. ANDMEESITUS	LXII
4. PIIRIMUUTUSED	LXV
5. MAAHALDUSÜKSUSTE RAHVAARV LOENDUSAASTATEL 1959-1989	LXXI
6. VIITED	LXXXIV
7. JOONISFAILIDE NIMEKIRI	LXXXVII

TABELID

SÜNDMUSSTATISTIKA	1
Tabel 1. Rahvaarv ja muutuskomponendid 1965-1990	3
Tabel 2. Rahvastikusündmused 1965-1990	8
Tabel 3. Rahvastiku sündmuskordajad 1965-1990	12
Tabel 4. Rahvastiku sovanuskoostis 1965-1990	14
LOENDUSSTATISTIKA	21
RAHVALOENDUS 15.01.1959	22
Tabel 1A. Rahvastiku sovanuskoostis 1959	22
Tabel 2. Rahvastiku perekonnaseis 1959	23
Tabel 3. Rahvastiku haridus 1959	25
Tabel 5. Rahvastiku rahvus 1959	31

RAHVALOENDUS 15.01.1970	33
Tabel 1. Rahvastiku soovanuskoostis 1970	34
Tabel 1A. Rahvastiku soovanuskoostis 1970	35
Tabel 2. Rahvastiku perekonnaseis 1970	36
Tabel 3. Rahvastiku haridus 1970	39
Tabel 5A. Rahvastiku rahvus 1970	45
Tabel 8. Rahvastiku põhitegevus 1970	46
RAHVALOENDUS 17.01.1979	51
Tabel 1. Rahvastiku soovanuskoostis 1979	52
Tabel 2. Rahvastiku perekonnaseis 1979	53
Tabel 3. Rahvastiku haridus 1979	58
Tabel 4A. Rahvastiku paiksus 1979	64
Tabel 5. Rahvastiku rahvus 1979	68
Tabel 5A. Rahvastiku rahvus 1979	70
Tabel 6. Rahvastiku emakeel 1979	73
Tabel 6A. Rahvastiku eesti keele oskus 1979	80
Tabel 7. Rahvastiku lapsesus 1979	83
Tabel 7A. Rahvastiku lapsesus ema hariduseti 1979	85
Tabel 8. Rahvastiku põhitegevus 1979	86
Tabel 9A. Rahvastiku tööala (NRTAK) 1979	93
Tabel 10A. Rahvastiku amet (NRAK) 1979	99
RAHVA- JA ELUASEMELOENDUS 12.01.1989	103
Tabel 1. Rahvastiku soovanuskoostis 1989	104
Tabel 2. Rahvastiku perekonnaseis 1989	106
Tabel 3. Rahvastiku haridus 1989	116
Tabel 4. Rahvastiku põlisus 1989	126
Tabel 4A. Rahvastiku paiksus 1989	132
Tabel 5. Rahvastiku rahvus 1989	138
Tabel 5A. Rahvastiku rahvus 1989	140
Tabel 6. Rahvastiku emakeel 1989	148
Tabel 6A. Rahvastiku eesti keele oskus 1989	160
Tabel 7. Rahvastiku lapsesus 1989	168
Tabel 7A. Rahvastiku lapsesus ema hariduseti 1989	172
Tabel 8. Rahvastiku põhitegevus 1989	174
Tabel 9. Rahvastiku tööala (RTAK) 1989	188
Tabel 9A. Rahvastiku tööala (NRTAK) 1989	200
Tabel 10. Rahvastiku amet (RASK) 1989	212
Tabel 10A. Rahvastiku amet (NRAK) 1989	218
Tabel 11. Rahvastiku eluasemetüüp 1989	226
Tabel 12. Rahvastiku eluase: tubade arv 1989	240
Tabel 12A. Rahvastiku eluase: üldpind 1989	254
Tabel 12B. Rahvastiku eluase: elamisvõime 1989	268
Tabel 13. Rahvastiku eluasememugavused 1989	282
Tabel 14. Tiheloleku aste: 1-liikmeline leibkond 1989	292
Tabel 14A. Tiheloleku aste: 2-liikmeline leibkond 1989	304
Tabel 14B. Tiheloleku aste: 3-liikmeline leibkond 1989	316
Tabel 14C. Tiheloleku aste: 4-liikmeline leibkond 1989	328
Tabel 14D. Tiheloleku aste: 5+liikmeline leibkond 1989	342

CONTENTS

1. DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF PÄRNUMAA COUNTY POPULATION	
1965-1990	XIII
1.1. Population Growth	XIV
1.2. Fertility	XIX
1.3. Mortality	XXIII
1.4. Marriage and Family	XXV
1.5. Migration and Residence	XXVII
1.6. Population Ageing	XXXI
1.7. Ethnicity and Language	XXXIV
1.8. Education	XXXVII
1.9. Economic Activity	XXXIX
1.10. Housing Conditions	XLI
2. DATA SOURCES AND DEFINITIONS	XLV
2.1. Vital Statistics	XLV
2.1.1. Vital Events	XLV
2.1.2. Population Number	LII
2.1.3. Vital Rates	LIV
2.2. Census Statistics	LVII
3. DATA PRESENTATION	LXII
4. ADMINSTRATIVE TRANSFERS	LXV
5. POPULATION NUMBER OF ADMINISTRATIVE UNITS IN 1959-1989 CENSUSES	LXXI
6. REFERENCES	LXXXIV
7. LIST OF ELECTRONIC CHARTS	LXXXVII

TABLES

VITAL STATISTICS	1
Table 1. Components of Population Change 1965-1990	3
Table 2. Vital Events 1965-1990	8
Table 3. Vital Rates 1965-1990	12
Table 4. Age Composition 1965-1990	14
CENSUS STATISTICS	21
POPULATION CENSUS 15.01.1959	22
Table 1A. Age Composition 1959	22
Table 2. Marital Status 1959	23
Table 3. Educational Attainment 1959	25
Table 5. Ethnicity 1959	31

POPULATION CENSUS 15.01.1970	33
Table 1. Age Composition 1970	34
Table 1A. Age Composition 1970	35
Table 2. Marital Status 1970	36
Table 3. Educational Attainment 1970	39
Table 5A. Ethnicity 1970	45
Table 8. Main Activity 1970	46
 POPULATION CENSUS 17.01.1979	 51
Table 1. Age Composition 1979	52
Table 2. Marital Status 1979	53
Table 3. Educational Attainment 1979	58
Table 4A. Duration of Residence 1979	64
Table 5. Ethnicity 1979	68
Table 5A. Ethnicity 1979	70
Table 6. Mother Tongue 1979	73
Table 6A. Estonian Language Ability 1979	80
Table 7. Parity 1979	83
Table 7A. Parity by Education of Mother 1979	85
Table 8. Main Activity 1979	86
Table 9A. Branch of Economic Activity (SCCI) 1979	93
Table 10A. Occupation (SCCO) 1979	99
 POPULATION AND HOUSING CENSUS 12.01.1989	 103
Table 1. Age Composition 1989	104
Table 2. Marital Status 1989	106
Table 3. Educational Attainment 1989	116
Table 4. Nativity 1989	126
Table 4A. Duration of Residence 1989	132
Table 5. Ethnicity 1989	138
Table 5A. Ethnicity 1989	140
Table 6. Mother Tongue 1989	148
Table 6A. Estonian Language Ability 1989	160
Table 7. Parity 1989	168
Table 7A. Parity by Education of Mother 1989	172
Table 8. Main Activity 1989	174
Table 9. Branch of Economic Activity (ISIC) 1989	188
Table 9A. Branch of Economic Activity (SCCI) 1989	200
Table 10. Occupation (ISCO) 1989	212
Table 10A. Occupation (SCCO) 1989	218
Table 11. Dwelling type 1989	226
Table 12. Housing Conditions: Number of Rooms 1989	240
Table 12A. Housing Conditions: Total Floor Area 1989	254
Table 12B. Housing Conditions: Living Floor Area 1989	268
Table 13. Dwelling Utilities 1989	282
Table 14. Degree of Crowdity: 1-Person Household 1989	292
Table 14A. Degree of Crowdity: 2-Person Household 1989	304
Table 14B. Degree of Crowdity: 3-Person Household 1989	316
Table 14C. Degree of Crowdity: 4-Person Household 1989	328
Table 14D. Degree of Crowdity: 5+Person Household 1989	342

SISSEJUHATUS

1. PÄRNUMAA RAHVASTIKUARENGU PÕHIJONED 1965-1990

Käesolev kogumik esitab sõjajärgse rahvastikustatistika ühtlusarvutuste esimese ja ajalisel hilisema poole 1965-1990, sedavõrd polnud esialgse kava kohaselt üldistavat tekstiosa väljaandesse plaanitud. Erinevalt tabelosast, mis praktilisteks eesmärkideks mõelduna moodustab omaette tarvitatava terviku, saab Pärnumaa rahvastikulooline käsitlus olulist täiendust, kui kogu sõjajärgne rahvastikustatistika on varasema ajajärguga kokku viidud ning läbi analüüsitud. Ometi oli maakonnainimeste kindel tahe näha väljaandes ka tekstilis-pildilist ülevaadet, millist soovi alljärgnev püüabki täita. Mõistagi on kogumiku poolt hõlmatud ajavahemik 1965-1990 demograafiliseks käsitluseks lühikesevõitu, kuid annab siiski välja põlvkonnamõõdu, tehes rahvastikuarengulised järeldused põhimõtteliselt võimalikuks. Samuti on tegemist vahetult nüüdisajaga haakuva, ehk teisisõnu, tänaste suundumuste lähtepunktiks oleva andmestikuga. Nimetatud asjaolud lubavad eeldada, et järgnev kirjeldus suudab enam-vähem haarata lähimineviku rahvastikuarengu põhitrende ega ole liialt mõjutatud mitmesugustest võnkelaadsetest nn konjunktuurmuutustest demograafilistes suundumustes.

Järgneva teksti, kuid ka ülejäänud kogumikuosade puhul on mõistlik tähele panna, et tegemist pole analüütilise väljaande, vaid ennekõike standardtabelite esitusega. Viimase tunnusjooneks on iga rahvastikuprotsessi ja -seisundi tasakaalustatud, kõikvõimalikesse seostesse mittelaskuv ja seevõrra lihtsustatud käsitlusviis. Vastavalt oleks liialt pretensioonikas teha panus toimunud arengu põhjuste analüüsile, pigem on rõhk asetatud Pärnumaa rahvastikuarengu põhisuundumuste esiletoomisele ühe põlvkonna kestel, mõnevõrra ka teiste maakondade ja kogu Eesti arengujoontega paralleele tõmmates. Ehk sobib sinne tekstiosa sissejuhatajate ametnikule, kes seni pole osanud demograafiliste näitavudele õiget rakendust leida ega rahvastikuandmeid otsustusprotsessis kasutada, sooviks seda aga põhimõtteliselt teha küll. Tekstiosa ülevaatlikkuse huvides on selles ära toodud näputäis arvjooniseid, peamiselt kogumikuga kaasasolevast joonisfailide komplektist.

Oma koht on käesoleval rahvastikuarengu ülevaatel siiski täita, sest sõjajärgse poolsajandi jooksul oli rahvastikuandmete avaldamine — isegi pildi kujul — rangete reeglite poolt ohjatud kui mitte suisa keelatud. Eesti kohta tervikuna aeg-ajalt mõni tsenseeritud ülevaade siiski ilmus, kuid maakonna rahvastikuarengust on ka artikli mahuga tõsisemad käsitlused peaaegu olematud. Küll on aga enne suurt sõda tehtud siinolevaga samalaadset tööd. Pärast iseseisvuse kättevõitlemist pani tollane Eesti Vabariik suurt rõhku ühiskonna vajadusi teeniva andmekorralduse ülesehitamisele ning esmakordselt Eesti ajaloos üleriigilise asutuse moodustatud Statistika Keskbüroo alustas ühe ulatuslikuma projektina varasema rahvastikustatistika korrastamist.

Nimetatud ühtlusarvutused, millest põhiosa avaldati koos 1922 aasta loendusmaterjalidega, hõlmasid kõigi kolme tolleks ajaks asetleidnud rahvaloenduse andmestikku (lisaks eelmainitule 1881 ja 1897), kuigi igaüks neist oli läbi viidud erinevalt lähtepositsioonilt. Esimene Balti provintsi loendus vastandus mõneti Vene impeeriumi keskvoimule, rõhutades andmekorralduslikult kohalikku erikorda. Teine, ülevenemaaline, vastuoksa, nivelleeris kohaliku eripära ning alles kõnealustest loendustest viimane võttis lähtekohaks rippumatu rahvusriigi ühiskonnakorraldusliku vajaduse. Nii polnud andmestiku ühtlustustöö mõistagi lihtne, kuid oli ju noore riigi üheks esmavajaduseks luua arusaam omaenda elanikkonnast ja tema arengusuundumustest. Õpetlik on tähele panna, et olukorras, kus varasemat andmestikku ei õnnestunud esitada hilisema struktuuris, nägi ühtlusarvutuste metodoloogia ette vastupidise toimimisviisi: aluseks võeti 1881 aasta loendusandmestik ja halduspiirid ning arvutati hilisemad andmed selle järgi. Igatahes suudeti lõpptulemusena tagada kõigi kolme loenduse andmevõrreldavus ja luua niimoodi kvantitatiivne alusmaterjal eelneva 40 aasta rahvastikuarengu kohta nii riigi kui maakonna tasandil.

Iseseisvusaegne loendusstatistika koos ühtlusarvutustega jõudis trükki ning samal põhjusel kui praegu — statistiliste tööde ja kujuneva andmestiku suure mahu tõttu — korraldati tookordne

avaldamine maakonnavihkude kaupa. Pärnumaa andmestiku leiab lugeja kaheksandast vihust [RSKB 1923]. Lisaks sarnasele eesmärgipüstitusele seob toonaseid vihke käesoleva väljaandega veel see asjaolu, et tabelite suure mahu tõttu ei leidnud mitte kõik tehtu äratrükkimist. Muidugi lubab tänapäeva tehnika esitada materjali mitmekesisemal viisil, mida käesoleva kogumiku puhul on ka rakendatud. Samuti väärrib märkimist, et käsitusperioodi kahe viimase loenduse korrastatud Pärnumaa individuaalandmestik võimaldab kavandada uustöötusi mitmesuguste tulevikus tekkivate vajaduste tarvis.

Sõjaeelsesesse aega tagasi pöördudes hoidis Statistika Keskbüroo järgmise loenduse (1934) andmestiku juba rutiinselt ajas võrreldavana ning puudus tarvidus omaette ühtlusarvutusülesande ning eraldi maakonnakogumike sarja järele [RSKB 1934-1937]. Sisulisest vaatenurgast kehtib öeldu ka 1941 aasta loenduse kohta, kuid andmeavaldamise, õigemini küll avaldamatuse määras tollal juba saksa ja järgnenud vene okupatsioonitsensuur. Siiski on üldandmestik ka maakonnalõiget arvestavalt publitseeritud [ESK 1942]. Teiseks sõjaeelseks sisutihedaks rahvastikuandmeid kajastavaks väljaandeks oli professor Aleksander Rammuli toimetamisel ilmunud tervishoiualaste maakonnaülevaadete sari, mis sisaldas ka omaette Pärnumaa köite [Rammul 1930].

Väärrib märkimist, et rahvastikustatistika nagu ka muude valdkondade korrastamisjärgselt kättesaadavaks tehtud andmestik oli soliidseks aluseks Eesti sotsiaalteaduste arengule 1920-1930 aastatel. Ühe olulise väljundina leidis andmetervik kasutamist Tartu Ülikooli maa- ja rahvusteadlaste poolt toimetatud ning Eesti Kirjanduse Seltsi poolt kirjastatud maakonnakogumike sarjas, kus rahvastikuareng leiab loodus-geograafilise keskkonna taustal kooskõsitlemist teiste eluvaldkondadega. Kõnealuse sarja mahukas neljas raamat on pühendatud Pärnumaale [EKS 1926]. Sedalaadi süsteemsete ülevaadete valmimine osutus tollal võimalikuks kümnekond aastat pärast põhiliste ühtlusarvutuste teostamist.

Hilisemast ajast polegi õieti leida tõsisemat sorti Pärnumaa rahvastikuarengu käsitlusi. Üldisi näitarve sisaldavad kodu-uurimuslikud väljaanded [Kallas, Toht 1983; Eilart 1981; Helemäe 1989]. Sõjasuue 1941 sündmusi ja inimkaotusi, eriti hävituspataljonide tegevusega seonduvalt, esitab sarja asjaomases raamatus Mart Arold [1996]. Vene aja lõpul on koostatud rahvastikuarengu prognoosikomplekt Pärnu linna kohta ja tulevikusuundumusi põhjendav rahvastikulooline lühianalüüs, kuid tol ajal veel paratamatult ametkondlikuks kasutamiseks piiratud raamatud ei saanud eriti laialt levida [EKDK 1989; 1990]. Veel väärrib märkimist järjepidevana hoitud ja rahvastikuteavet sisaldav Pärnumaa statistilise aastaraamatu sari, samuti entsüklopeediline Kihnu koguteos, kus põhjalikult on lahatud kihnlaste peremärke ja selle kaudu ka kohalikke peresid [Pärnu Maavalitsus 1998-; Saar 1998].

1.1. Rahvastikutaaste

Sündimuse, suremuse, rände ja mõneti kaudsemalt teiste demograafiliste protsesside koosmõju lõimendavat rahvastikutaastet iseloomustab kokkuvõtlikult rahvaarv ja selle muutumine. Pikaajalises demograafilises arengus omalaadset rahvaarvu kiiret kasvuperioodi ja järgnevat pööret rahvaarvu kahanemisele saab parimal moel jälgida loendusstatistika abil. Teadaolevalt toimus esimene kogu Eesti maa-ala hõlmanud rahvaloendus aastal 1881 ja sealpeale on rahvaarvu muutus kajastatud kümnekonna loendusseisu kaudu. Nagu eespool märgitud, ühtlusarvutati 1922 aasta loenduse järel ka mõlemad varasemad asjaomased andmestikud, mis tagas kuue kümnendi 1881-1941 ulatuses peamiste rahvastikuarengu näitavate võrreldavuse ajas ja ruumis. Tuleb tähele panna, et tänasega võrreldes hõlmas tollane Pärnumaa ligikaudu kümnendiku võrra suuremat maa-ala. Tollal kuulus Pärnumaa alla nüüdse Raplamaa Kärü ja Lelle piirkond ning Halliste ja Karksi kant Viljandimaalt, ei kuulunud aga Mihkli ja Varbla ümbrus. Ühtlusarvutuste tööjärg pole sõjaeelsete ja -järgsete andmeridade kokkuviiamiseni edenenud, sedavõrd on maakonna rahvaarvu dünaamika esitatud juuresoleval joonisel kahe eraldiseisva lõiguna.

Pärnumaa rahvaarvuks andis esimene Eesti loendus 93.7 tuhat inimest, kellest pisut vähem kui kolmteist tuhat elas Pärnu linnas. Loendusvahemikus 1881-1897 suurenes Pärnumaa rahvastik ligi viie protsendi võrra ning absoluutarvu poolest jõudis maakonna rahvaarv XIX sajandi lõpuaastail võrdlemisi lähedale saja tuhande piirile. Neid aastakümneid iseloomustas üleminek rahvastikuarengu traditsiooniliselt taastetiübilt modernsele, millega kaasnes rahvaarvu pidev ja kokkuvõttes märkimisväärne kasv. Kuigi tänase depopulatsiooni taustal näib tollane rahva rohkenemine kättesaamatult suur, tuleb seda kasvu omaaegses demograafilises kontekstis hinnata ometi tagasihoidlikuks. Nimelt toimus Eestis demograafiline üleminek nn prantsuse tüübi kohaselt, millele vastavalt oli arengujärgu rahvaarvu kasv nõrk ning jäi maha kõigist Baltoskandia maadest, rääkimata idapoolsest naabrist [Chesnais 1992]. Pealegi kuulus sellel üldtaustal Pärnumaa, koos Läänemaaga, rahvaarvu kasvutempo poolest viimaste Eesti maakondade hulka. Osalt peegeldab see moderne rahvastikutaaste suhteliselt varast kujunemist maakonnas, eriti demograafilise ülemineku pioneeralal Viljandimaaga külgnevatel ja tänapäeval sinna ka kuuluvatel aladel. Samas kontekstis väärib mainimist ka Pärnumaa tugev rändeseos tollase Liivimaa pealinna Riiaga, mida lisaks geograafilisele asendile rõhutas asjaolu, et halduslikult kuulus Pärnu maakond Liivimaa kubermangu koosseisu.

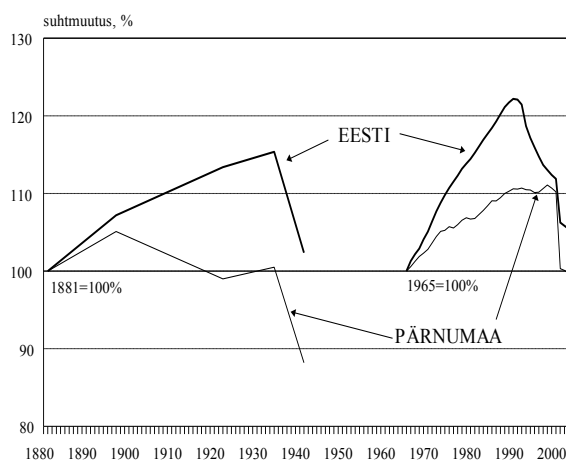
Eesti Vabariigi esimene rahvaloendus (1922) näitas XX sajandi kahe alguskümnendi kokkuvõttes maakonna rahvaarvu kahanemist. Aegvõrreldavates piirides elas Pärnumaal kaks aastat pärast Vabadussõja lõppu 95.9 tuhat inimest ehk üle paari tuhande vähem kui veerandsada aastat varem toimunud loendusel. Langusele aitasid kindlasti kaasa sõjasündmused ja revolutsioonisegadused, kuid samas suunas toimus ka uuele demograafilisele arengufaasile iseloomuliku null-iibelise rahvastikutaaste kujunemine. Tuleb muidugi tähele panna, et tol ajajärgul oli intensiivse linnastumisprotsessi tõttu rahvaarvu dünaamika ka Pärnumaal tublisti kahestunud — ühelt poolt leidis aset

linnarahvastiku hüppeline kasv, teisalt aga pöördus maarahvastik pikaajalisse vähenemisse. Kahe maailmasõja vahel iseloomustas maakonda rahvaarvu stabiliseerumine: järgmine rahvaloendus (1934) näitas elanikkonna suuruseks 96.6 tuhat inimest. Kuivõrd Pärnumaa rahvastiku loomulik iive oli sõdadevahelise perioodi kokkuvõttes plusspoolel, kajastas see väljarände ülekaalu sisserände suhtes, eriti mõistagi maarahvastikus.

Sõdadevaheliste loenduste vallalõikes avaldatud teave võimaldab anda hinnangu maakonna rahvaarvule ka tänastes piires. Põhiosas maakonna nüüdsetesse piiridesse kuulunud tollaste valdade — Are, Audru, Enge, Halinga, Häädemeeste, Jäärja, Jõõpre, Kaelase, Kaisma, Kihnu, Kilingi, Koonga, Laiksaare, Orajõe, Pati, Reiu, Sauga, Seliste, Suigu, Taali, Tahkuranna, Talli, Tori, Tõstamaa, Uulu, Vee, Vilivere, Volveti, Vana-Kariste, Uus-Vändra, Vana-Vändra ja Võlla Pärnumaalt ning Paadrema, Paatsalu, Saulepi ja Veltsa Läänemaalt —, Pärnu ja Sindi linna ning Kilingi-Nõmme alevi rahvaarvude liitmine annab 1930 aastate keskpaigas Pärnumaa rahvaarvuks tänasega võrreldaval maa-alal ca 100 tuhat inimest.

Rahvastikuprotsesside loomulikule arengule tegi lõpu järsk geopoliitiline muutus ning Eesti tõmbamine NLiidu võimkonda. Esimese vene okupatsioonistaasta kaotusi kajastav rahvaloendus 1941 aasta detsembris tõdes Eesti elanikkonna kahanemist pea kümnendiku võrra. Vaid väiksem osa sellest rahvast jõudis kunagi hiljem kodumaale tagasi. Mitme teise, eriti Põhja-Eesti maakonnaga võrreldes pääses Pärnumaa rinde kiire edasiliikumise tõttu mõnevõrra kergemini: Pärnu linnas langes punavõim juba kolmanda sõjanädala alguses. Siiski loendati detsembris 1941 maakonna rahvaarvuks vaid 83.9 tuhat inimest ehk enam kui kümnet tuhat inimest vähem kui eelmisel rahvaloendusel.

Rahvaarv
Pärnumaa 1881-2003

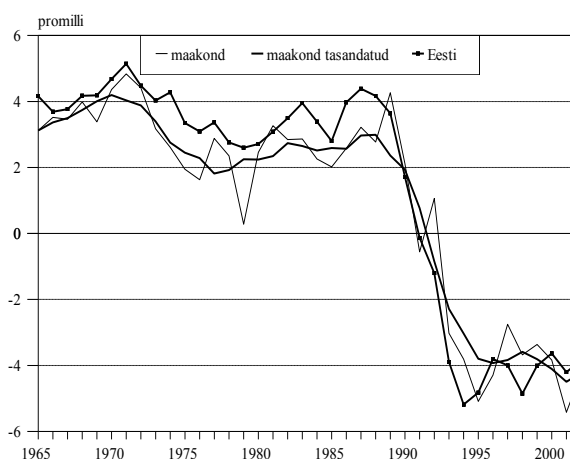
Suhtväljenduses ulatus kahanemine niisiis 11.3 protsendini ehk riigikeskmisest enam. Rahvaarvu languse kriisilaadsele toimele viitavad mitmed iseloomulikud disproportsioonid nagu näiteks meeste tuntav ülesindatus rahvastikukaos: 1934 aastaga võrreldes oli meeste arv vähenenud ligi 15 protsendi võrra. Täisealistes vanusrühmades olid kaotused teadupärast veelgi suuremad, mis annab ettekujutuse asetleidnud demograafilise katastroofi mõödust. Omalt poolt rõhutas Teise maailmasõja ja kolme järjestikuse okupatsiooni ning eriti sotsiaalse ümberkorralduse mõju rahvaarvule moderne taastetüübi kinnistumine, mistõttu viidatud rahvastikukao tähendus osutus mitmekordselt tugevamaks Esimese ilmasõjaga võrreldes.

Halduskorralduse suurmuutuse käigus, mis 1950 aastal likvideeris maakondliku jaotuse Eestis ning lõi asemele 39 rajooni, jaotati Pärnumaa kuue uue administratiivüksuse — Abja, Kilingi-Nõmme, Lihula, Pärnu, Pärnu-Jaagupi ja Vändra rajoon — vahel. Stalinliku haldusreformi krooniks eraldati mitmekordselt kärbitud maakonnast ka pealinn oblastikeskuseks ülendamise kaudu (1952), kuid selles staatuses sai Pärnu olla vaid aasta. Kui viiekümnendate teisel poolel läks lahti killustatud haldusüksuste koondamine, liideti Pärnu rajooniga 1959 aastal Pärnu-Jaagupi, Häädemeeste-Ikla ümbrus likvideeritud Pärnu-Jaagupi ja Kilingi-Nõmme rajooni maadest. 1961 aastal sai Pärnumaa endale veel tagasi Koonga ja Varbla alad tolleks ajaks oma eksisteerimise lõpetanud Lihula rajoonist, 1962 aastal toimus samalaadne muutus Kilingi-Nõmme ja Saarde ümbrusega Abja rajoonist ning enamiku likvideerimisele läinud Vändra rajooni maadest. Kuigi väiksemaid maakonnapiiri teisendamisi tuli ette veel hiljemgi, on sealtpeale nende mõju maakonna rahvastikule tagasihoidlik ning vastavate ühtlusarvutuste teostus rahvaarvu ning teiste rahvastikunäitajate aegriidade kallal juba suhteliselt lihtne.

Kogumiku käsitlusvahemikus 1965-1990 iseloomustas Pärnumaa rahvaarvu kasvutendents — veerandsajandi kokkuvõttes suurenes maakonna rahvaarv kümnendiku ehk absoluutväljenduses ligi kümne tuhande inimese võrra. Kasvu tulemusena jõudis Pärnumaa rahvaarv käsitlusperioodi lõpuks ümmarguse saja tuhande inimeseni. Kvantitatiivselt meenutab rahvaarvu kasvutempo maakonnas küllalt lähedalt vastavaid näitarve XIX sajandi lõpul, demograafilise ülemineku ajajärgul. Teisalt aga, Eesti kogurahvastikuga võrreldes, mis teadaolevalt kasvas samal perioodil ligi veerandi võrra, võib Pärnumaa rahvaarvu kasvu käsitlusperioodil hinnata vaat et tagasihoidlikuks. Riigikeskmisest väiksema kasvu põhjuseks oli muidugi asjaolu, et Venemaalt ja teistest NLiidu regioonidest lähtunud sisseränne polnud intensiivselt siiski võrreldav Harjumaale, Ida-Virumaale või Tartumaale suundunud vooga. Rahvastiku juurdekasv maakonnas on olnud positiivne pea kõigil käsitlusalustel aastatel, välja arvatud paar erandit seitsme-kümnendate teisel poolel.

Rahvaarvu mõlemad muutuskomponendid on Pärnumaal püsinud valdavalt plusspoolel, kuid sündide ülekaal surmadest on olnud tüüpiliselt suurem kui sisserände ülekaal väljarände ees. Käsitlusperioodi kokkuvõttes ületas loomuliku iibe panus rände mõju enam kui kahekordselt: loomuliku iibe tulemusel kasvas maakonna rahvaarv enam kui seitsme tuhande, rände iibe mõjul enam kui kolme tuhande inimese võrra. Trendikujult on nii loomulik kui rände iibe järginud põhijoontes üleriigilist suundumust. Nõnda võib ka Pärnumaal täheldada loomuliku iibe kordaja langust 1970 aastatel, mis johtus põlisrahvastiku suurearvuliste põlvkondade vanuriikka jõudmisest. Kuid erinevalt näiteks naabruses paiknevast Viljandimaast hoidis kõrgem nooremaealiste suhtarv ära surmade ülekaalu kujunemise. Samuti tõusis demograafilise laine möödudes 1980 aastate teisel poolel esile iibekordaja suurenemine, mida toetas rahvastiku siserändes asetleidnud muutus.

Loomuliku iibe üldkordaja
Pärnumaa 1965-2002

Muidugi tõi möödunud kümnend rahvaarvu dünaamikasse pöörde ka Pärnumaal, kuid rändestatistika allakäigu tõttu tuleb osundatud perioodi teavet käsitleda suure ettevaatusega. Niisugusele tarvidusele juhib ilmekalt tähelepanu trendijoonel lõpus toimuv hüppeline langus, mis kajastab viimase rahvaloenduse tulemusi [ESA 2001-2002]. Joonisel kujutatud aegrea kohaselt vähenes Pärnumaa rahvaarv ühe aasta jooksul ligikaudu üheksa tuhande inimese võrra, Pärnu linnas ulatus kahanemine suhtväljenduses koguni 12 protsendini. Ilmselt ei pruugi olla asjatundja, taipamaks sedavõrd järsu rahvastikukao ebareaalsust, vähemasti rahuaja tingimustes. Andmekorralduse vaatenurgast on tegemist tüüpilise vastuoksusega eri allikate — sündmusstatistikale toetuva loendusvahelise hinnangu ning loendustulemuse — vahel. Vahemärkusena, taolise vastuoksuse põhjuste selgitamine sihipärase kvaliteedianalüüsi kaudu ning lõpuks kõrvaldamine süsteemsete harmoneerimisvõtete abil moodustabki ühtlusarvutuste sisu. Aegrea viidatud katkestus aastatuhande vahetusel rõhutab piltlikult ühtlusarvutuste tarvidust, mis möödunud kümnendi osas jääb aga väljapoole käesoleva kogumiku ülesannet.

Üsna erineva pildi saab rahvaarvu dünaamikast maa- ja linnarahvastiku eraldikäsitusel. Kui linnarahvastiku arvukus ja osakaal maakonnas tõusis, siis maarahvastikku iseloomustas veerandsajandi kokkuvõttes märgatav vähenemine. Käsitusperioodil ulatus maaelanike arvu langus nelja ja poole tuhande inimeseni, mis suhtväljenduses vastas enam kui kümnendikule maarahvastikust. Muutuskomponentide analüüs näitab selgesti, et rahvaarvu vähenemise põhjuseks on olnud valdav negatiivne rändeiive ning väljarände pikaajalisest ülekaalust deformeerunud vanuskoostis, mis langetas omakorda maarahvastiku loomulikkust iivet. Kaheksakümnendate aastate algul need pikka aega domineerinud suundumused ajutiselt peatusid ning nii maarahvastiku loomulik kui ka rändeiive teisesid plussmärgiliseks, paraku vaid üsna lühikeseks ajaks. Alates möödunud kümnendi keskpaigast iseloomustab maakonna maarahvastikku taas negatiivne iive, kuid varasemaga võrreldes on sellel nüüd hoopis teine tähendus. Esmakordselt pole rahvaarvu kahanemise peamiseks põhjuseks mitte väljaränne maalt, vaid maarahvastiku liigmadal sündimus.

Linna- ja maarahvastiku vastanduv kasvutrend tingis Pärnumaa linnastumisastme tõusu läbi kogu käsitusperioodi ning 1980 aastate algul jõudis linnarahvastiku osakaal ligi 65 protsendini. Eesti maakondade seas hoiab Pärnumaa selle näitaja poolest neljandat positsiooni Harjumaa, Ida-Virumaa ning Tartumaa järel, kuigi linnarahva suhtarvu poolest jääb maakond koguni riigikeskmisest allapoole. Taoline asetus pole muidugi juhuslik, vaid seletub rahvastikuarengu seaduspärasustega. Ajalooliselt on urbanisatsiooniprotsess seotud suhteliselt kitsapiirilise ajalõigu, demograafilise üleminekuga, mille vältel kasvavad maarahvastiku äravoolu toel endised ning tekivad uued linnad. Eestis käivitus asjaomane faas XIX sajandi viimasel veerandil ning jõudis põhiosas lõpule enne Teist maailmasõda. Pärnu etendas tollal nagu nüüdki Edela-Eesti tähtsaima piirkondliku tõmbekeskuse rolli, mille mõju ulatus maakonna piirist kaugemale, eeskätt naabermaakondade Lääne- ja Viljandimaa aladele.

Pärnu keskne koht asustussüsteemis on igati ootuspärane, kuivõrd tegemist on maakonna ainsa ajaloolise linnaga. Linna tähtsuse määras asend Ida ja Lääne vahelisel kaubateel, mille üks haru kulges mööda Pärnu jõgikonda Viljandisse ning sealt edasi üle Tartu ja Peipsi järve Velikaja jõe. Tõenäoliselt oli Pärnu jõe suudmes sadamakoht ja kaupmeeste peatuspaik ammu enne Eesti ristiusustamist. Muistse vabadusvõitluse lõpul sai Pärnu jõgi — tollase nimetuse järgi Emajõgi — piiriks Saare-Lääne piiskopkonna ja Saksa ordu valduste vahel. Taoline piiriasend selgitab kahe eraldi linna arenemise. Pärnu jõe põhjakaldal, n-õ Sauga käärus paiknes Vana-Pärnu, mida linnana mainitakse esmakordselt 1251 seoses toomkiriku sisseõnnistamisega. Aastast 1260 sai Vana-Pärnu piiskopkonna toomkapiitli asupaigaks ehk teisisõnu Saare-Lääne kirikuriigi pealinnaks. Paraku põletasid leedulased ühe sõjakäigu ajal linna maha ja piiskop Hermann kolis kapiitli turvalisema asukohaga Haapsallu ümber. Oletatakse asula taastumist XIII sajandi lõpul, ometi määras võimuinstitutsioonide ärakolimine Vana-Pärnu teisejärgulisse seisundisse, paari sajandi pikkust kidumist ning lõplikku hääbumist Liivi sõja hävitustöö tulemusel.

Jõe lõunakaldal arenenud Uus-Pärnut mainitakse esmakordselt komtuurilossi asupaigana. 1318 aasta privileegiga anti lossi ümber tekkinud asulale Riia õigus ning linn kuulus nelja Eesti hansalinnana

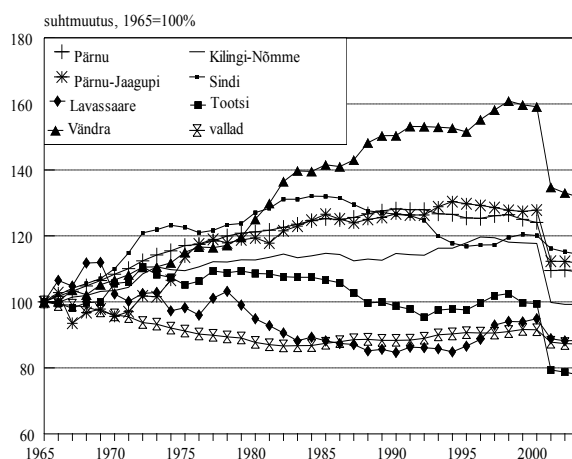
hulka. Liivi sõja ja sellele järgnenud poolsajandi vältel oli linn vaheldumisi Rootsi, Vene ja Poola võimu all. Rootsi ajal oli Pärnu maakonnakeskuseks ning tähtsaks sõjaliseks tugipunktiks, mis muuhulgas tähendas hoogsat kindlustuste rajamist. Põhjasõja aastatel andis linn peavarju ülikoolile, mis koliti idapiiri läheduses olevast Tartust rahulikumas paika. XVIII sajandil tõusis Pärnu oluliseks linasaaduste, teravilja ja ehituspuidu eksportsadamaks. Järgmine sajand lisas Pärnule kuurortlinna funktsiooni: esimene kümblusasutus rajati aastal 1838, mille eeskuju nakatas järgnevaid. Linna rahvaarv ulatus XIX sajandi esimese veerandi lõpul nelja tuhande inimeseni. Sajandi teisel poolel oli Pärnu rahvaarvu kasv küllalt kiire ning 1897 aasta rahvaloendus andis elanikkonna suuruseks koos Vana-Pärnu ja Rääma aladega üle 15 tuhande inimese. Raudteeühenduse saamine Valga kaudu Riiga ning Viljandi kaudu Tallinna andis tõuke suurtööstuse arenguks ning Esimese maailmasõja eel arvestati linna rahvaarvuks juba 22.3 tuhat inimest.

Sõdadevahelisel iseseisvusajal ajal stabiliseerus linna rahvaarv kahekümne tuhande piirimail, Eesti linnade hulgas oli Pärnu Narva järel ning Nõmme ees suuruselt neljas. Uus järsk rahvaarvu tõus seostub sõjajärgse perioodiga ning 1959 aasta loendus andis Pärnu rahvaarvuks juba 36.1 tuhat inimest. Rahvaarvu suhteliselt kiire, kuigi järkjärgult aeglustuv kasv jätkus ka kogumiku käsitlusperioodil. 1981 aastal ületas linna rahvaarv poolesaja tuhande inimese piiri, kaheksakümnendate aastate lõpul elas Pärnus 52.4 tuhat inimest. Arvtabelitest ilmneb, et rahvaarvu tõus toimus ühtaegu nii positiivse rändesaldo kui ka nooremast vanuskoostisest toetatud positiivse loomuliku iibe arvel. Olulise tegurina soodustas linna kasvu kuulumine väljastpoolt Eesti piire lähtunud rände sihtpiirkondade hulka. Nagu mujalgi Eestis, töid 1990 aastad senisesse trendi pöörde ning möödunud kümnendil näitas statistika Pärnu rahvaarvu aeglast kahanemist.

Pärnumaa suuruselt teine asula Sindi võlgneb linnaks kujunemise 1833 aastal rajatud kalevivabrikule, mille esimeseks omanikuks oli Riia kaupmees Wöhrmann. Algselt oli vabrik asunud Lodzi lähedal, kuid põletati Poola ülestõusu (1830-1831) käigus maha. Peale neid sündmusi leidis Wöhrmann oma ettevõttele rahulikuma paiga Sindi mõisa maal. Äri edukus peegeldus asula kasvus ning XIX sajandi lõpul lähenes Sindi rahvaarv pooleteist tuhandele inimesele. Alevi õigused anti Sindile 1921 ja aastapäevad hiljem toimunud rahvaloendus näitas asula rahvaarvuks üle 1600 inimese. Sõdadevahelisel ajal sai Sindi kitsarööpmeliste raudteede mööda ühenduse Pärnu ja Tallinnaga, tööliselamutele lisaks rajati nüüd aedlinn. Aastal 1938 ühendati alev linnaks, ka rahvaarv ületas iseseisvusaja lõpul kahe tuhande piiri. Suhteliselt kiire rahvaarvu tõus jätkus 1970 aastateni, mil Sindi oli maakonnapealinnast kasvutempolt kohati eespool. Kaheksakümnendatel stabiliseerus linna rahvaarv nelja ja poole tuhande piirimail, 1990 aastaid iseloomustab käsitlusperioodi lõpul alanud kahanemistrendi süvenemine.

Nagu Sindi puhul, seondub ka Kilingi-Nõmme linnasulaks kujunemine rahvastikuarengu urbanisatsioonietapiga. Kilingi-Nõmme tekkis Kilingi mõisa Nõmme kõrtsi juurde ning kasvas Saarde kihelkonna keskusena üpris jõudsalt. XIX sajandi lõpul oli Kilingi-Nõmme poole tuhande elanikuga alevik, edasisele kasvule aitas kaasa Pärnu-Valga raudteeliini kasutuselevõtt. Aleviõiguse sai Kilingi-Nõmme 1919 aastal, veidi hiljem järgnenud rahvaloendus fikseeris asula rahvaarvuks ligi 1100 inimest. Kolmekümnendate keskpaigas oli rahvaarv kasvanud poolteise tuhande inimeseni, mis andis aluse linnaõiguse saamiseks. Viiekümnendail tehti Kilingi-Nõmmest mõneks ajaks koguni rajoonikeskus ja 1959 aasta loenduse ajal oli linna rahvaarv ületanud kahe tuhande piiri.

Rahvaarv
Pärnumaa linnasulad 1965-2003

Käsitlusperioodil jätkus aeglane tõus, nii positiivse rände iibe kui ka loomuliku iibe mõjul, kaheksakümnendatel stabiliseerus Kilingi-Nõmme rahvaarv kahe ja poole tuhande piirimail ning püsis ligikaudu samal tasemel ka möödunud sajandi lõpukümnendil.

Lisaks linnadele paikneb Pärnumaa territooriumil neli aleviseisuses linnasulat. Neist on rahvaarvu poolest suurimaks Vändra, tuntud Eesti kultuuriloos muuhulgas Lydia Koidula sünnipaigana. Vändra kujunes alevikuks XIX sajandi teisel poolel, mil asulasse rajati mitu metsatööstusettevõtet. 1922 aasta rahvaloendus näitas Vändra elanike arvaks üle viiesaja inimese. Kahekümnendatel aastatel sai asula ühenduse Tallinn-Pärnu raudteega ning 1930 aastate lõpul ligines rahvaarv juba tuhandele. Alevi õigused sai Vändra 1945 aastal, toetatuna vahepealsest rajoonikeskuse staatusest oli rahvaarv 1959 aasta loenduseks kasvanud veel seitsmesaja inimese võrra. Kogumiku käsitlusperioodil suurenes Vändra rahvastik ligikaudu poolteist korda, mis ületab Pärnumaa kõigi ülejäänud linnasulate kasvutempo.

Pärnu-Jaagupi tekkis väikese kirikualevina samuti XIX sajandi lõpul. Võrreldes Vändraga on Pärnu-Jaagupi olnud väiksem asula, 1930 aastate keskpaigas jäi asula rahvaarv koos läheduses asuva Uduvere alevikuga neljasaja piirimaile. Alevi õigused sai ka Pärnu-Jaagupi 1945 aastal. Esimene sõjajärgne loendus fikseeris rahvaarvuks veidi üle tuhande kaheksaja inimese, kogumiku käsitlusperioodil kasvas see poolteist tuhandeni.

Lavassaare ja Tootsi teke ja areng seondub turbatootmisega. Lavassaare turbatööstus asutati 1919, Tootsi brikititööstus valmis 1930 aastate lõpul. Aleviks said mõlemad tööstusasulad 1949 aastal. Käsitlusperioodil oli kummagi asula ühisjooneks rahvaarvu stagneerumine, veerandsajandi kokkuvõttes on Lavassaare rahvastik vähenenud enam kui kümnendiku võrra.

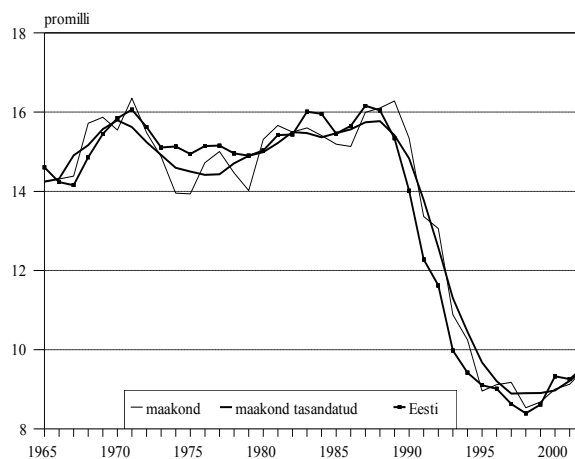
Tulevikkuvaatavalt on Pärnumaal sarnaselt teiste maakondadega oodata rahvaarvu jätkuvat kahanemist, eeskätt 1990 aastatel asetleidnud järsu sündimuslanguse mõjul. Ka linnarahvastiku kasvufaas on tänaseks seljataha jäänud ning nullilähedase loomuliku iibe kujunemine kõneleb linnade kasvupotentsiaali ammendumisest. Lähima paari kümnendi vältel kujuneb linnasulate rahvaarvu muutumise üheks peamiseks teguriks rahvastiku vanuskoostise erisus ehk kaugus stabiilsest struktuurist.

1.2. Sündimus

Elussündide koguarv ja sündimuse üldkordaja Pärnumaa rahvastikus on käsitlusperioodil liikunud paari väiksema võnkega 1300-1500 piirimail. Esimene võnge 1960 aastate lõpul, mis kajastub selgesti juuresoleval joonisel esitatud üldkordajas, esindab Eesti põlisrahvastikule iseloomulikku ning võrreldava sündimusarenguga Euroopa riikide kontekstis ainulaadset tõusu [Festy 1984; Katus 1994]. Sündimuse üldnäitajad jõudsid kõrgpunkti seitsmekümnendate algul, ületades tõusueelset taset ligi viiendiku võrra. Ülesvõnkele järgnes mõningane tagasilangus ja stabiliseerumine järgneva kümnekonna aasta vältel, kuid kaheksakümnendatel pöördusid nii üldkordaja kui sündide arv maakonnas taas tõusule. Mõlemad näitajad saavutasid uue maksi-mumi aastatel 1988-1989, mil Pärnumaal regist-reeriti üle 1600 elussünni.

Nagu lugeja arvatavasti mõistab, seisab üldnäitajate kujutatud liikumise taga korraka kaks tegurit, ühelt poolt sündimusprotsessi intensiivsus, teisalt aga rahvastiku vanuskoostis

Sündimuse üldkordaja
Pärnumaa 1965-2002

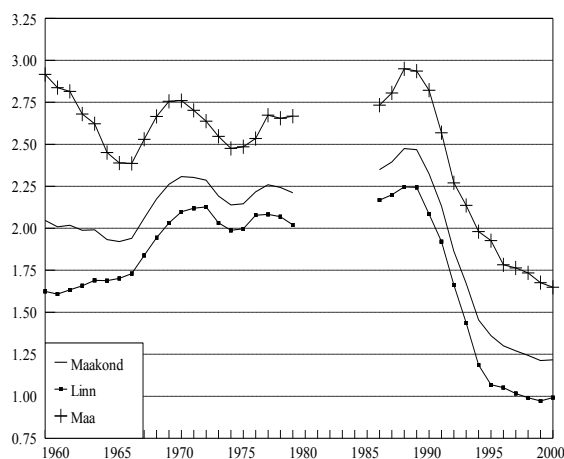
resp sündimis-ealise naisrühma osakaal. Pärnumaa puhul on nimetatud struktuuriteguri mõju olnud keskmisest mõnevõrra väiksem ja nii langeb maakonna üldkordaja asjaomase riigikeskmisega küllalt täpselt kokku. Hoopis tugevamini kajastub vanus-koostise mõju sündimuse üldnäitajate maakonnasiseses diferentsatsioonis, eelkõige linna- ja maarahvastiku vahelises võrdluses. Käsitlusperioodi algul jäi sündimuse üldkordaja maal rahvastiku eakama vanuskoostise ja sündimusealaste madalama suhtarvu tõttu linnarahvastiku vastavast näitarvust allapoole. Vanuskoostise ühtlustumise tõttu pöördus asjaomane erisus aga kaheksakümnendatel vastupidiseks.

Sündimuse piirkondlikud erisused nagu ka kirjeldatud võnked üldkordajas jäävad ilmselgelt alla möödunud kümnendi sügavale ning protsessi hoopis uut arengujärku peegeldavale langusele. Pärnumaal on selle ajastus olnud veidi hilisem kui riigis tervikuna, kuid lõpptulemusena langes sündide arv ja asjaomane üldkordaja käsitlusperioodi lõpu kõrgtasemega võrreldes pea kaks korda madalamale. Viimasel viiel aastal on maakonnas registreeritud püsivalt vähem kui üheksasada sündi. Eriti suure langusega paistab silma linnarahvastik, kus esialgsest sündide arvust on alles jäänud vähem kui pool.

Üldkordajaga võrreldes ei sisalda sündimuse summaarkordaja endas vanuskoostise eksitavat kõrvalmõju, mistõttu sündimuse dünaamika ja rahvusvahelise võrdluse esitamisel on just see näitarv leidnud enim kasutamist. Summaarkordaja arvutamine on aga mõistagi andmenõudlikum, tarvitades sisendina sündinute jaotust ema vanuse järgi, mida veneaegne statistikorraldus rajooni ega külanõukogu kohta ette ei näinud. Elektrooniline individuaalandmestik võimaldaks seda ju tagantjärele leida, kuid see on säilinud alles 1986 aastast ülespoole ehk teisisõnu käsitlusaluse perioodi seisukohalt vaid nelja aasta kohta. Abi pakub Eesti Rahvastiku Andmepank¹, kuhu on pikaajalise ja mitmetahulise andmetöö tulemusena lülitatud juba kahe loendusvahelise perioodi 1959-1970 ja 1970-1979 sünniandmestik. Uustöötluse tulemused on peagi jõudmas trükki [EKDK 2005], kuid andmestik oli käesoleva Pärnumaa ühtlusarvutuse tarvis juba kasutada. Nii oli võimalik tabuleerida sündinute arv ema vanuseti 1959-1979 maakonna haldusüksuste lõikes ning arvutada summaarne sündimuskordaja.

Kõrvalolev joonis esitab viidatud näitarvu käsitlusalusel perioodil kogu-, linna- ja maarahvastiku lõikes, võrdluseks on lisatud ka 1990 aastate kiire langusperioodi teave. Üldisemast alustades on linnarahvastiku sündimustrendi abil näha üle-Eestilise, taastepiirist madalama sündimusjärgu (tinglikult 1928-1968) lõppfaas, mille järel perioodsündimus tõusis kaheks kümnendiks taastetasemest kõrgemale. Sel ajajärgul oli Pärnu linna- ja maarahvastiku sündimus teineteisele vastupidise suundumusega: sündimuse tõusu taga seisis igal pool Eestis teisenenud linnarahvastiku käitumine, Pärnu maarahvastiku küllalt kõrge sündimus 1960 aastate alul näitas aga esialgu veel langust. Hiljem — alates 1960 aastate lõpust — on maakonna linna- ja maarahvastiku sündimus kõik võnked ühtviisi kaasa teinud. Erisust linna ja maa sündimuse vahel tuleb aga Pärnumaal tõsiselt arvesse võtta. Taastetasandist kõrgem sündimus jäi kuni 1990 aastate alguseni ennekõike maarahvastiku kanda, linnarahvastikus jõuti vaid paaril aastal

Summaarne sündimuskordaja
Pärnumaa 1959-2000

¹ Eesti Rahvastiku Andmepank (ERA) sisaldab süstemaatilistelt korrastatud loendus-, sündmus- ja küsitlusstatistikat Eesti rahvastiku kohta. Ajas ja ruumis võrreldavuse kindlustamise eesmärgil rakendatud ühtlusarvutused hõlmavad määratlusi ja definitsioone, piirimuutuste mõju ja näitarvude arvutusviise. Andmepanka arendab Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus [EKDK 1992a; 1992b].

nimetatud piirini. Mõõdunud kümnendi sündimuslanguse vältel kahanenud linn-maa erisus taastus käesolevaks ajaks uuesti.

Linnarahvastiku suhteliselt madala sündimuse taga tuleb muude tegurite kõrval kindlasti arvestada välispäritolu rahvastiku panust, keda teatavasti Eesti sündimustõus 1960 aastate lõpul kaasa ei haaranud. Mõnevõrra erinevalt mitmest teisest maakonnast jagus välispäritolu rahvastikku Pärnu kui pealinna kõrval veel ka mitmesse tööstuslikku väikelinna. Huvitav on tõdeda, et Pärnu maarahvastikus, *resp* valdavalt põlisrahvastiku hulgas sündimus 1980 aastate lõpul tõusis, hetkeks koguni 1960 aastate alguse tasemeni. Sellist üldist suundumust üleriigiliselt polnud. Samuti stabiliseerus maarahvastiku sündimus küllalt kõrgel tasemel, linnarahvastik seevastu näitab aga väga madalat sündimust. Joonisel esitatud sündimuse perioodkordaja puhul tuleb tähele panna, et sündimuse noorenemise tõttu oli Pärnumaa rahvastiku tegelik kohortsündimus kuni 1980 aastate lõpuni veidi madalam, edasi aga käivitunud sündimuse vananemise najal hoopis kõrgem.

Omaette ainesena väärib kiirpilku sündimuse soosuhe ja teiste rasedusväljundite intensiivsus, kui võrd viimase kohta käsitlusalusel ajavahemikul teavet jagub. Vastsündinute soosuhe on Pärnumaa rahvastikus sündide piiratud arvu tõttu omajagu kõikumine (0.95-1.13), käsitlusperioodi keskmisena jääb poiss- ja tütarlaste suhtarv aga reeglipärase suhte lähedusse. Elussündide kõrval sisaldab tabelosa ka surnultsündide aegrida — rahvastiku modernsele taastetüübile omaselt jääb nende suhtarv ühe-kahe protsendi piirimaile elussündide arvust. Eesti ja samuti Pärnumaa suurprobleemi — kõrge abortiivsuse kohta maakonna tasandi teavet kahjuks pole.

Maakonna sündimusarengu käsitlemisel pakub sündmusstatistikale olulist täiendust loendusandmestik, sest loendusprogrammi taaslülitatud (puudus sõjajärgsetes loendustes) küsimus sünnitatud laste arvu kohta võimaldab heita tagasipilgu sündimustrendile enam kui poolsajandi vältel. Elussündinud laste arv, ehk rahvastikustatistilist terminit kasutades summaarne põlvkonnasündimuskordaja, on sisutihe näitaja, mis muu kõrval toob esile ka sündimustaseme seose rahvastikutaastega. Teatavasti on rahvaarvu kahanemise vältimiseks tarvis, et laste põlvkond oleks vähemalt sama arvukas kui vanemate, ennekõike emade kohort. Summaarse kordajaga mõõdetuna vastab taastetasandile tinglikult 2.1 elussünni keskmiselt iga naise kohta ning veidi enam eakamates rahvastikupõlvkondades, keda iseloomustas kõrgem imikusuremus. Oluline on tähele panna, et põlvkonnanaõtjana ei ole kõnealune kordaja ajastustegurist mõjutatud ning võimaldab seetõttu esile tuua rahvastiku tegeliku sündimustaseme.

Pegeldades demograafilise ülemineku varast ajastust ja pereplaanimise kasutuselevõttu üheaegselt rahvastikuarengu pioneerriikidega Põhja- ja Lääne-Euroopas, iseloomustab XX sajandi algul sündinud Eesti naispõlvkondi tervikuna üsna taastetasandi lähedale langenud sündimus. Pärnumaa vastavates põlvkondades oli sündimus tollasele riigikeskmisele üsna lähedal, maakondade võrdluses võis madalamat sündimust kohata demograafilise ülemineku pioneerpiirkonnas Viljandimaal ning suurte linnkeskustega Harju- ja Tartumaal [Katus 1994]. Pärnumaa ja Eesti kõrvutamisel naabermaadega tuleb tõdeda ka põlvkonnasündimuse märkimisväärset püsivust järgnenud poolsajandi vältel, mis tuleneb ühelt poolt demograafilise ülemineku varasest ajastusest, teisalt aga rahvastikuarenguliselt võrreldavatele riikidele tüüpilise sõjajärgse beebibuumi puudumisest [Katus 1997].

Samuti saab põlvkonnanaõtjatest välja lugeda kuuekümnendate lõpul asetleidnud sündimustõusu, mille kandjaks on olnud põlisrahvastiku 1940-1950 aastate sünnipõlvkonnad. Erinevalt naabermaakondadest Rapla- ja Viljandimaast ei kerkinud aga sündimustase Pärnumaa vastavates kohortides taastetasandini, seda linnarahvastiku madala sündimuskordaja tõttu. Silma torkab sündimuse periood- ja kohortnäitajate suur erisus. Osalt seletab seda, nagu mujalgi Eestis, tollal aset leidnud sündimuse noorenemine, mis lasi perioodnäitajad tollal tegelikust kõrgemana paista. Pärnumaa puhul lisandub ilmselt ka välispäritolu rahvastiku arvestatav panus, nii madala sündimuse kui rändekäibe kaudu.

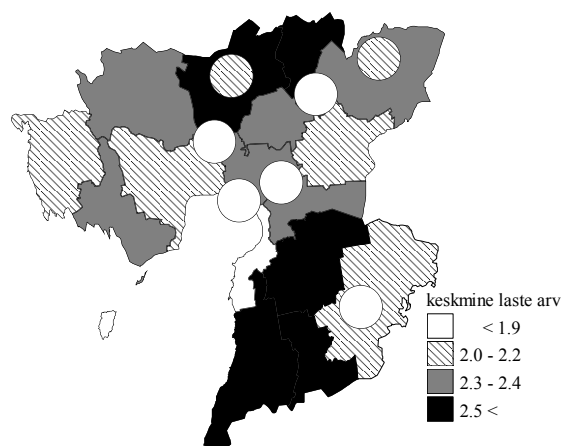
Tasemeühtluse raames tõuseb teise olulise suundumusena esile sündimuskäitumise sarnastumine. Kogumikus esitatud andmed kinnitavad, et järjekindlalt on kasvanud nende naiste osakaal põlvkonnas, kes lõpetavad oma sündimuskarjääri kahe lapsega. XX sajandi alguse

sünnikohortides piirdus kahelapsesuse osakaal Pärnumaa rahvastikus vähem kui viiendikuga, hõlmatud põlvkondade vältel on asjaomane suhtarv tõusnud enam kui kaks korda. Kahelapsesuse tubli kasvu vastukaaluks on samal ajal kahanenud lapsesuse äärmusrühmade esindatus. Eriti märkimisväärne on seejuures olnud lastetuse taandumine: Euroopa abiellumustüübi kajastusena küündis ju vastav suhtarv eakamates põlvkondades ligi veerandini ning lastetus ületas neis kohortides osakaalu poolest kõiki ülejäänud lapsesusrühmi. Seevastu 1940-1950 aastate sünnipõlvkonnas piirdub lastetus vaid 8-9 protsendiga. Suhtväljenduses veelgi järesem on olnud teise äärmusrühma, nelja- ja enamalapsesuse langus, osundatud põlvkondades on vaid ligikaudu kuus-seitse protsenti maakonna naistest sünnitanud neli või enam last. Lisades siia riigikeskmisest madalama kolmelapseste suhtarvu, leiame ühtlasi selgituse, mispärast Pärnumaa kohortsündimus pole käsitlusperioodil taastetasandini küündinud.

Lastetuse vähenemine nooremate põlvkondade suunas on samuti märgiks sündimus- ja abielukäitumise omavahelise seose teisenemisest ja kummagi elutahu iseväärtustatuse kasvust. Nimetatud suundumus avaldub muuhulgas ka vallassündimuse suurenemises, kuivõrd tänapäeval piirab lapsesaamist abielu juriidilise vormistuse puudumine järjest vähem kui üldse enam. Pigem on seos lapse sünni ja abiellumise vahel kujunenud traditsioonilisega võrreldes vastupidiseks: rasestumine ja otsus sünnitada, kasvõi aborti kui võimaliku alternatiivi kahjuks, eelneb reeglina abielu registreerimisele. Enam kui üheksa kümnendikku põlisrahvastiku esmasrasedustest algab väljaspool juriidilist abielu ja just raseduse üheksa kuu vältel leiab aset eluea intensiivseim abiellumine. Seda teevad siiski vaid ligikaudu pooled oma esimest last ootavatest naistest ning teise poole arvel kasvabki vallassündimus. Muidugi ei tähenda asjaomane tendents üksikemaduse paralleelset kasvu, millise järelduse poole juriidikale toetuv Eesti sündmusstatistika andmekasutajat ilmselgelt suunab. Tegelikult elab ligikaudu üheksa kümnendikku vallassündidena registreeritud lastest ikka mõlema vanemaga [Katus, Puur, Põldma 2002].

Lapsesusjaotuse tugeva koondumise ehk asjaomaste erisuste kahanemise taustal kipuvad sündimuse piirkondlikud erisused aga säilima. Nagu eespool tõdetud, on Pärnumaa taastetasandist madalama sündimuse kandjaks olnud ennekõike linnarahvastik. Keskmise laste arv on XX sajandi esimese poole linnanaiste põlvkondades liikunud vahemikus 1.6-1.8 pügalat. Maal seevastu pole sündimus kuni 1960 aastate lõpu põlvkondadeni taastetasemest allapoole langenud. Osundatud põhimõttelise erisuse taga seisavad ühelt poolt ühe- ja kahelapsesuse, teisalt aga kolme- ja enamalapsesuse vastanduvad proportsioonid, kusjuures lastetute suhtarv on linna- ja maarahvastikus olnud keskeltläbi üsna sarnane.

Sünnipõlvkonna 1910-1929 lapsesus Pärnumaa 1989

neljas vallas. Lapsesuse sotsiaalerisus, kajastatud käesolevas kogumikus haridustunnuse kaudu, on järjekindlalt vähenenud, mille raames tugevaim koondumus kahelapsesusele iseloomustab kõrgharitud naise.

Juuresolev teemakaart esitab piirkondliku sündimuserisuse naispõlvkonnas, kes on põhijoontes kujundanud Pärnumaa sündimusolukorra kogumiku käsitlusperioodil. Kaart selgitab, et taastepiirist selgepiirilisel madalam sündimus on olnud iseloomulik vaid Pärnu, Sindi ja Lavassaare rahvastikule, taastetasandist veidi allpool oli sündimus veel Kilingi-Nõmmel ning Paikuse ja Saarde vallas. Kõigis ülejäänud Pärnumaa haldusüksustes kujunes sündimus taastepiirist kõrgemaks. Kõige lasterikkamateks valdadeks olid Häädemeeste, Koonga, Kihnu, Tali ja Väandra, kus sündimuse kohortkordaja ületas taseme 2.5 pügalat. Koongas oli vastav näitav koguni 3.2, millest veelgi kõrgemat sündimustaset kogu riigi ulatuses võis leida vaid

Tänaseks on ka Pärnumaal tõsiasi, et sünditusikka jõudnud noored põlvkonnad on toonud rahvastiku sündimustaseme pikka aega valitsenud suhtelisse stabiilsusse olulise pöörde. Lähemad aastad täpsustavad, kuivõrd suurt demograafilist laenu on võetud, millal on oodata võla tagastamist ning on see täies ulatuses ülepea reaalne. Seejuures määrab sündimusarengu peajoone mitte niivõrd lastetute ega ammuigi mitte paljulapseliste, vaid oma eluteel varem või hiljem esimese lapseni jõudvate perede edasine käitumine. Loobunud hariduse, rahateenimise või lihtsalt mugavuse nimel teise lapse sünnitamisest oma elu kahekümnendates aastates, on ühelapselisel naisel veel üle kümne aasta aega oma otsus ümber mõelda. Isegi kui elu toob hoiakusse positiivse korrektiivi, kuid liigihilises eas, jääb teise lapse sünni järel edasine reproduktiivtee ahtaks või koguni kinni kolme- ja enamalapsesusele. Sõltumata tulevikusuundumustest on XX sajandi viimase kümnendi sündimuslangus fikseerunud rahvastiku sünnikohortide järsu ebahütlusena ning selle demograafilise laine otsemõju saab kestma järgneva 70-80 aasta vältel, kaudselt aga kauemgi, kujundades Pärnumaa ja kogu Eesti arengut läbi XXI sajandi.

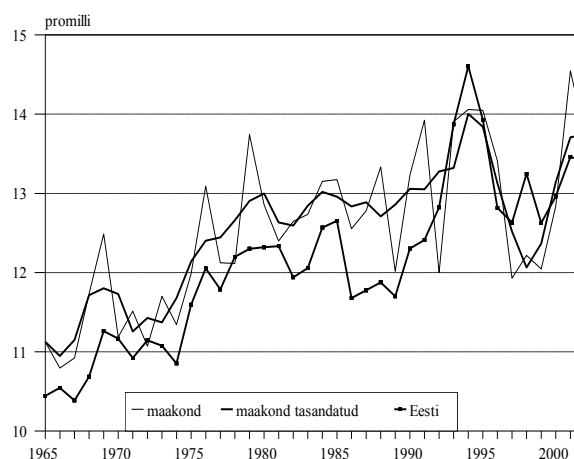
1.3. Suremus

Pärnumaa rahvastikku on käsitusperioodil iseloomustab nii surmajuhtude arvu kui üldkordaja järjepidev ja kokkuvõttes üsna ulatuslik tõus. Surmade absoluutarv maakonna rahvastikus kasvas tuhandelt juhult 1960 aastate keskpaigas ligi tuhande kolmesajani käsitusperioodil lõpul, suhtväljenduses ulatub kasv seega pea kolmandikuni. Põhijoontes sedasama trendi peegeldab kõrvaloleval joonisel liikuvkeskmisega silutud suremuse üldkordaja, kusjuures mõõdiku suhteliselt kiiremat tõusu võib täheldada käsitusperioodi esimesel kümnendil. Joonisel kerkib samuti esile näitarvu järsk ülesvõnge 1990 aastate algul, mida harilikult seostatakse vana ühiskonnakorralduse lagunemise ja mitmesuguste üleminekuperioodile tunnuslike kriisinähtudega. Kõrgpunkti saavutasid nii surmajuhtude arv kui üldkordaja aastatel 1993-1995, mil Pärnumaa rahvastikus leidis aastakeskmiselt aset ligikaudu 1400 surmajuhtu. Järgnenud langus viis üldnäitajad aastatuhande lõpul tagasi ülesvõnkele eelnenud tasemele.

Kirjeldatud üldnäitajate dünaamikast ei saa järeldada, nagu oleks täpselt sama muutuse läbinud ka maakonna rahvastiku tervises seisund ja tegelik suremus, sest demograafilised üldnäitajad sõltuvad tugevasti rahvastiku vanuskoostisest. Mõistagi on suremusprotsessi käsitlemisel tähtis eeskätt eakate osakaal, kelle hulgas ületab suremusrisk keskmist mitme(kümne)kordselt. Nõnda on just seitsmekümnete ja eakamate osakaalu tõus käsitusperioodil peamiseks põhjuseks, mis pärast suremuse üldnäitajad Pärnumaa rahvastikus sedavõrd jõudsalt kasvasid. Samuti on just üleriigilise võrreldes eakamast vanuskoostisest tingitud suremuse üldkordaja Eesti keskmisest püsivalt kõrgem tase kogu käsitusperioodi vältel. Vanuskoostise erisused seletavad ka lõviosa suremuskordaja piirkondlikust variatsioonist, mis maakonnakeskust ja valdu kõrvutades ulatus käsitusperioodi algul rohkem kui poolteise korrani.

Rahvastikuteaduses kasutatakse suremuse mõõtmiseks tavapäraselt elutabelimeetodit, mis võimaldab rahvastikukoostise ja eelkõige vanusstruktuuri mõju eristada ning keskenduda puhtakujuliselt asjaomase protsessi intensiivsusele. Paraku oli omaaegne NLIit liiga suur, et Moskva oleks jõudnud ja vajanud elutabeleid rajooniti teha, Eesti Statistikaametis ei peetud sellist tööd tollal

Suremuse üldkordaja
Pärnumaa 1965-2002

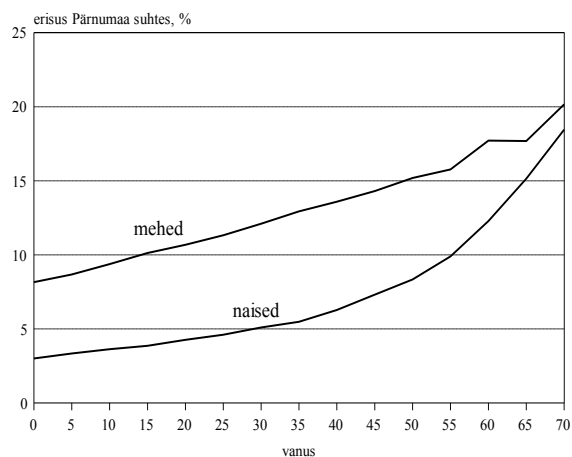
aga vajalikuks ega vist õieti osatudki peale Adele Tuisk'i pensionilejäämist. Nõnda on käsitletava ajavahemiku piires koostatud Pärnumaa kohta elutabel vaid ühel korral, surmajuhtude suhteliselt väikesest arvust tulenevate juhuvõngete mõju vähendamiseks kuueaastast perioodi 1986-1991 üldistavalt [EKDK 1994a]. Samuti on korra koostatud Pärnu linna rahvastiku elutabel kaheksakümnendate lõpu seisuga [EKDK 1989]. Osundatud tabelite kohaselt oli maakonna meeste sünnieluiga 66.8 ja naistel 75.6 aastat. Maakondade pingereas kuulus Pärnumaale esikoht meeste lõikes ning teine koht Tartumaa järel naiste arvestuses. Kuigi Eesti kurvavõitu üldtaustal paistab Pärnumaa rahvastik silma suhteliselt hea tervise ning ka eluea tagasihoidliku soorisuse poolest, tuleb ligi üheksa aastani ulatuvat vahet meeste ja naiste elueas hinnata rahvastikuarenguliselt võrreldavate riikide kontekstis väga tugevaks ebavõrdsuseks.

Rahvastiku terviseseisundile rahvusvahelise tausta loomiseks on kujunenud tavaks võrdlus mõne teise maaga. Meelega pole selleks valitud aga mõnd kõrge elustandardi poolest tuntud riiki, et vältida teistlaadsetest ühiskonnaoludest tulenevat eneselohutust. Pärnumaa rahvastiku suremusolukorda aitavad rahvusvahelises taustsüsteemis määratleda Hollandi Antillid Kariibi meres, kus modernse rahvastikutaaste kujunemine on olnud Eestiga võrreldes sootuks hilisem. Vahemärkusena olgu nimetatud, et Pärnumaa elutabeli arvutamisel on kasutatud ÜRO standardmeetodikat nagu ka Hollandi Antillide puhul [UN 2002], mistõttu kaks tabelikomplekti on mõõndusteta võrreldavad. Kõrvalolev joonis selgitab, et pärnakate eluiga jääb märkimisväärselt maha hiljutise meretaguse asumaa asjaomasesest näitarvust, eriti meeste osas. Vahest veelgi kõnekam on asjaolu, et vanuse kasvu suunas vahe Pärnumaa ja Antillide rahvastiku elueas suureneb ning seda nii meeste kui naiste osas. Samuti ei anna Eesti kogurahvastiku suremustrend — maakonna lõikes pole seni elutabeli arvutusi korratud — alust eeldada mahajäämise vähenemist viimase kümnendi vältel.

Kurvavõitu olukorra põhjuseks on teadupärast täiskasvanusuremuse seisak Eesti rahvastikus. Võrreldes sama nähtuse poolt mõjutatud Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega on seisak kestnud Eestis demograafilise ülemineku varase ajastuse tõttu kauem ning rahvastiku keskmine eluiga pole 1950 aastate lõpust alates kuigivõrd pikenenud. Meeste puhul on vahepeal toimunud koguni tagasilangus, ning mis veel mõtlemapanevam, meesrahvastiku suremuskõver on ilmselgelt omandanud arengumaa tunnusjooned [Katus, Puur 1991; Katus 2000]. Kuigi nähtuse süvapõhjused pole lõpuni selged, osutab võrdlus üsna ühemõtteliselt siinmail valitsenud ühiskonnaolude inimvaenulikkusele.

Vanustunnuse puudumise kiuste Eesti piirkondlikus suremusandmestikus on ühe earühma, nimelt imikuea elulemust võimalik siiski ka trendina jälgida. Ühiskonna üldise progressi ilminguna langes imikusuremus demograafilise ülemineku käigus mitmekümnekordselt ning omaaegsest sagedasest sündmusest on tänaseks kujunenud suhteliselt harvaesinev nähtus. Seetõttu omandavad juhuvõnked maakonna rahvastikus arvestatava mõju — erisus Pärnumaa aastakeskmises imikusurmade arvus käsitusperioodil küündis kolmekordse vaheni —, mis teeb trendi leidmise ja jälgimise tülikaks. Olukorrast ülesaamiseks on imikusuremuskordajat tasandatud viieaastase liikuvkeskmisega, ometi jääb võngete amplituud maakonna kui terviku, seda enam aga haldusüksuste lõikes järeluste tegemiseks sageli ikka liiga suureks. Üldjoontes on Pärnumaa imikusuremuskordaja jälginud üle-eestilist trendi, langedes 1960 aastate keskpaigale iseloomulikult kahekümne promilli lähedalt tasemelt kümne promilli lähedusse käsitusperioodi lõpuks. Mõnd juhuslikku aastat kõrvale jättes on imikusuremuskordaja püsinud kindlalt allpool riigikeskmist taset. Eesti keskmisest

Keskmine eeldatav eluiga
Pärnumaa 1986-1991 ja Antillid 1991

sedavõrd stabiilselt madalamat imikusuremust on Pärnumaa kõrval näidanud vaid paar-kolm teist maakonda [EKDK 1994b].

Metodoloogilisest seisukohast tasub tähele panna, et kogu käsitusperioodi vältel mõjutas imikusuremuskordaja väärtust NLiidus rakendatud sünnidefinitsioon. Selle kohaselt kuulus sünnijuht registreerimisele, kui emahust väljunud loote sünnikaal ületas 1000 grammi, ema rasedus oli kestnud vähemalt 28 nädalat ning vastsündinu pikkus 35 cm. Neid tingimusi mitterahuldanud sünnid registreeriti vaid siis, kui beebi elas seitsme päeva vanuseks. See definitsioon lahkes Maailma Terviseorganisatsiooni määratlusest eelkõige sünnikaalu osas — MTO soovib sünnina arvestada lapsi alates sünnikaalust 500 grammi. Kui definitsioonierisuse mõju sünnijuhtude arvule on olnud suhteliselt ebaoluline, siis imikusuremust alandas taoline lähenemisviis märgatavalt, sest arvestusest jäid kõrvale just kõrgeima suremusriskiga alakaalulised ja sageli enneaegsed lapsed (kui nad surid enne ühenädalaseks saamist). Rahvusvahelise sünnimääratluse kasutuselevõtmise järel arvutati kahe järjestikuse aasta — 1992 ja 1993 — imikusuremusnäitajad kaheselt, nii vana kui uut definitsiooni rakendades. Keskel läbi tõusis imikusuremus Eestis definitsioonimuutuse tõttu 17 protsendi võrra, mis on üsna hästi kooskõlas kaudsete meetodite abil varem antud hinnangutega [Anderson, Silver 1986]. Maakondade lõikes osutus definitsioonimuutuse mõju Pärnumaal keskmisest tagasihoidlikumaks.

Suremusteema kokkuvõtteks on oluline rõhutada, et nigelat elulemust ja nõrka tervist tuleb pidada üheks kõige tõsisemaks rahvastikuprobleemiks nii Pärnumaal kui ka riigis tervikuna. Just asjaomane valdkond eristab Eesti rahvastikku negatiivselt Põhja- ja Lääne-Euroopa võrreldava demograafilise arenguga maadest. Oluline on seejuures tähele panna, et Eesti rahvastiku surmapõhjuste struktuur ei erine põhimõtteliselt kõnealustele maadele tüüpilisest olukorrast, probleem seisneb ühtede ja samade surmapõhjuste kümnekond aastat varasemas mõjulepääsemises ehk teisisõnu inimese liigkiires “läbikulumisest” [Katus, Puur 1997]. Lisateavet Pärnumaa rahvastiku surmapõhjuste struktuurist üldkordaja kaudu mõõdetuna võib leida Eesti suremusatlasest [Baburin *et al* 1997].

Olukorra parandamiseks vaevalt lihtsaid retsepte leidub ning rahvastikuprotsesside suure inertsuse tõttu ei saa ka asjatundliku tegutsemise korral kiiret edu loota, kindlasti ei ole põhjust käsitleda sellena eluea kriisijärgset tõusu mõne viimase aasta vältel. Rahvatervise kumulatiivne iseloom lubab pööret paremusele oodata alles pärast seda, kui ühiskondlike olude stabiilsus ja saavutatud heaolu hakkab toimima läbi mitmekümneaastase põlvkondliku kogemuse. Seni tuleb osata arvestada liigsuremuse mõju erinevatele eluvaldkondadele, mille näitena olgu viidatud eluea soodisproportsioonist johtuvale väga kõrgele üksielavale vanurrahvastiku osakaalule. Rahvatervise näitarvude valgusel on Eesti (tagasi)tee Euroopasse veel üsna pikk.

1.4. Abielu ja perekond

Kooseluvormide mitmekesisustumisele ja lahutumuse tõusule vaatamata kannab rahvastikutaaste põhifunktsiooni jätkuvalt perekond, endiselt pärineb just pereringist rahvast omanäoliseks vormiv kultuur, kombed, käitumisnormid ja -eelistused. Majandusvaates sõltub rahvastiku perekonna- ja leibkonnakoostisest olulisel määral eluaseme ning püsitarbeesemete vajadus, mille osakaal rahvuslikus koguproduktis teadaolevalt suureneb käsikäes üldise jõukuse tõusuga. Samuti on perekond asendamatu toimetuleku tagaja eakate, vaegurite ning mistahes teiste igapäevast tuge vajavate rahvastikurühmade jaoks, kelle suhtarv modernses rahvastikus üha kasvab. Taolise mitmekesise tähenduse tõttu on rahvastiku perekonnateave oma väärtust kaasajal pigem suurendamas.

Esmas- ja kordusabielude arv Pärnumaa rahvastikus on kogumiku käsitusperioodil püsinud üldjoontes stabiilne, kuigi lühemaajalisi võnkeid aegreas võib muidugi leida. Nõnda suurenes abiellumiste arv 1960 aastate lõpul, jõudes korraks üsna kaheksasaja sündmuse lähedale. Järgneva kahe kümnendi vältel püsis abielude arv veidi madalamal, 700-750 juhu tasemel. Samal ajal

maakonna rahvaarv rohkene ning sedavõrd näitas abiellumuse üldkordaja järjepidevat, kuigi aeglast langust. Sarnaselt üleriigilise trendiga vähenes ka Pärnumaa rahvastikus abielujuhtude arv 1990 aastatel — ja seda järsult — ning käesoleval ajal on abiellumiste aastakeskmise arv stabiliseerunud veidi enam kui kolmesaja sündmuse tasemel. Joonisel kujutatud üldkordaja põhjal otsustades on Pärnumaa rahvastiku abiellumus olnud riigikeskmisest püsivalt madalam. Mõistagi tuleneb see tasemeerisus ennekõike maakonna rahvastiku veidi eakamast vanuskoostisest ja vastavalt abiellumisealiste madalamast osakaalust, mitte aga väiksemast kooselusuhete lembusest.

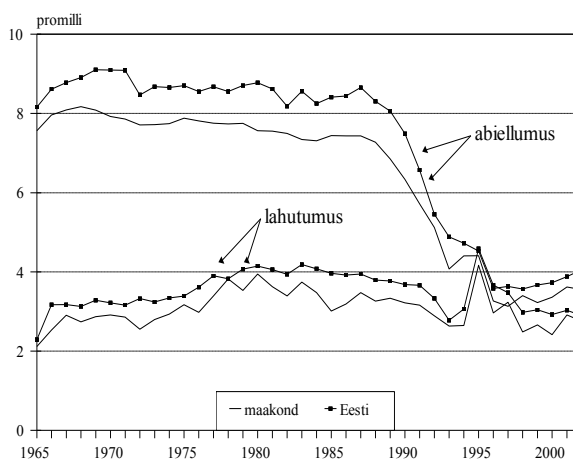
Abiellumistega võrreldes on lahutuste arv Pärnumaa rahvastikus, nagu Eestis tervikuna, kasvanud. Otse käsitusperioodi algusse, aastasse 1965, langeb abielulahutuse protseduuri lihtsustamine, mille mõju Pärnumaa rahvastikus pole näidanud lahutuste väga järsku tõusu, nagu mitme varem ühtlusarvutustega hõlmatud maakonna puhul on tulnud tõdeda. Lahutuste arvu suurenemine kestis suhteliselt ühtlases tõusujoones kuni 1980 aastate alguseni, mil lahutatud paaride aastakeskmise arv ületas kolme ja poolesaja piiri. Käsitusperioodi lõpul võis Pärnumaa rahvastikus leida märke lahutumustaseme stabiliseerumisest. Sarnaselt abiellumusele jääb üldkordajaga mõõtes ka lahutumus riigikeskmisest allapoole, aga suhterisus keskmisest on mõnevõrra suurem. Pereprotsesside seisukohalt viitab see tõsiasjale, et Pärnumaa rahvastikus on abielu riigikeskmisega võrreldes tugevamini koos püsinud. Tõenäoliselt on sellele kaasa aidanud põlisrahvastiku suhteliselt kõrge osakaal, kelle hulgas lahutumus on olnud teadupärast madalam kui sisserännanutel [Katus, Puur, Põldma 2002].

Kõnealuste suundumuste puhul ei tasu muidugi unustada, et asjakohases Eesti sündmusstatistikas kajastub vaid registreeritud abielu, milline kooseluvorm on põlisrahvastiku nooremates põlvkondades kiiresti asendumas vabaabieluga [EKDK 1995a]. Abiellumuse kõrval mõjutab nimetatud asjaolu ka lahutumusnäitajate dünaamikat, kuivõrd ametlik statistika registreerib vaid juriidilise abielu purunemise. Tänaestest pereprotsessidest vähegi usaldusväärse ettekujutuse saamiseks oleks hädatarvilik hõlmata ka teised kooseluvormid, paraku hoiab abiellumusstatistika visalt kinni ajale jalgu jäänud traditsioonist, saatjaks andmekaitsjate libajatud eraelu privaatsuse austamisest.

Sündmusstatistikale tuginedes osutuvad paratamatult moonutatuks ka abiellumuse ja lahutumuse piirkondlikud erisused Pärnumaal, muuseas sarnaselt teiste ühtlusarvutatud maakondadega [EKDK 1996-2004]. Vahest kõige enam torkab silma maarahvastiku kõigi lahutumusnäitajate muutus kaheksakümnendate aastate lõpul, kui lahutuste arv langes ühe aastaga üle kolme korra. Võrreldes kümnendi algusega oli langus aga koguni ligi kümnekordne. Kuivõrd maakonna võrreldavad arvnäitajad sedalaadi muutust läbi ei teinud, tõusis linnarahva lahutumus enam-vähem peegelpildis. Neid arve tõemeeli võttes peaks lahutumuserisus Pärnumaa linna- ja maarahvastiku vahel ulatuma terve suurusjärguni. Sensatsioonihimuliste kurvastuseks tuleb siiski tõdeda, et tegemist pole rekordiraamatut vääriva faktiga, vaid metodoloogilise korraldusega: miskipärast on kusagil lahutajate (aga ka abiellujate) elukohajärgne arvestus asendunud registreerimisjärgsega, kuigi kõik juhised ja metodoloogilised materjalid väidavad ja nõuavad vastupidist.

Pereprotsesside regionaalerisusest tõepärase pildi saamiseks on võimalus pöörduda loendusstatistika poole, mis annab valdkonnast rahvastikuseisundilise läbilõike. Käsitusperioodi lõpetava loenduse kohaselt moodustasid abielu- ja vabaabieluinimesed maakonna kogurahvastikust 46 protsenti, vallaliste suhtarv ulatus 38 protsendini, jättes arvukuselt kolmandaks rühmaks

Abiellumuse ja lahutumuse üldkordaja
Pärnumaa 1965-2002

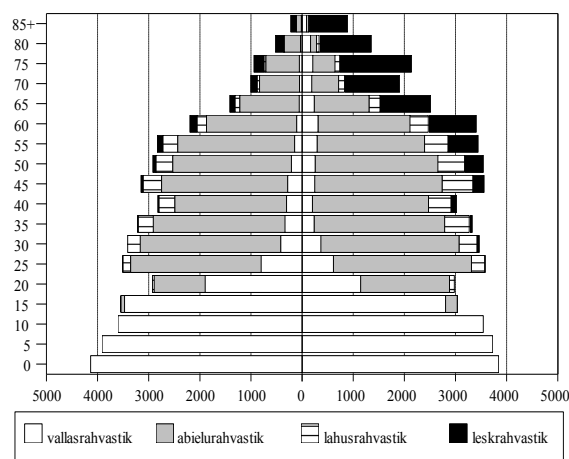
leskrahvastiku ligikaudu ligi üheksa ning neljandaks lahutatud/lahkuläinud kuue protsendiga. Osundatud koostisnäitajatega hoidub Pärnumaa rahvastik parasjagu riigikeskmise lähedale.

Juuresolev joonis esitab rahvastiku perekonnaseisu vanusrühmade/põlvkondade kaupa. Protsessi seaduspärase vanussõltuvuse peegeldusena saavutab abielurahvastiku osakaal maksimumi kolmekümnendate eluaastate paiku, misjärel hakkab abielulisus langema: viiekümnendate eluaastateni eeskätt lahtumuse, vanemas eas aga valdavalt lesestumuse tõttu. Vanema ea suunas kasvab ka vallaliste osakaal, kuid selle erisuse põhjus ei peitu perekonna elutsükliks, vaid põlvkondliku abiellumuskäitumise teisenemises. Nimelt kuulus Eesti ajaloolise Euroopa abiellumustüübi levialasse, mille tunnusjoonteks on kooselusuhtest kõrvalejäänud (nais)rahvastiku kõrge osakaal ning suhteliselt hiline (esma)abiellumine [Hajnal 1965]. Eestis, mis vahepeal ümberrahvastatud Ingerimaad kõrvale jättes moodustas Euroopa abiellumustüübi leviala idapiiri, kujunes taoline abiellumusmudel välja XVIII sajandil ning püsis nagu mujal Teise maailmasõjani [Palli 1988; 1997]. Niiviisi on joonisel kujutatud eakamad põlvkonnad, kelle sünniaeg langeb XX sajandi kahte alguskümnendisse, olnud vähemalt osaliselt tolle käitumismudeli kandjaks. Nagu Eestis tervikuna, võib ka Pärnumaa rahvastikus selgesti tähele panna ebavõrdsest elueaväljavaatest tulenevat erisust vanemaelise mees- ja naisrahvastiku perekonnaseisus. Et lesknaisi kohtab üle kuue korra rohkem kui leskmehi, tõstab see üheks valdavaks naisprobleemiks üksikvanuritega seonduva — vanavanurieas (tinglikult 75+) moodustasid üksielavad ligi poole Pärnumaa vastavast rahvastikurühmast.

Rahvastiku abielulisuse piirkondlikud erisused on Pärnumaal mitme teise maakonnaga võrreldes tagasihoidlikud. Abielurahva ja leskede osakaal on linna- ja maarahvastikus pea ühesugune, vallalisi leidub enam maarahvastikus. Kõrgema lahutatute suhtarvu võib seevastu aga leida linnades. Perekonnaseisu soovõrdlus toob esile tõsiasi, et maarahvastiku kõrge vallalisusmäär jääb pea täielikult meeste kanda. Maal elavaid mehi ja naisi omavahel võrreldes ilmneb kaks korda kõrgem vallaliste osakaal tugevama soo hulgas, reproduktiivealiste naiste vallalisusmäär on maal koguni väiksem kui linnades. Olukorrale annab seletuse meeste kasuks kujunenud soosuhe maarahvastikus: kuigi elutabeli järgi peaks abielueas valitsema naiste mõningane ülejääk, näitavad kogumiku arvtabelid Pärnumaa maarahvastikus vastupidist olukorda. Sellise disproportsiooni tekkepõhjuseks on muidugi naiste väljaränne maapiirkondadest. Osaliselt on see suundunud kohalikesse keskustesse, eeskätt maakonnapealinna, kuid samuti on asjaomase rände sihtkohaks olnud suuremad linnad teistes maakondades. Huvitav on tõdeda, et soosuhete moonutuse tulemusena pole maarahvastikus täheldada tavapärasit situatsiooni, kus naised arvavad end meestest pisut sagedamini abielus olevaks. Isegi vastupidi, Pärnumaa valdades on rahvaloendus fikseerinud abielus meeste mõningase arvulise ülekaalu. Kõige öeldu juures tuleb siiski tõdeda, et pruudiprobleem on Pärnumaal olnud siiski vähem terav kui mitmes teises maakonnas, kus tugevama soo vallalisusmäär meenutab kohati tõepoolest Euroopa abiellumustüübi kadunud hiilgeaegu.

Kogumiku arvtabelid pakuvad võrreldavat teavet ka rahvastiku perekonnaseisu kohta omavalitsusüksuste kaupa. Olukorra probleemse iseloomustamiseks kasutatud näitarvu — reproduktiiveas rahvastiku kõrge vallalisusmäär — poolest tõusevad esile Häädemeeste, Kaisma, Kihnu, Saarde, Surju, Tali, Tõstamaa ning Varbla vald. Geograafilises plaanis on valdade ühisnimetajaks asukoht maakonna äärealal. Kõige keerulisem paistab elukaaslase leidmine olevat Kihnu saarel, kus kooselusuhetest täielik kõrvalejäämine iseloomustas enam kui kolmandikku 20-49 aastastest meestest ning pea veerandit samaealistest naistest. Tuleb tähele panna, et tasakaalustamata

Rahvastiku perekonnaseis
Pärnumaa 1989

soosuhete toime ei piirdu üksnes rahvastiku perekonnakoostise moonutusega, vaid avaldub piirkondliku arengu muudeski valdkondades.

1.5. Ränne ja paiksus

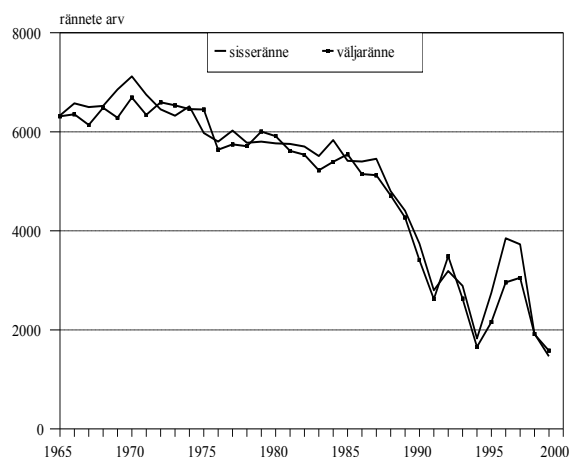
Pikemas ajaperspektiivis paigutub Pärnumaa rahvastiku rändeareng üsna hästi mobiilsusrevolutsiooni raamistikku, mille kohaselt demograafilise üleminekuga kaasneb rändeintensiivsuse tunduv kasv. Selle tõusu põhjuseks on rahvastiku juurdekasvu hüppeline kiirenemine taastetüübi vahetumisel. Rahva rohkenemine pole ühitatav ühiskonnas valitseva sotsiaal- ja majandusarengu ruumilise korraldusega ja sedavõrd käivituvad demograafilise ülemineku ajal, eriti selle teisel poolel intensiivsed rände protsessid, mille põhimõttelisi suundi on kaks — migratsioon omaene rahvusruumi linnalistesse asulatesse ja emigratsioon [Zelinski 1971]. Rahvastikuloos osutub taoline rahvast süstemaatiliselt ja pöördumatult ümberpaigutav ränne siiski ajutiseks episoodiks, millele järgneb rändeintensiivsuse järkjärguline alanemine. Üht osa viimatinimetatud ajajärgust kogumiku käsitlusperiood hõlmabki.

Pärnumaal nagu Eestis tervikuna katkestas rändeintensiivsuse reeglipärase alanemise migratsioonivoogude ajutine kasv 1960 aastate lõpul. Elukohavahetuste arvu tõus maakonnas avaldus eeskätt siserändes, mis kasvas nelja-viie aasta vältel ligi tuhande sündmuse võrra. Tõusu harjal registreeriti Pärnumaal üle neljateistkümne tuhande siserändejuhu, milline tase pole kordunud ühelgi hilisemal aastal. Siserände kiirema kasvu tõttu liikus kuuekümnendate teisel poolel tublisti plusspoolele ka rändeiive, kasvatades maakonna rahvaarvu ligi kahe tuhande inimese võrra. Järgneva 10-15 aasta jooksul on Pärnumaa rändeintensiivsus alanenud mõlema migratsioonivoo osas. Rändesaldo langes seitsmekümnendate keskpaigas esialgu allapoole nullpunkti, kaheksakümnendatel liikus aga uuesti valdavalt plusspoolele. Käsitlusperioodi kokkuvõttes on olnud ülekaalus positiivne rändeiive, mis peegeldab maakonna kuulumist väljastpoolt Eesti piire lähtunud immigratsiooni sihtpiirkondade hulka.

Eesti üldtaustal on Pärnumaa püsivaks tunnusjooneks rändeintensiivsuse riigikeskmisest veidi kõrgem tase. Eelkõige on taoline asetus jälgitav väljarändes, milles avalduv rahvastiku ruumilise liikumise ja lähtepiirkonna rahvastiku arengu tihe seos — seevõrra käsitletakse väljarännet migratsiooniarengu esmasprotsessina — hästi ilmsiks tuleb. Esmapiilgul võib Pärnumaa kõneks olev omapära veidi ootamatu näida, kuid rahvastikuarengulisest vaatenurgast on tegemist reeglipärasusega. Kõrgemat rändeintensiivsust seletab põlisrahvastiku riigikeskmist ületav osakaal maakonnas: teadupärast osaleb põlisrahvastik siserändes alati intensiivsemalt kui riiki saabunud immigrantrahvastik, siseliikumine aga moodustas käsitlusperioodil Eesti kogurändest kolm neljandikku. Muuhulgas seletab mainitud asjaolu ka rändeiibe kerkimise miinuspoolelt plussi kaheksakümnendatel, kuivõrd rahvastikku pikka aega maalt linna paigutanud siserände suunamuutus tuleb põlisrahvastiku kõrgema osakaaluga maakondades selgemini esile.

Juuresolev joonis toob esile rändeintensiivsuse langustrendi kiirenemise käsitlusperioodi lõpul, kuid rändestatistika allakäik 1980 teisel poolel ja 1990 aastate algul nõuab taolise järelduse tegemisel ettevaatust. Euroopa Rahvastikukomitee egiidi all läbi viidud võrdlusprojekt, mille raames käsitletud kümne maa hulka kuulus ka Eesti, andis siinmail kogutava rändestatistika usaldusväärsusele igatahes

Sisse- ja väljarändevoog
Pärnumaa 1965-2000

üpris hävitava hinnangu — viimase kümnekonna aasta rändeandmed pole Eestis analüüsialusena enam tõsiseltvõetavad ning kõlbavad vaid mõttemänguks [Kupiszewski *et al* 1998]. Taolise olukorra juured peituvad omaaegses korralduses, kus elukohavahetust puudutav andmekogumine rajanes sissekirjutusprotseduuril, mille põhieesmärgiks oli administratiivne kontroll rahvastiku liikumise üle. Ühiskonnamuutuse edenedes ja omaaegse andmekorralduse lagunedes minetas sissekirjutus kui administratiivne lubatäht senise toime, aastatel 1986-1987 alanud protsessi viis vormiliselt lõpule Riigikogu otsus 1992 aastast sissekirjutusnõue tühistada. Paraku ei suutnud aga isegi see samm tuua pööret elukohaarvestust korraldava ametnikkonna toimetustesse, kes endiselt lähtub sissekirjutusest kui ainumõeldavast alusest. Tulemusena lahknevad administratiivstatistilised ja tegelikud rändeotsused juba täielikult. Asjaolu pole muidugi tähelepanemata jäänud kutsutud ja seatud ametiasutuste poolt, kuid sellele ammusele probleemile lahenduse otsimise asemel otsustas Statistikaamet rakendada hoopis jaanalinnukavalust: alates 2000 aastast on rändestatistika publitseerimine Eestis lõpetatud [ESA 2001].

Sündmusstatistiline pilk koondab tähelepanu eeskätt rändeintensiivsuse ajalis-ruumilisele muutumisele. Rände mõju rahvaarvule ning rahvastikukoostisele on rändevoogude suunast ning selektiivsusest muidugi tuletatav, kuid protsessi tagajärgede avamiseks on mõistlik täiendada elukohavahetusteavet loendusstatistikaga. Vahemärkusena olgu lisatud, et Eesti oludes pakub loendus ainsana aluse ka asjaomaseks käsitlemiseks omavalitsustasandil, mille kohta sündmusstatistiline rändeandmestik käsitletaval perioodil üldse puudub. Kesksel tähelepanu pälviv seejuures rahvastiku põlisus, mis kokkuvõtlikult kätkeb endas elukoha- ja sünni/päritolumaa vahetuse. Sünnimaa on demograafiline alustunnus, mida elu jooksul muuta ega valida ei saa, piltlikult öeldes otsustavad selle isiku eest ära tema vanemad. Sisulises mõttes ei seisne põlisus siiski mitte formaalses sünnipaigafaktis, vaid selle loodus- ja sotsiaalkeskonna olemuses, kuhu inimene sündides satub. Ehkki lapseas toimuvast sotsialiseerumisprotsessist ei teata veel piisavalt, on ometi kindel, et koos vanematelt päritud geneetilise pagasiga määrab just sünnijärgne keskkond ära lõviosa isiku sotsiaal-demograafilistest tunnustest ning selle kaudu kuuluvuse kindla rahva ehk geodemograafilise süsteemi hulka [Pavlik, Hampl 1976].

Kui elukohamaa vahetub, tuleb inimesel läbi teha adapteerumisprotsess ehk teistkordne sotsialiseerumine uude geodemograafilisse kooslusse. Üksikisikuna ja teatud kitsamaid aspekte silmas pidades võib mõni inimene läbida teisese adapteerumise suhteliselt kiiresti, rahvastikurühma kui terviku jaoks pole kõnealune protsess aga ühe inim põlve vältel kuidagi võimalik. Põlvkondliku järjepidevuse ja väga mitmekesise suhetekompleksi tõttu kulub selleks tavapärast kolme põlvkonna pikkune ajavahemik, mille jooksul toimub (vana)vanematekodust ja ümbritsevast sotsiaalkeskonnast lähtuvate mõjustuste samm-sammuline ühtlustumine, mitmesuguste isiku jaoks oluliste suhtevõrgustike raskuspunkti ümberpaiknemine, samuti keeleline, kultuuriline ja sotsiaalne lülitumine asukohamaa struktuuridesse jms.

Kui uue asukohamaa keskkond juhtub tunduvalt erineva sünnimaale iseloomulikkusest või pole selle sotsialiseeriv mõju piisavalt intensiivne, võib vastav protsess — põlistumine ehk moodsa terminiga lõimimine — kulgeda veelgi aeglasemalt. Kõnealuse protsessi vältel kuulub isik uuel asukohamaal sisserännanute ehk immigrantide hulka, milline rahvastikuosa vähemal või suuremal määral põlisrahvastikust erineb. Normaalse arengu korral kujutab välispäritolu rahvastik, kelle hulgas põlistumisprotsessi seisukohalt tuuakse välja välissündinud ning nende teine (ja olemasolul kolmas) põlvkond, endast pikemas ajaperspektiivis siiski mööduvat nähtust — ta kas põlistub uuel kodumaal või lahkub.

Üldteada tõsiasi on Eesti välispäritolu rahvastiku kujunemine ning kiire kasv arvukaks rahvastikurühmaks olnud seotud NLiidu territooriumilt, eeskätt Venemaa Euroopa-osast lähtunud immigratsiooniga Teise maailmasõja lõpuga kaasnenud geopoliitilise pöörde järel. Vahest vähem on teada aga nimetatud protsessi rahvastikuarenguline tagapõhi. Nagu eespool põgusalt viidatud, järgneb rändearengu klassikalise skeemi kohaselt demograafilise ülemineku käivitumisele paari aastakümneni pikkuse ajanihkega rahvaarvu järsk kasv ning rändepotentsiaali kuhjumine, mis

realiseerub linnastumises, väljarändes ning — madala asustustiheduse või asustamata territooriumide olemasolul — ka sisekolonisatsioon.

Rahvastikuarengu pioneerriikide hulka kuulvas Eestis leidis rändepotentsiaali taoline kumuleerumine aset XIX sajandi kolmandast veerandist peale ning mitme asjaolu koosmõjul realiseerus see valdavalt idasuunalises, tolleaegse Vene Impeeriumi aladele suundunud väljarändes. Kõige arvukamad rändevood olid seejuures suunatud Eesti lähialadele: Peterburi linna, Ingerimaale ja Pihkva kubermangu [Pullat 1981; Arens 1994 jt]. Sajandivahetuseks oli eesti asunduste geograafia laienenud, paljus Vene riigi äärealade koloniseerimist soosiva poliitika toel,

ning eestlasi võis leida Kaug-Idas, Siberis, Kaukaasias, Krimmis, Volga jõgikonnas jm [Nigol 1918; Korb, Peebo 1995; Korb 1999]. Euroopa mastaabis võib eestlaste väljarännet pidada silmatorkavalt intensiivseks, hinnangute kohaselt ulatus väljaspool rahvusruumi, mujal Vene impeeriumi maa-alal elavate eestlaste arv I maailmasõja eel ligikaudu 200 tuhandeni, mis moodustab ligikaudu 15-17 protsenti tollasest eestlaste koguarvust [Katus 1990].

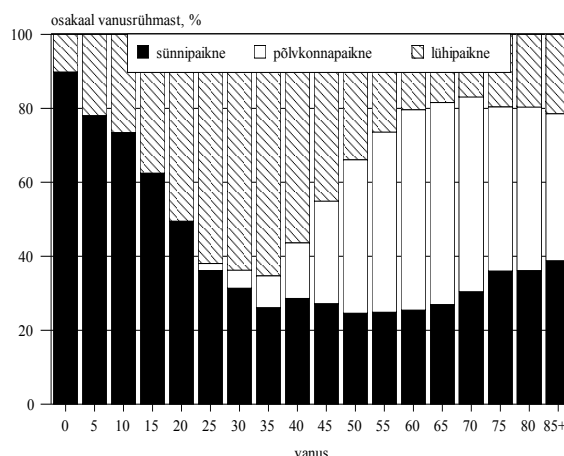
Möödunud aastasaja teisest kümnendist peale olukord samm-sammult teines ja rahvastikuarengu seaduspärane kulg pööras rändevahetuse suuna juba enne II maailmasõda vastupidiseks. Varase demograafilise ülemineku tõttu oli Eesti rahvastik selleks ajaks oma väljarändepotentsiaali ammendanud ning juba 1930 aastatel võis täheldada esimesi märke algavast sisserändest, seevastu Venemaal rändepotentsiaali kõrgpunkt saabus just sõjajärgsetel aastatel [Vishnevski, Volkov 1983; Andreev, Darski, Harkova 1998]. Rändepotentsiaali kõrgtase Venemaal ja teistes slaavi vabariikides langes parasjagu kokku Baltimaade annekteerimisega ning uus geopoliitiline olukord lõi soodsad olud selle potentsiaali realiseerumiseks uute läänekolooniate suunas. Demograafilise arengu ootuspärast protsessi tugevdas rände lähte- ja sihtpiirkonna rahvaarvu kahe suurusjärguni ulatuv erisus, Eestit Venemaast lahutava riigipiiri *de facto* äralangemine, suur rahvastikukadu sõja- ja sellele järgnenud sotsiaalse ümberkorralduse käigus, samuti riiklikul tasandil viljeldud venestamispoliitika.

Objektiivsete ja n-õ subjektiivsete tegurite kokkulangemise tulemuseks oli üliarvuka välispäritolu rahvastiku kujunemine Eestis, milline asjaolu tõuseb teiste sarnase demograafilise arengujärguga Euroopa riikide taustal silmatorkavalt esile, kuigi tegu on samuti tuntud immigratsioonimaadega. Käsitlusperioodi lõpetava rahvaloenduse kohaselt moodustasid välissündinud 26 protsenti Eesti kogu-rahvastikust, koos teise põlvkonnaga ulatus välispäritolu rahvastiku osakaal koguni kahe viiendiku piirimaile [Katus, Puur, Sakkeus 2002]. Kõnealused suhtarvud on Euroopa maade hulgas rekordilised, ühtlasi kõrgeimad ka endise NLiidu riikide seas [Council of Europe 2003]. Lisades sellele sisserännanud rahvastiku laiaulatuslikust päritoluarealist tuleneva seesmise heterogeensuse, ebahütlase ruumilise paigutuse ning okupatsioonist tingitud põliskeskonna nõrgestuse, saab selgeks mittepõlisrahvastikuga seotud probleemipuntra keerukus ning kiiretele lahendustele rajatud lootuste naiivsus.

Käesoleva kogumiku arvtabelites on rahvastiku põlisust käsitletud riigisündinu ja välissündinu tunnuse kaudu, mis kätkeb esimese põlve sisserändajaid. Käsitlusperioodi lõpul moodustasid välissündinud Pärnumaa kogurahvastikust 13.8 protsenti. Osundatud proportsiooniga asus maakond üleriigilise pingerea keskspaigas, Tartumaa järel ning Raplamaa ees. Päritolugeograafia kinnitab Pärnumaale saanud sisserännukogumi tugevat heterogeensust — Eesti lähialadelt, Baltimaadest ning Ingeri, Pihkva ja Karjala aladelt pärineb kokku vaid veerand välissündinutest. Tasub tähele panna, et näiteks Kesk-Aasia vabariikidest pärit rahvastikuosa oli samas suurusjärgus Lätis ja Leedus

Rahvastiku paigus

Pärnumaa 1989

sündinute arvuga. Päritolugeograafia kirevus on tunnistus sellest, et Eestisse suundunud rändevoogude suure mahu säilimine läbi nelja sõjajärgse aastakümne oli võimalik vaid tänu rändetagamaa laienemisele järjest kaugemate piirkondade lülitumise kaudu, kus migratsioonipotentsiaal tänu demograafilise ülemineku hilisemale ajastusele püsis kauem.

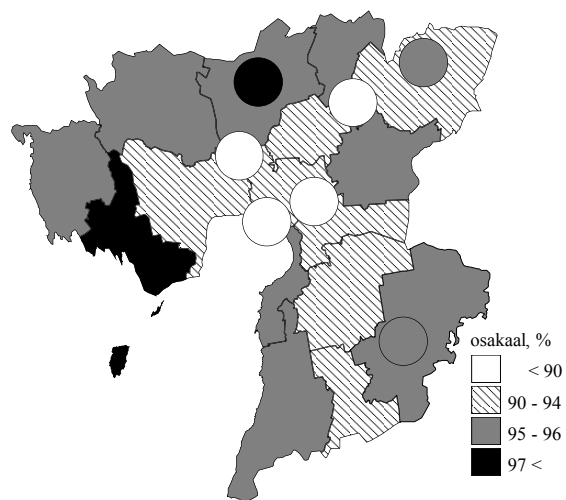
Juuresolev teemakaart esitab rahvastiku põlisuskoostise maakonna haldusüksustes. Ootuspäraselt on riigisündinute osakaal valdades kõrgem kui linnades, maarahvastiku kõrge põlisusmäära tõttu — ligi 95 protsendise riigisündinute osakaaluga jäi Pärnu maarahvastik alla vaid Hiiumaale — on see kontrast Pärnumaal keskmisest tugevam. Haldusüksusi pidi leiab sisserännanuid kõige enam Lavassaares (26 protsenti), Pärnus ja Sindis ulatus välissündinute osakaal viiendikuni. Kilingi-Nõmmel, Pärnu-Jaagupis ja Vändras piirdus asjaomane rahvastikurühm 3-4 protsendiga, Tootsis moodustasid välissündinud pisut üle kümnendiku kogurahvastikust. Pärnumaa valdu iseloomustanud põlisrahvastiku kõrge osakaalu taustal oli välissündinute veidi kõrgem suhtarv Pärnu linna lähedusse jäävates Paikuse ja Sauga vallas, kuid neiski ei ületanud immigrantrahvastiku osakaal kümnendikku. Kihnu saarel moodustas põlisrahvastik 98.9 protsenti valla kogurahvastikust, põlisuse vaatenurgast homogeensemat rahvastikku ei leidunud üheski Eesti omavalitsuses. Vahest olulisemana näitab see arv aga seda, et Eestis pole sisserändest puutumata jäänud ka mitte ükski kõrvalisem ja kaugem maanurk.

Lisaks põlisusele mõõdab rahvastiku sünni- ja elukohta seost ka paiksus. Kuivõrd enamusi inimesi on oma elu jooksul mingil põhjusel ikka elukohta vahetanud, moodustavad ühes ja samas paigas sünnist saati elanud inimesed tavaliselt alati vähemuse. Pärnumaa rahvastikus ulatus sünnipaiksete osakaal keskel läbi 44 protsendini, mida tuleb küllalt kõrgeks hinnata. Vanusrühmiti on sünnipaikseid tüüpiliselt kõige vähem 20-30 aastaste hulgas, keda iseloomustab suhteliselt kõrge rändeaktiivsus õpingute, peremoodustuse, tööotsingute ning muude asjaolude tõttu. Vanemate eärühmade sünnipaiksus järkjärgult suureneb, peegeldades rahvastiku ruumilise liikumise põlvkondlikku kasvutrendi, aga ka naasevrände mõju. Pärnumaal jääb sünnipaiksuse tõus vanemates eärühmades tagasihoidlikuks, mis viitab rahvastiku suhteliselt suurele liikumisele viimasel poolsajandil. Põlvkonnapaiksed moodustasid Pärnumaa kogurahvastikust veidi vähem kui viiendiku (19 protsenti). Kuivõrd põlvkonnapaiksus eeldab pikemaajalist asumist väljaspool sünnikohta, saab asjaomane rahvastikurühm kujuneda eelkõige keskealise ja eaka rahvastiku hulgas. Viitkümmet eluaastat ületava rahvastiku hulgas olid põlvkonnapaiksed Pärnumaa rahvastikus juba kõige arvukamaks rühmaks. Vanusrühmades 20-49 olid ootuspäraselt ülekaalus lühipaiksed.

Pärnumaa rahvastiku paiksuskoostise maakonnasisest erisust võib hinnata üsna tugevaks. Linnarahvastiku tunnusjooneks on sünnipaiksete suhteliselt madal osakaal kesk- ja vanemaelises rahvastikus, mis peegeldab linnade rahvaarvu kiiret kasvu urbanisatsioonietapil. Nõnda moodustasid sünnipaiksed töøjätuealisest linnarahvastikust vaevu viiendiku, hilistekkelistes linnasulades Lavassaares ja Tootsis sünnipaikne rahvastik vanemates eärühmades sisuliselt puudus. Pikka aega valitsenud väljarände kajastusena moodustasid sünnipaiksed maarahvastiku eakamates rühmades seevastu absoluutse enamuse. Haldusüksustest tõusid rahvastiku paiksuse poolest esile Halinga, Häädemeeste, Kihnu, Koonga, Tõstamaa ja Uulu, kus sünnipaikse rahvastiku suhtarv ületas kaht ülejäänud paiksusrühma koosvõetuna. Põlvkonnapaikse rahvastiku osakaalu võib Pärnumaa valdades üsna ühtlaselt madalaks hinnata, keskmiselt piirdus see vaid kümnendikuga. Samas oli lühipaikse rahvastiku osakaal vaid paari protsendipunkti võrra madalam sünnipaiksete vastavast näitavust, mis

Riigisündinud rahvastik

Pärnumaa 1989

annab tunnistust maarahvastiku väga intensiivsest liikumusest. Saarde, Surju, Tori ja Vändra vallas moodustasid lühipaiksed koguni rahvastiku enamuse. Muidugi seletab kõnealusele rahvastikutunnusele omase vanussõltuvuse tõttu suure osa piirkondlikest paiksuserisustest ära ebaühtlane vanuskoostis.

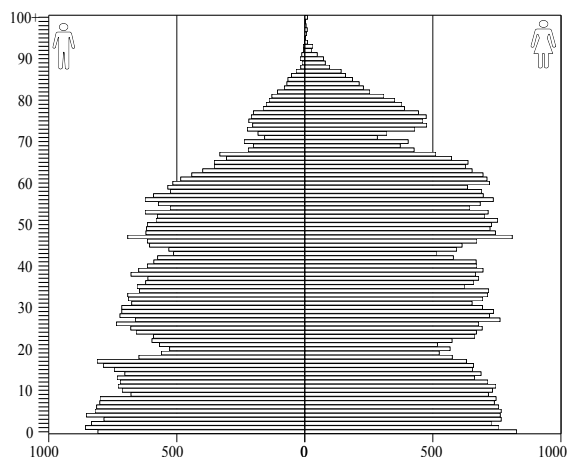
1.6. Rahvastiku vananemine

Sündimus, suremus ja ränne kujundavad koostoimes rahvastiku vanuskoostise, mis modernse taastetüübi juures akumulierib otsetegurina vähemalt seitsme-kaheksa eelneva aastakümne arengu. Sündimustase määrab terveks inimeaks ette järjestikuste kohortide omavahelised proportsioonid, mida saab märkimisväärselt mõjutada üksnes sõda või muu katastroof. Niisuguse järjepidevuse tõttu avaldavad näiteks tänased protsessid Pärnumaa rahvastikuarengule otsest mõju veel XXI sajandi lõpupoolel. Olgugi muude sotsiaalprotsessidega võrreldes väga inertne, muutub pikemas ajaperspektiivis rahvastiku vanuskoostis siiski. Koostise teisenemine allub seejuures kindlatele seaduspärasustele, mille toime osutub aga põhjus-tagajärje ajalise lahutatuse tõttu mõnikord raskesti hoomatavaks.

Vanuskoostise pöördumatu teisenemine, mida tuntakse rahvastikuvananemisenä, seonduv demograafilise ülemineku ja modernse taastetüübi kinnistumisega. Selle protsessi käigus saab põhimõtteliselt uue ilme laste, täiskasvanute ning vanavanemate vahelkord, mistõttu võib protsessi kvantitatiivselt määratleda vanurite, tavapäraselt 60- või 65-aastaste ja eakamate osakaalu ning rahvastikuvanuse kaudu. Kuivõrd peremoodustus, õpingud, töö, pensionilesiirdumine, sotsiaalne toetartve, laiemalt võttes inimese sotsiaalne roll ja koht ühiskonnas tervikuna on kindlas vanussõltuvuses, omandab rahvastiku vanuskoostis ja selle muutus puhtdemograafilisest hoopis laiema tähenduse. Ühiskonna edukäigu tähelepanuväärse ilminguna loob kaasaegsele rahvastikutaastele vastav vanusjaotus ning individuaalse elutsükli raamide avardamine uusi võimalusi, teisalt tekitab seesama jaotus ka asetusi, mille käsitlemiseks ühiskonnal varasem kogemus puudub. Ütlematagi on selge, et vananemisprotsessi süvenedes tärkab vajadus omada kindlasihilist ühiskonnapoliitikat, mis aitaks erinevaid eluvaldkondi kohandada rahvastikuarengu uue tasakaaluga [Katus *et al* 1999].

Eestis ulatub rahvastikuvananemise algus tagasi XIX sajandi keskpaika, mil sündimus ja suremus, alguses pikkamööda ning siis kiirenevas tempos, kahanema hakkasid. Demograafilise ülemineku varase ajastuse tõttu leidsid küllalt suured muutused rahvastiku vanusjaotuses juba aset ülemöödunud sajandi lõpupoolel ning möödunud sajandi alguskümnenditel [Katus 1995]. Maakondlikus lõikes on protsessi kulg jälgitav alates 1881 aasta rahvaloendusest, mil Pärnumaa eakas rahvastik (60+) moodustas juba kaheksa protsenti kogurahvastikust. Vananemisprotsessi tempo poolest järgis maakond tollal üsna lähedalt Eesti keskmist. Naabermaakondadest edestas Pärnumaad modernse rahvastikutaaste pioneeralana tuntud Viljandimaa, selgesti tahapoole jäid aga demograafilise ülemineku mõnevõrra hilisema ajastusega Viru- ja Võrumaa. Kahe maailmasõja vahelisel iseseisvusajal võib Pärnumaa rahvastikku pidada Eesti üldtaustal küllalt eakaks — 1922 aasta rahvaloendus andis vanurrahvastiku (60+) suhtarvuks 13.5 protsenti. Kõrgemat vanuriosakaalu võis leida vaid juba nimetatud Viljandimaal ning naabermaakonnas

Rahvastiku vanuspuu
Pärnumaa 1989

Läänemaal. Järgmise rahvaloenduse ajaks (1934) oli näitarv kasvanud 15 protsendini ning järgnenud kümnendi vältel vananemistrend jätkus.

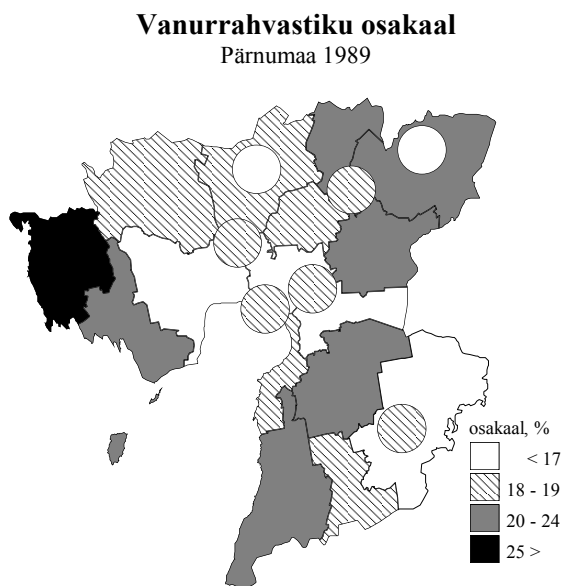
Sõjajärgne suurearvuline sisseränne tõi kaasa ka Pärnumaal rahvastiku vananemis-protsessi peatumise ning koguni ajutise noorenemise. Esimene pärast Teist maailmasõda toimunud rahvaloendus (1959) fikseeris vanuri-osakaaluks 15.8 protsenti. Kuuekümnendatel vananemistrend taastus ning Pärnumaa rahvastiku vanuriosakaal hakkas taas suurenema, jõudes ühtlusravutatud aegrea kohaselt kõrgpunkti 1970 aastate keskpaigas [EKDK/EKMI 1994a; 1994b]. Aastatel 1973-1977 moodustasid eakad maakonna rahvastikust enam kui 19 protsenti. Rahvastiku-arengu vaatenurgast seisis osundatud tõusu taga demograafilise ülemineku kõrgajal — XIX ja XX sajandi vahetusel — sündinud suurearvulise rahvastikupõlvkonna jõudmine vanuriikka. Samal põhjusel, peegeldades möödunud sajandi paaril alguskümnendil kiiresti allapoole suundunud sündimustrendi ning vastavate põlvkondade suuruse kahanemist, asendus vananemistrend seitsmekümnendate aastate teisel poolel mõningase noorenemisega.

Järgmisel loendusel moodustas vanurrahvastik 18.6 protsenti maakonna rahvastikust, vahepealseid pisivõnkeid arvestamata püsis vanuriosakaal käsitlusperioodi lõpuni sisuliselt samal tasemel. Absoluutarvuliselt elas 60-aastasi ja vanemaid Pärnumaal ühtlusravutusega kaetud ajavahemiku lõpul pisut vähem kui üheksateist tuhat. Kolmandik maakonna eakatest oli seejuures ületanud 75 eluaasta piiri, millest alates hakkab sagenema vajadus toimetulekuabi järele. Laste suhtarv ulatus samal ajal 22.8 protsendini ning tööaliste osakaal 58.6 protsendini. Sisserändest tugevasti mõjutatud riigikeskmisega võrreldes oli nii eakate kui laste osakaal Pärnumaal mõnevõrra kõrgem, tööaliste suhtarv aga vastavalt madalam.

Juuresolev joonis esitab Pärnumaa rahvastiku vanuspuu käsitlusperioodi lõpul, mis kõige muu kõrval kajastab kokkuvõtlikult maakonna demograafilise arengu pöördepunkte XX sajandi algusest peale. Selgelt märgatava tühikuna on puu ülaosas näha Esimese maailmasõja ja Vabadussõja aegne sündimuse madalseis. Ootuspäraselt järgneb uus lünk püramiidis parasjagu põlvkonnapikkuse sammuga, esitades niiviisi varasema tühiku demograafilist kaja. Pealegi aitas seda omajagu süvendada asetus Teise maailmasõja järelaastale, mil uus võim leidis osa kohalikku rahvast (ja muidugi nende järeltulijad) ühiskonda sobimatu olevat. Vahemärkuse korras võib seda pidada üheks tõenäoliseks põhjuseks, miks Eesti ei kogenud teiste demograafiliselt võrreldavate riikidega sarnast beebibuumi, kuigi sellekohased märgid olid 1930 aastate lõpul — ja vene esimese okupatsiooniaasta seisaku järel ka sõja-aastatel —, sarnaselt Prantsusmaa, Rootsi ja Shveitsiga küllalt selgesti ilmnenu. Puu ahenemine kahekümnenda eluaasta ümbruses seostub eeskätt õppimisega väljaspool maakonda.

Vanuspuu ülaosa asümmeeria viitab veelkord eluaa tugevale soerisusele. Vastsündinute hulgas tavapärase poisslaste ülekaal asendub juba kolmekümnendate eluaastate alul sugupoolte tasakaaluga, mispeale hakkab samm-sammult süvenema vastupidine suhe. Märgatavaks muutub soodisproportsioon juba viiekümneste hulgas, kuuekümnendate eluaastate lõpuks ületab naiste arv meeste oma juba ligi kahekordselt. Sarnaselt Eesti üldpildile langeb ka Pärnumaa rahvastikus meeste osakaal vanavanurite hulgas allapoole üht kolmandikku. Normipärasele suundumusele vastanduv meesülekaal 18-20 aastaste eärühmas annab mõistagi märku võõrväe kohalolekust maakonnas.

Rahvastikuvananemise maakonnasisesel ebauhtluse osas tuleb tõdeda linna- ja maarahvastiku vanuskoostise küllalt tugevat diferentseerumist käsitlusperioodil. Kuivõrd elukohavahetajate hulgas domineerib

nooremaeline rahvas, tõi sisseränne ning urbanisatsiooniprotsess enesega kaasa rahvastiku suhteliselt noorema vanuskoostise linnades ning eakama maapiirkondades. Nõnda andis 1959 aasta rahvaloendus linnarahvastiku vanuriosakaaluks 13.3 protsenti, maarahvastikus ulatus vastav näitav viiendikuni (20.3 protsenti). Hilise tekkega linnasulates Lavassaares, Pärnu-Jaagupis ja Tootsis oli eakaid ligikaudu kaks ja pool korda vähem. Vahemärkuse korras on huvitav märkida, et sõjaeelsega võrreldes oli vanuriosakaal linnarahvastiku hulgas koguni langenud.

Linna- ja maarahvastiku vananemisastme erisus säilis kuuekümnendatel ja seitsmekümnendate esimesel poolel, valdades kerkis eakate suhtarv tollal ligi veerandini kogurahvastikust. Demograafilise ülemineku ajast pärineva laine möödudes võis käsitlusperioodi keskpaigast alates täheldada linna- ja maarahvastiku vananemisnäitajate järkjärgulist lähenemist kuni sisulise võrdsustumiseni. Ühelt poolt põhjustas seda varasematel kümnenditel linnadesse asunud rahva jõudmine küpsemasse ikka, teisalt aga maarahvastiku samaaegne noorenemine. Kilingi-Nõmmel, Lavassaares, Sindis ja Tootsis oli rahvastiku vananemisaste maapiirkondade keskmise taseme juba ületanud.

Vanuriosakaalu teemakaart toob esile rahvastiku erineva vananemisastmega valdade hoomatava ruumilise mustriga Pärnumaal. Nii on kolm keskmisest tublisti noorema rahvastikuga valda — Audru, Paikuse ja Sauga — koondunud maakonna keskosas, Pärnu vahetusse ümbrusse. Paikuse oli käsitlusperioodi lõpul ühtlasi kõige noorema rahvastikukoostisega haldusüksus Pärnumaal, eaka rahvastiku osakaal Paikusel piirdus vaid kümnendikuga. Suhtväljenduses võis eakaid veel vähem leida vaid kahes Eestimaa vallas, Ruhnul ja Vasalemmas. Kõige vanema rahvastikukoostisega vallad — Häädemeeste, Kaisma, Kihnu, Surju, Tõstamaa ja Varbla — paiknesid ka Pärnumaal tüüpiliselt maakonna äärealadel. Kuivõrd sündimus pole neis valdades olnud kuigivõrd keskmisest madalam, kohati pigem vastupidi, tuleb kõrge vananemisastme põhjust otsida ennekõike väljarändest. Lisateavet piirkondliku rahvastikuvananemise kohta leiab asjahuviline Eesti Vanuriuuringu väljaandest [EKDK 1995b].

Möödunud kümnendi rahvastikumuutustest on Eesti ning samuti Pärnumaa rahvastiku vanuskoostisse jätnud kõige sügavama jälje kahtlemata sündimuse äkklangus. Mõneti paradoksaalselt on selle tulemuseks lühiperspektiivis olnud vanuriosakaalu langus, kuid liikudes järk-järgult läbi ühiskonnastruktuuride, sunnib terav põlvkondlik laine keskmises ja pikas perspektiivis kogu ühiskonda endaga üha tõsisemalt arvestama.

1.7. Rahvus ja keel

Rahvustunne määratud rahvastiku etnokultuurilise ja üldistavalt kogu vaimuelu kuuluvusega sarnast identiteeti kandva populatsiooni hulka. Rahvuse määratlemisel ühise kultuuri kaudu tuleb tähele panna, et sotsiaalse nähtusena on kultuur küllalt keerukas ja mitmeplaaneline, pealegi ajas muutuv ning seetõttu tänapäeval sisult hoopis teistsugune kui näiteks sada või kolmsada aastat tagasi [Jansen 1999]. Arusaadavalt teeb rahvuse mõiste taoline struktuur tema teadusliku käsitluse ja mõõtmise keerukaks, tuleks ju n-ö objektiivseks hinnanguks koguda lõpmata hulk mitmesugust kultuuri- ja vaimuelu puudutavat teavet ning see siis sobiva mudeli abil tervikuks ühendada. Siiski pakub rahvuse üldarusaadavus, ka näiteks kirjaoskamatu inimese seisukohalt, selle ülesande lahendamiseks sootuks lihtsama viisi — rahvuse defineerimise individuaalse enesemääratluse kaudu, millist võtet ongi praktikas laialdaselt rakendatud.

Viimastel aastakümnetel on tõusnud järjest enam päevakorda asjaolu, et etnokultuurilise sideme esinemisel mitme rahvusrühmaga üheaegselt pole rahvuse enesemääratlus piisav mõõtmisvõte. Rahvastikuarengu vaatenurgast on taolise olukorra sagenemist Euroopa riikides tinginud eeskätt väljarände asendumine sisserändega pärast Teist maailmasõda ning välispäritolu rahvastiku kujunemine kõigis Eestiga võrreldava demograafilise arenguga maades. Nõnda ongi traditsiooniline rahvuskuluvuse mõõtmine ühe tunnuse, individuaalse enesemääratluse alusel,

leidnud tänapäevastes oludes edasiarendamist laiema tunnuskompleksi kaasamise suunas. Euroopa Liidu maades (tegelikult Euroopa Nõukogu kaudu kogu nn Euroopa regioonis) on kasutusel lähenemisviis, mis leidis riikide konsensusliku heakskiidu vähemusrahvuste (1910-1995) ja immigrantrahvastiku (1945-2000) arengut käsitlevate võrdlusprojektide raames [Haug, Courbage Compton 1998-2000; Compton, Courbage 2002]. See käsitlusviis määrab rahvuse viie üksteist täiendava üksiktunnuse abil: põlisus ehk isiku ja tema (vana)vanemate sünnimaa, rahvuse individuaalne enesemääratlus, emakeel ja/või tavakeel, usukuuluvus ja kodakondsus. Üksteist täiendades toovad neli esimest tunnust välja Euroopa eri maade rahvusrühmade kõige olulisemad tunnusjooned, kodakondsus on vormilis-juriidilise isikutunnusena lisatud mõne riigi ajalooliselt kujunenud andmekorralduse tõttu.

Euroopa Rahvastikukomitee rahvusdefiniitsioon toetub selgepiirilisele arusaamale, et oma ajaloolisel kodumaal elavaid rahvusi — nii enamusi- kui vähemusrhvasi — iseloomustab küllalt erinev sotsiaaldemograafiline areng, võrreldes (hilis)rände tulemusel moodustunud ühe või teise rühmaga. Eesti rahvastikuareng, kus emigratsioon asendus valdava immigratsiooniga juba rohkem kui poole sajandi eest, nõuab arusaadavalt tänapäevase rahvuskontseptsiooni rakendamist. Kaasaja metodoloogia rakendamise kõrval on eelduseks ka kõigi nimetatud viie rahvastikutunnuse registreeritus. Eesti puhul on nõuetekohane teave olemas sõjaeelse iseseisvusperioodi, paraku aga mitte vene aja kohta: sõja järel jäi asjakohasest tunnuskomplektist ainsana läbivalt kasutusele enesemääratlus, osaliselt fikseeriti ka emakeel. Sünnikoha (erandiks vahetult enne NLiidu lagunemist ning seetõttu juba vabamates oludes läbi viidud 1989 aasta rahvaloendus) ja usu kohta teavet ei kogutud. Kahe Eestis või lähiruumis ajaloolist järjepidevust omava vähemusrhvuse, eestivenelaste ja ingerlaste kohta täitis poolsajandilise andmetühiku rahvusvahelisi definiitsioone rakendanud Põlisuuring [Katus, Puur, Sakkeus 2000]. Kuigi osundatud töö tõi esile märkimisväärse lahknevuse kahe käsitluse vahel, piirdub alljärgnev esitus piirkondlikult ainsana kasutada oleva enesemääratlusliku informatsiooniga.

Ajalooliselt on Pärnumaa etniliselt homogeense rahvastikukoostisega, kus muid rahvusi on elanud keskmisest vähem. Ühtlusravutatud 1881-1934 loendusstatistika põhjal iseloomustas piirimaakondadest just Pärnumaa rahvastikku kõige kõrgem eestlaste suhtarv [RSKB 1937]. Maakonna rahvastikukoostise käsitlemisel on oluline rõhutada segaasustusega alade puudumist, mille kindlustamisel tuleb teiste tegurite kõrval meenutada Eesti-Läti piiritõmbamist viisil, kus Säde jõeni asunud segaasuala jäi Läti poole peale. Viimase sõjaeelse loenduse (1934) kohaselt ulatus eestlaste osakaal maakonnas 96.6 protsendini, vähemusrhvastest oli Pärnumaal arvukamaks rühmaks sakslased (1098 inimest), kellele järgnesid venelased (992), lätlased (509) ja juudid (260). Teise maailmasõja keerises kaotas Eesti teatavasti oma neljast ajaloolisest vähemusrhvastest viis, ainsana säilinud vene vähemusrhvuse arv vähenes Petserimaa ja Narva-taguste valdade Vene Föderatsiooniga liitmise ning repressioonide tulemusena ligikaudu kolme neljandiku võrra. Rahvastiku etniline homogeensus suurenes geopoliitilise muutuse tõttu ka Pärnumaal. Samas tõi sõjajärgne sisseränne Eestisse pretsedenditu hulga enam kui saja kahekümnesse rahvusrühma jagunevat immigrantrahvastikku. Sellest protsessist on Pärnu Lääne-Eesti piirkondliku keskusena, muuhulgas ka oblastipealinnana, ning seevõrra kogu maakond olnud mitmest teisest enam puudutatud.

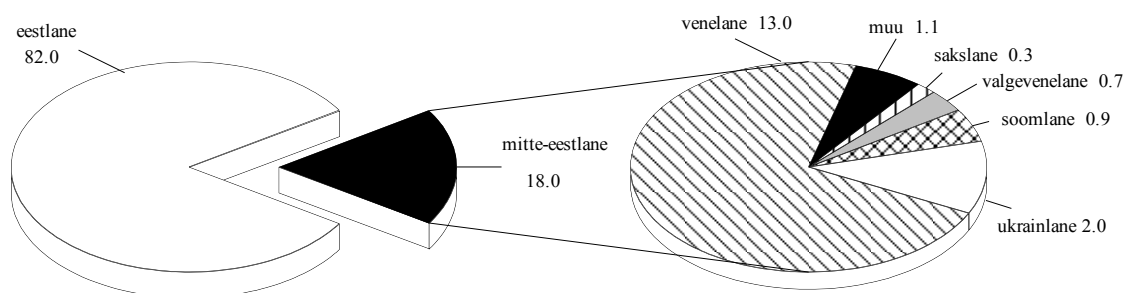
Esimene sõjajärgne rahvaloendus (1959) fikseeris tolaeegses Pärnumaa rahvastikus ligi üksteist tuhat mitte-eestlast, kes suhtarvult moodustasid 17.3 protsenti kogurahvastikust. Siiski, ka tollal eraldiseisnud Väändramaad arvestades piirdus osundatud suhtarv 14.3 protsendiga. Erinevalt Eesti kogurahvastikust muutus asjaomane proportsioon hilisemate kümnendite vältel suhteliselt vähe, kuigi mitte-eestlaste arv järkjärgult kasvas. Tänapäevases võrreldavates maakonnapiirides toimunud 1970 aasta rahvaloendus näitas mitte-eestlaste arvaks 15.2 tuhat inimest, järgnenud kümnendi jooksul kasvas Pärnumaa mitte-eestlaskond 16.5 tuhandeni. Käsitlusperioodi lõpul lähenes mitte-eestlaste arv kaheksateistkümnemale tuhandele, nende osakaal ulatus aga 18 protsendile kogurahvastikust.

Maakondade pingereas paigutus Pärnumaa selle näitarvu poolest parasjagu keskpaika, Läänemaa ja Jõgevamaa järele. Sarnaselt riigikeskmisele moodustasid ka Pärnumaal eestlaste järel

arvukaima rahvusrühma venelased — kogurahvastikust 13 protsenti —, kelle arvele langes mitte-eestlaste koguarvust ligi kolm neljandikku. Venelastele järgnesid arvult ukrainlased (2.0 protsenti), soomlased (0.9 protsenti) ja valgevenelased (0.6 protsenti). Ülejäänud rahvuste osakaal koosvõetuna piirdus 1.4 protsendiga, üksiklasi arvestades oli maakonnas esindatud kokku üle viiekümne rahvuse. Väärrib märkimist, et lätlased moodustasid kogurahvastikust 0.2 protsenti, arvult elas neid Pärnumaal veerand tuhat. Teisisõnu oli naaberrahva esindatus kahanenud sõjaeelsega võrreldes ligi kaks korda. Eelkõige on sellele protsessile kaasa aidanud segaabelude suhteliselt suur sagedus ning põlvkondade vaheldumisega kaasnenud assimilatsioon. Ometi seisab maakondade pingereas Pärnumaa lätlaste arvu poolest auväärsel teisel kohal, Valgamaa järel ning Tartumaa ees.

Rahvastiku rahvuskoostis

Pärnumaa 1989

Suhteliselt tagasihoidlikule arvule vaata-mata sarnaneb Pärnumaa mitte-eestlaskonna vanuskoostis üsna täpselt teiste maakondadega — nagu mujalgi, on selle põhijooneks tugev ebaühtlus lähestikute põlvkondade suuruse vahel ja sellest johtuv ebastabiilsus. Nõnda on ühelt poolt tublisti ülesindatud 1920 ja 1950 aastate sünnikohordid, teisalt paistavad väikese arvu poolest silma 1940 aastatel ning pärast 1970 aastat sündinud põlvkonnad. Madal laste osakaal täisealiste taustal viitab käsitlusaluse rühma rahvastikutaaste ebakorrapärasusele, mida möödunud kümnendi järsk sündimuslangus on veelgi süvendanud. Samas on eaka rahvastiku arv Pärnumaa mitte-eestlaste seas aga kiiresti kasvamas, sest vanuriikka on jõudnud sõjajärgse suure rändelaine koosseis. Kokkuvõttes viitavad kõik need jooned tüüpilisele immigrandikooslusele, kus rahvuskuuluvus on iseenesest teisejärguline.

Enesemääratluse kõrval on teiseks tähtsaks, Eesti oludes aga sageli rahvastiku rahvuskoostist määravaks tunnuseks emakeel. Käsitlusperioodi lõpul oli eesti keel emakeeleks 82.7 protsendile pärnumaalastest, seega keele põhjal otsustades pole maakonna rahvastik sugugi homogensem kui rahvuse enesemääratluse järgi. Eestlaste kõrval oli eesti keel saanud emakeeleks veidi enam kui tuhandele mitte-eestlasele. Vene keel oli emakeeleks 15.3 protsendile ehk arvult enam kui viieteistkümmenele tuhandele inimesele, mis ületab venelaste arvu ligi kolme tuhande võrra. Nõnda on väiksemates rahvastikurühmades keelevahetus toimunud ülekaalukalt vene, mitte eesti keele suunas. Teada asjaolu peegeldab muidugi NLiidu eesmärkidest lähtunud keele- ja rahvuspoliitikat mitme aastakümne vältel. Mõnd teist keelt nimetas emakeelena kokku vaid kaks protsenti elanikkonnast, millist suhtarvu võib rahvastikupildi seisukohalt väheoluliseks hinnata.

Kindlasti väärrib omaette tähelepanu rahvastiku eesti keele oskus, mis teise keele valdamise kaudu on loendusstatistikas fikseeritud kõigil mitte-eestlastel. Väga kehvast riigikeskmisest eesti keele oskusest oli mitte-eestlaste asjaomane haridus Pärnumaal küll parem, kuid jättis ometi kõvasti soovida ega mahu kuidagi immigrantrahvastike tavapärasesse mõõtkavva. Maakonna mitte-eestlastest valdas eesti keelt vaevalt veerand. Lisaks vene keelele loodud soodusasendile kajastub selles ka Pärnumaal paiknenud militaarrahvastiku omapära, kelle teenistuskäigu juurde kuulus perioodiline ümberpaiknemine ühe kuuendiku maakera ulatuses. Mitte-eestlaste vilets eesti keele oskus kajastab eeskätt venelaste keelevaldamist, ülejäänud rahvakildude hulgas kohtab sellest nii hoopis kõrgemat

(lätlased, ingerlased, juudid) kui ka palju madalamat (ukrainlased, sakslased jt) eesti keele oskust. Kogumiku arvandmete tõlgendamisel tuleb siiski meele pidada, et loendus tundis huvi üksnes kahe kõige paremini osatava nõukogurahva keele vastu, eesti keele oskamine näiteks kolmanda keelena ei ole seetõttu andmestikus kajastatud.

Maakonna piires pole mitte-eestlased ei keele ega rahvuse järgi ühtlaselt jaotunud. Pärnumaa linnasulatest polnud asjaomane kontsentratsioon kõige suurem mitte maakonnapealinna, vaid väikeses Lavassaares (34.8 protsenti) ja Sindis (28.2). Osundatud tõsiasi illustreerib taaskord tööstusettevõtete rolli

sisserännet kanaliseeriva migratsioonipumbana. Pärnus moodustasid mitte-eestlased kogurahvastikust 27.6 protsenti, Tootsis jäi vastav suhtarv maakonnakeskmisest allapoole. Teisalt pole sõjajärgne sisseränne puudutanud pea üldse Kilingi-Nõmmet, Pärnu-Jaagupit ja Vändrat, kõigis kolmes ulatus eestlaste osakaal 97-98 protsendini. Huvitav on märkida, et Eesti väikelinnadest oli rahvastikukoostise homogeensusest Vändrast (eestlasi 97.9 protsenti) paari kümnendiku protsendipunktiga eespool vaid Tõrva.

Eesti üldtaustal paistsid Pärnumaa maahaldusüksused silma nii mitte-eestlaste suhteliselt tagasihoidliku esindatuse kui ka rahvastikukoostise ühtluse poolest. Pärnumaa vallarahvastikust moodustasid mitte-eestlased keskel läbi 4.9 protsenti, milline suhtarv oli veel madalam üksnes Hiiu- ja Võrumaal. Üle ühe kümnendiku piiri tõusis mitte-eestlaste suhtarv kahes Pärnu linnaga külgnevas vallas, Paikusel (13.7 protsenti) ja Saugal (11.0 protsenti). Pea monoetnilise ilme on Pärnumaal säilitanud Halinga, Häädemeeste, Kihnu, Tali, Tori ja Varbla, kus eestlased moodustasid 97-99 protsenti. Üldjoontes võib ka Pärnumaal täheldada seost mitte-eestlaste kontsentratsiooni ja keelelise integratsiooni vahel: mida tugevam on esimene, seda nõrgem on teine. Lõpetuseks tuleb muidugi lisada, et vene sõjaväe lahkumise järel on Pärnumaa rahvuskoostise eestilikkus süvenenud, millekohase muutuse üksikasjalik käsitlemine on mõne teise käsitluse aines.

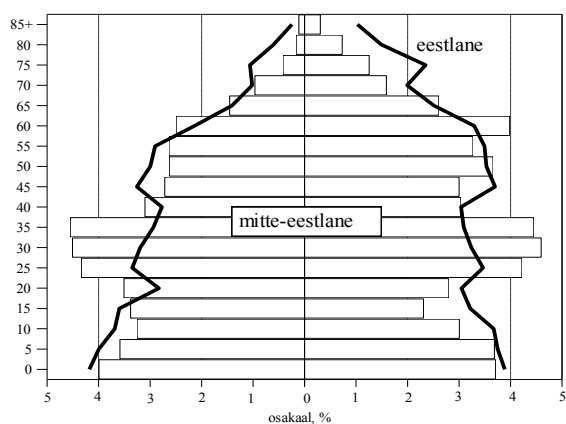
Rahvuskoostise kõrval väärib nimetamist Pärnumaa rahvastiku mitme teise Eesti maakonnaga võrreldes kirjum usuline taust. Nimelt kogus XIX sajandi teisel poolel ja XX sajandi algul Pärnumaal küllalt suure populaarsuse siirdumine õigeusk, mille tulemusena määratles veel 1920-1930 aastatel ligikaudu 30 protsenti maakonna rahvastikust end ortodoksina. Piirkondlikult oli apostliku õigeusk levinud eeskätt mereäärsetes valdades — õigeusklikud olid ülekaalus tollastes Tõstamaa, Seli, Võlla, Uulu, Tahkuranna, Häädemeeste, Orajõe ja Laiksaare vallas, Kihnu saarel, aga samuti maakonna põhjaosas asunud Kaisma vallas. Huvitav on seejuures märkida, et Kihnu rahvastik oli tollases Eestis usukuuluvuse poolest üks ühtsemaid — õigeusklikuna määratles end 99 protsenti saareelanikest. [RSKB 1923; 1935]. Kuigi vene võim püüdis rahvast usust kõigiti võõrutada, on rahvastiku usukoostise omapära jälgitav neis piirkonnas tänaseni.

1.8. Haridus

Rahvastiku ühiskonnapalge iseloomustamisel on asendamatuks haridustunnus, ühtviisi kõnekas nii rahulikul kui murrangulisel ajajärgul, mil enamikust tavapärastest stratifikatsiooninäitajatest on vähe abi. Lisaks osalemisvõimalusele erinevatel ameti- ja tegevusaladel kujundab haridus inimese huve, vajadusi ja väärtushinnanguid, tegelikult ülepea suuremat osa põhimõttelist laadi sotsiaalseid valikuid. Pikaajalise traditsiooni tõttu on haridus eesti rahva silmis ühiskondliku edenemise

Rahvastiku soorahvuskoostis

Pärnumaa 1989

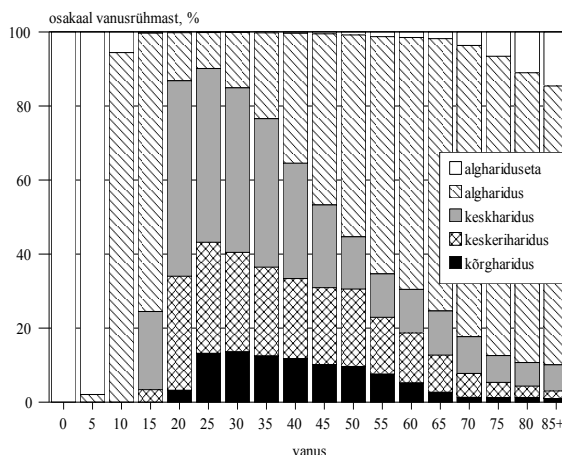
mõõdupuuks, mis näib olevat oma vahepeal devalveerinud tähendust taastamas, kuigi mitte kogu rahvastiku tarvis. Majanduse seisukohalt kajastab rahvastiku hariduskoostis akumulieeritud inimkapitali, millest sõltub piirkondliku arengu, täna ka aktuaalse majandussuuna edukus.

Rahvastiku hariduskoostise üldistamisel kasutatakse reeglina haridustaset, mis esitab kokkuvõtlikult õpingute tulemuste ning järgib oma loogikas liikumist madalamatelt kooliastmetelt kõrgematele. Nelja kogumikus esindatud loenduse andmeid võrreldes ilmneb ka Pärnumaa rahvastiku haridustaseme pikaajaline tõusutrend. Tänapäeva mõõdupuuga võttes fikseeris esimene sõjajärgne rahvaloendus (1959) küllalt tagasihoidliku haridusseisundi. Alustades haridusredeli ülemiselt pulgalt, moodustasid kõrgharidusega mehed-naised 1959 aastal maakonna kogurahvastikus 1.4 protsenti ning keskhariidute suhtarv ulatus 11.3 protsendini. Kolme järgneva aastakümnega suurenes kõrgharidusrahvastiku osakaal üle nelja korra, käsitlusperioodi lõpul leidis Pärnumaal ligi 5900 kõrgkooli lõpetanut. Üldkeskhariidusega isikute suhtarv oli samaks ajaks tõusnud 20.4 protsendini, keskerihariidust omas 14.2 protsenti maakonna rahvastikust. Arvult omas üldkeskhariidust veidi üle 20 tuhande ning keskerihariidust üle 14 tuhande pärnumaalase. Tuleb siiski tähele panna, et haridustaseme pikka aega kestnud tõusule vaatamata oli käsitlusperioodi lõpul kõige arvukamaks, ehkki jõudsalt taandunud rühmaks endiselt alg- ja põhiharidusega rahvastik, kes moodustas Pärnumaa kogurahvastikus üle kahe viiendiku. Sisuliselt on lõpule jõudmas alghariduseta rahvastikurühma enam kui sajandipikkune vähenemistrend ning täna koosneb see rühm peaaegu eranditult koolieelikute ning algkooliõpilastest.

Eesti maakondade rivis tuleb Pärnumaa rahvastiku haridustaset hinnata keskmiseks. Kõrgharidusrahvastiku osakaalu poolest hoidis maakond viiendat positsiooni, Läänemaa ja Saaremaa vahel. Keskhariidute suhtarvult seisib Pärnumaa neljandal kohal, Harjumaa, Tartumaa ning Ida-Virumaa järel. Siiski pole kõnealust asetust maakondadevahelises pingereas põhjust liialt rõhutada — peamine veelahke rahvastiku haridustasemes kulgeb ühelt poolt Harju- ja Tartumaa ning teisalt kõigi ülejäänud maakondade vahel. Haridustaseme variatsioon viimaste hulgas on võrdlemisi piiratud, näiteks kõrgharidusrahvastiku suhtarvu puhul ei ületa miinimumi ja maksimumi erisus kahte protsendipunkti.

Rahvastiku haridustaseme kujunemisest ning selle muutusmehhanismist ülevaate saamiseks on mõistlik täiendada üldpilti põlvkondliku vaatenurgaga, mis teeb maakonna haridusarengu jälgitavaks XX sajandi alguskümnenditest saadik. Kohortperspektiivi rakendamiseks tuleb vaid kõrvaloleval joonisel asendada vanus pikiskaalal mõttes sünnipõlvkonnaga. Kõige eakamate andmestikuga hõlmatud kohortide haridustee langeb kokku ülddise koolikohustuse siseseadmise lõppjärguga. Mõõdunud sajandi alguse sünnikohortides jäi algkool lõpetamata vähem kui kuuendikul Pärnumaa rahvastikust, mis tähendab Eesti keskmisest sammuvõrra eeskäivat arengut. Järgneva paari-kolme põlvkonna jooksul vähenes alghariduseta rahvastikurühm kiiresti, taandudes Esimese maailmasõja järel ilmaletulnud kohortides juba marginaalseks. Osundatud põlvkondade haridustee langes Eesti iseseisvusaega ja nõnda peegeldab muutus ulatuslikku tööd ühtluskooli põhimõttest lähtuva hariduskorralduse ülesehitamisel, koolivõrgu väljaarendamisel ning koolikohustuse maksmapanekul. Siinkohal ei tohi unustada ka tasemerühmade piires toimunud nihkeid, mille tähendus võis kohati olla suuremgi kui alg-, kesk- ja kõrghariduse proportsiooni muutusel. Olgu viidatud kasvõi 1920 aastal vastuvõetud kooliseadusele, mis sätestas algselt kahe võõrkeele, ajaloo, maateaduse jt eriainetega õpetamist algkoolis [Põld 1926]. Kolmekümnendate aastate alguseks jõudis lõpule üleminek nelja-aastaselt kuueaastasele algkoolile, mida sisu poolest võib pidada üsna võrreldavaks hilisema

Rahvastiku haridus
Pärnumaa 1989

põhiharidusega. Andmekorralduse vaate-vinklist rõhutab haridustunnuse vormilise ja sisulise külje võimalik lahknevus taas ühtlusarvutuste tarvidust pikemate aegridade käsitluseeldusena.

Haridusarengu järgmisel etapil tõusis peamisena esile alg- ja keskkhariduse vahekorra teisenemine. XX sajandi esimestes sünnikohortides piirdus üht või teist teed pidi keskkhariduseni jõudnute suhtarv kümnendikuga. Keskkharitute proportsioon hakkas jõudsalt suurenema pärast Esimest maailmasõda sündinud põlvkondades, arvulise ülekaalu ehk viiekümne protsendini jõudis keskkharidus vahetult pärast Teist maailmasõda sündinud kohortides, kelle keskkooliiga langes põhiliselt kuuekümnendatesse aastatesse. Põlvkondliku teabe valgusel jõudis ka Pärnumaa rahvastik täieliku keskkhariduse eesmärgile vormiliselt üsna lähedale — 1960 aastate sünnikohortides ulatus keskkharitute suhtarv 90 protsendini. Hoopis iseasi on muidugi see, et taolise eesmärgi saavutamine toimus keskkoolist saadud teadmiste kvaliteedi ning keskkhariduse seismise ebahütluse suurenemise hinnaga. Teadaolevalt kasvas keskkharitute suhtarv sel ajavahemikul tublisti kutsekeskkhariduse, samuti mittestatsionaarsete õppevormide arvel, kus nõudmiste lattu oli asetatud madalamale kui üldhariduskeskkoolis [Helemäe, Saar, Võõrmann 2000]. Teisest vaatenurgast võib seda muutust iseloomustada kui keskkhariduse eesmärgi teisenemist: varem polnud keskkool väärtustatud mitte niivõrd omaette eesmärgina, vaid enam haridusredeli kõrgemate astmeteni viiva tee vaheetapina.

Kõrgharitute suhtarv järgib üldjoontes keskkharidusega sarnast trendisuunda. Kõrghariduse omandanute osakaalu kiire tõus leidis Pärnumaa rahvastikus aset kahe sõja vahel sündinud põlvkondades, kelle haridustee lõpp langes esimestesse sõjajärgsetesse kümnenditesse. Neis kohortides kõrgharitute osakaal enam kui viiekordistus: 1-2 protsendi tasemelt kümnendiku piirini vahetult Teisele maailmasõjale eelnenud sünnikohortides. Sealtpeale kõrgharitud põlvkonnaosa juurdekasv aeglustus, stabiliseerudes nooremates andmestikuga hõlmatud põlvkondades 12-13 protsendi tasemel. Plaanimajanduse tingimustes oli taoline trend määratud suuresti vastuvõtuga kõrgkooli, mis ühiskonna- ja majandusarengu üldise stagnatsiooni tõttu käsitlusperioodi kahel viimasel kümnendil enam põhimõtteliselt ei kasvanud. Kuivõrd hariduse edenemine teistes riikides ei peatunud, tõid järgnenud põlvkonnad, kuigi kõigist eelnevatest haritumad, kaasa haridusarengu lahkneamise võrreldavas demograafilises arengujärgus olevatest Põhja- ja Lääne-Euroopa rahvaste suhtes. Mõõdunud kümnendil on koolistatistika näidanud küll kõrgharidusõpingutega hõlmatud rahvastikuosa tõusu, kuid uuema aja arvnäitajatest tuleks enne trendikohaste järelduste tegemist kõrvaldada endiste kutseõppeasutuste kõrgkooliks ümberliigitamisest sünenenud võrreldamatus.

Soolises plaanis toob kohortandmestik omaette suundumusena Pärnumaa rahvastikus esile kesk- ja kõrghariduse naisestumise. Kuni 1930 aastate alguse sünnipõlvkondadeni edestasid mehed kõrgematel haridusastmetel naisi, siis aga vahekorrd tasapisi muutus ning kõigis järgnevates kohortides tuleb hariduslikult tugevamaks sugupooleks pidada juba naisrahvastikku: näiteks käsitlusperioodi lõpupoole haridustee lõpetanud põlvkondades ületas Pärnumaa naisrahvastiku kõrgharidusmäär mehi enam kui kolmandiku võrra. Soorisuse teisenemise põhjusena on vahel osutatud sotsialistlikule majanduskorraldusele, mis kõrgkoolitatud tööd eriti ei väärtustanud, samuti haridussüsteemi tütarlapsi soosinud joontele. Rahvastikuperspektiivis keskendub taoline seletus n-õ vahendavate tegurite otsimisele, samal ajal kui muutuse sügavamad põhjused asuvad pigem mujal. Taolisele asetusele viitab asjaomase trendi pikaajalisus, mille kohaselt nais- ja meesrahvastiku haridustaseme võrdsustumine madalamatel haridusastmetel, alates kirjaoskuse omandamisest, ulatub tagasi demograafilise ülemineku ajajärku XIX sajandil. Tollele perioodile sotsialistliku majanduskorralduse mõju arusaadavalt ei laiene.

Piirkondlikult tõuseb rahvastiku haridustaseme poolest esile mõistagi Pärnu linnarahvastik, kus kõrgharitud moodustasid seitse ja pool protsenti. Maakonnapealinnade võrdluses paigutus Pärnu nimetatud näitarvuga keskmiste sekka, Paide ja Jõgeva vahele. Maakonna linnasulatest järgnesid suvepealinnale rahvastiku suhteliselt kõrge haridustaseme poolest Kilingi-Nõmme (6.0 protsenti) ja Pärnu-Jaagupi (7.1). Sindis ja Väandras oli rahvastiku hariduskoostis sarnane maakonnakeskmisele, kõrgharitute alaesindatus oli Lavassaare (1.9) ning nõrgemini väljendunud kujul ka Tootsi rahvastikus (3.9). Valdades piirdus kõrgharidusrahvastiku osakaal keskeltläbi 3.8 protsendiga, hariduskoostise variatsioon valdade lõikes oli aga suurem kui linnasulate puhul. Suhtväljenduses oli

kõige enam kõrgharitud rahvast koondunud Paikusele, mis jääb asjaomase näitarvu poolest tahapoole vaid Pärnust ja Pärnu-Jaagupist. Rahvastiku hariduskoostise teistpidist äärmust esindab Kihnu, kus kõrgharidusega inimeste üleslugemiseks piisas ühe käe sõrmedest ja osakaal piirdus käsitusperioodi lõpul 0.7 protsendiga. Kõrgharidusrahvastiku vähene esindatus iseloomustab samuti Koonga, Surju, Tali, Varbla ja Väandra valdu. Piirkondliku arengu seisukohalt positiivse suundumusena võib käsitusperioodil siiski esile tuua maakonnasisese hariduserisuse tasandumise kesk- ja kõrgharitud osakaalu suhteliselt kiirema kasvu tõttu maapiirkondades. Ülalkirjeldatud põlvkonnaerisus lubab kõigis omavalitsustes ennustada haridustaseme tõusu paariks lähemaks aastakümneks — vanemate põlvkondade taandumisel ning nooremate pealekasvamisel rahvastiku hariduskoostis muudest asjaoludest olenemata paraneb.

1.9. Majandustegevus

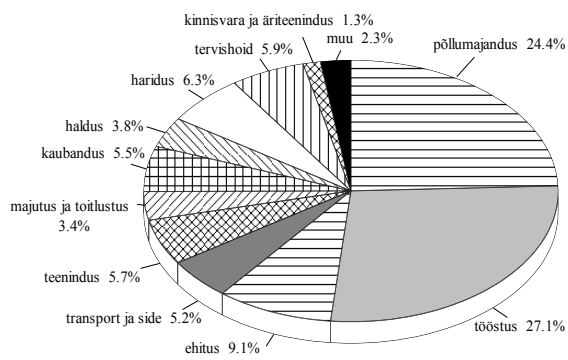
Töõjõustatistika omapäraks käsitusperioodil on olnud jäägitu tuginemine ettevõtte/asutuse aruandlusele, milles üldistava näitarvu ülesannet täitis aastakeskmise nimestikuline töötajate arv. Selles ainsas arvus tõsiseltvõetav hõiveinformatsioon muidugi sisalduda ei saanud, mistõttu rahvastiku majandustegevuse alase teabe põhiallikaks tolle aja kohta on loendusstatistika. Arvtabelite kasutamisel tuleb samuti tähele panna, et erinevalt enamikust kogumikus esindatud valdkondadest on neis kajastatud olukord nüüdseks oluliselt muutunud. Teisalt sisaldab informatsioon siiski palju sellist, mis rahvastikku elutsükliliselt iseloomustades on küllalt püsiv (näiteks ametikoostis) ja/või pakub teavet käimasoleva majandusülemineku eelduste kohta.

Kõigepealt väärib tähelepanu rahvastiku jaotus töötavaks ning mittetöötavaks: esimesena nimetatud osa määrab maksubaasi suuruse, teisega on seotud mitmesugused sotsiaalkulud lastetoetustest pensionini. Pärnumaal moodustas töötav elanikkond käsitusperioodi lõpul veidi üle poole kogurahvastikust (54 protsenti), arvult oli maakonna kogutöõjõu suuruseks ligi 53.9 tuhat inimest. Koolieelikud ja õppurid koosvõetuna moodustasid pärnumaalastest 28.3 protsenti, osakaalult kolmandaks rühmaks olid pensionärid 15.2 protsendiga. Kõigi ülejäänute — koduperenaiste, pereliikmete ülapiidamisel olevate noorte ja vanurite, hooldekoduasukate jt — suhtarv piirdus 2.5 protsendiga. Kogumiku arvtabelitest leiab lugeja kõigi asjaomaste rühmade vanusjaotuse.

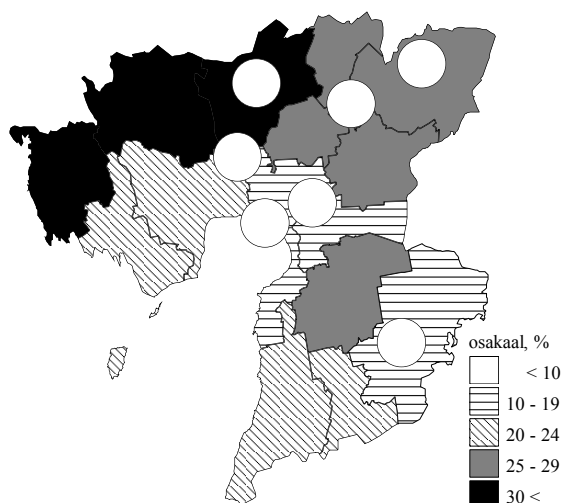
Täielikku tööhõivet eesmärgistanud majanduskorralduse kajastusena väärib omaette tähelepanu töötava rahvastiku väga kõrge osakaal. Kolmekümnendates ja neljakümnendates eluaastates ulatus hõivekordaja nii meestel kui naistel kohati 95-96 protsendini. Kuigi tollal rakendatud hõivemääratlus lasi naistööhõive taset tegelikust mõneti kõrgema paista — töölkäijate hulka olid arvatud ka kuni pooleteise aasta pikkusel emapuhkusel olivad — seisis hõivetase võimalikule maksimumile päris lähedal. Lisaks löi töökäte krooniline puudujääk ja suhteliselt madal pension, mis vene aja lõpukümnenditel inflatsiooniga järjest vähem sammu suutis pidada, soodsa pinnase töö jätkamisele pärast ametliku tööea lõppu [Katus *et al* 1999]. Vastupidiselt Euroopas tavapärasele suundumusele näitas vanemaealiste tööhõive Eestis 1970 ja 1980 aastatel kasvutendentsi ning majandusülemineku künnisel ulatus töõjõu mediaanvanus Pärnumaa meesrahvastikus 65.6 eluaastani ja naisrahvastikus 62.1 aastani. Märnatava panuse eakate tööhõivesse andis seejuures põllumajanduslik väiketootmine ehk tollase terminoloogia järgi töö isiklikus abimajapidamises. Veneaegne hõivemääratlus jättis kõnealuse rühma töõjõu hulka lülitamata,

Rahvastiku tööala

Pärnumaa 1989

Põllumajandustöölised
Pärnumaa 1989

rakendatud rahvastik moodustas 27.1 protsenti kogutöajõust, viieteistkümne tuhande töötajaga oli tööstus üksikharudest ühtlasi suurimaks töandjaks Pärnumaal. Teisessektori — tööstus koos energeetika ja ehitusega — osakaal maakonna majandusstruktuuris ulatus 37 protsendini. Vaid pisut suurema kaaluga oli kolmandassektor (37.6 protsenti), kusjuures tervishoius, hariduses, teeninduses, kaubanduses ja transpordis oli igapähe üle kolme tuhande töötaja. Ülejäänud tegevusalade esindatus maakonnas jäi tagasihoidlikumaks.

Teisest vaatenurgast annab rahvastiku majandustegevusest ülevaate ametikoostis, mis peegeldab tehtava töö laadi. Võrreldes tegevusalaga ilmneb rahvastiku ametijaotuses esmassektori mõnevõrra väiksem osakaal. Eriharidust nõudvatel kutsealadel oli rakendatud 16.8 protsenti Pärnumaa kogutöajõust, erineva tasandi juhtide osakaal piirdus viie protsendiga ehk teisisõnu tuli iga juhi kohale keskeltläbi kakskümmend alluvat. Nagu mujalgi, ilmnes spetsialistikohtade täitumuses tugev soodisproportsioon — naiste hõivatus neis ametis ligines veerandile, ületades meeste vastavat suhtarvu enam kui kahekordselt. Muidugi tuleb seejuures arvestada, et käsumajanduse oludes oli spetsialisti ameti taga tihti üksnes kõlav ametinimetus. Sarnaselt harukoostisele selgub ka ametijaotusest rahvastiku tööjõukoostise suhteliselt vähene dünaamilisus käsitlusperioodil, mis polnud kaugelki ainult Pärnumaale omane tunnusjoon.

Sarnaselt enamikule maakondadele paistis ka Pärnumaa linnarahvastik silma kõrgema hõivekordaja poolest, kuigi ka maarahvastikus olid töötajad mittetöötajate suhtes ülekaalus. Erisus johtub peamiselt laste ja õppurite madalamast osakaalust linnades. Huvitav on märkida, et vaatamata vanurarahvastiku kõrgemale suhtarvule polnud pensionäre enam sugugi mitte maal, vaid hoopis linnarahvastikus. Taolise vahekorra kujunemisele aitas muuhulgas kaasa pensioniikka jõudnud maarahva põllumajanduslik tegevus, mis hõivekordajat linnaga võrreldes mõistetavalt tõstis. Üsna tüüpiliselt oli Pärnumaa linnarahvastiku tegevusalade seas ülekaalus teises- ja kolmandassektori harud, mille arvele käsitlusperioodi lõpul langes vastavalt 46.6 ning 44.6 protsenti linnarahvastiku tööhõivest. Ootuspäraselt oli haldustegevuse, tervishoiu, teeninduse, toitlustuse ja majutuse, panganduse, transpordi jms osatähtsus kõige kõrgem Pärnus, kuhu koondusid ja koonduvad maakondlikud funktsioonid. Kõige tööstuslikuma profiili poolest paistsid Pärnumaal silma Sindi ja Vändra, kus käsitlusperioodi lõpul oli töötlevtööstuses hõivatud kolm viiendikku töajõust. Lavassaare ning Tootsi esindasid tüüpilisi monofunktsionaalseid asulaid ühel ettevõttel baseeruva töökohtade enamusega. Kilingi-Nõmme ja Pärnu-Jaagupi omapäraks oli põllumajanduse ebatüüpiliselt kõrge osakaal, kõnealune tegevusala andis kummaski asulas elatist rohkem kui veerandile töötajatest.

Sarnaselt Eesti maarahvastikule tervikuna oli Pärnumaa valdades peamiseks tegevusalaks põllumajandus, kust sai elatist ligi kolm viiendikku (58 protsenti) kogutöajõust. Kõige

ühtlusravutuse käigus on see ideoloogilise tagapõhjaga eksimus aga kõrvaldatud ja andmestik rahvusvahelise standardiga kooskõlla viidud.

Pärnumaa majandusstruktuuri iseloomustas käsitlusperioodi lõpul suhteliselt ühtlane jaotus põhisektorite vahel. Põllumajanduses koos metsandusega leidis rakendust pisut ligi veerand maakonna kogutöajõust, arvult üle kolmeteistkümne tuhande inimese. Kuigi arenenud riikides ei kohta sedavõrd suurt agraarsektorit enam aastakümneid, kuulus Pärnumaa osundatud näitarvu poolest Eesti üldtaustal pigem mõõduka põllumajandusorientatsiooniga maakondade hulka: asjaomases valdkonnas oli hõive suhteliselt väiksem üksnes Harju-, Ida-Viru- ja Tartumaal. Töötlevas tööstuses

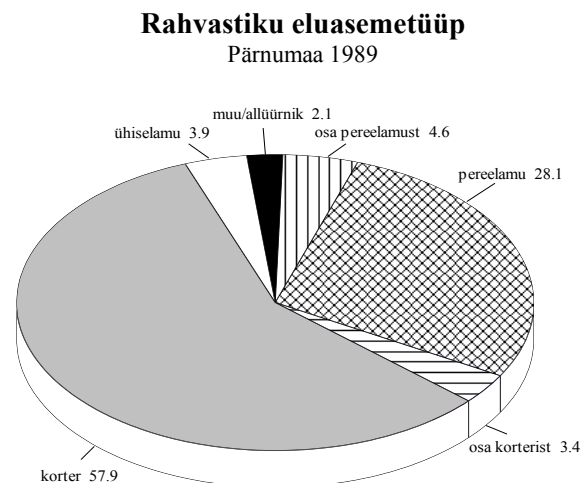
põllumajanduskesksemateks valdadeks Pärnumaal olid Are, Halinga, Kaisma, Koonga, Tali, Varbla ja Väandra. Geograafiliselt olid kõik nimetatud, välja arvatud Tali, koondunud maakonna põhjaossa. Vaid neljas vallas — Kihnu, Paikuse, Sauga ja Tõstamaa — langes põllumajanduse arvele vähem kui pool tööjõust. Arvtabelite tõlgitsemisel tuleb muidugi tähele panna, et osundatud näitarvud esitavad rahvastiku hõivekoostist, mitte omavalitsuste territooriumil paiknenud töökohtade jaotust. Taoline vahetegemine on küllalt oluline Pärnu lähemas ümbruses, mis ladusa transpordiühenduse tõttu moodustab linnaga ühtse tööjõuareaali.

Üleminek turumajandusele on osundatud proportsioone muidugi kõvasti muutnud, kuid teisalt kannab tänane hõivesituatsioon üsna ootuspäraselt kümnenditaguse lähteformatsiooni poolt määratud jooni. Küsitlusstatistika kohaselt on tööjõud maakonnas vähenenud ligikaudu veerandi võrra, kuid teiste maakondadega võrreldes on uue majandusolukorraga kohanemine Pärnumaal suhteliselt ladusalt kulgenud [ESA 2003]. Rahvusvaheliselt võrreldava metodika järgi hinnatud töötus on maakonnas olnud püsivalt riigikeskmisest madalam. Nagu mujalgi Eestis, on ka Pärnumaal hüppeliselt vähenenud põllumajanduse osatähtsus, mõnevõrra vähemal määral tööstuse osakaal hõivekoostises, vastavalt läheneb kolmandassektori panus tööandjana kahele kolmandikule.

1.10. Eluase

Rohkem kui viiekümneaastase vaheaja järel viidi 1989 aastal koos rahvaloendusega läbi ka eluasemeloendus. Kuivõrd kogutav eluasemestatistika oli ja on jätkuvalt ametkondade vahel killustatud ning, mis hoopis tõsisemaks mureks, rahvastikuandmetega seostamata, pakkus nimetatud loendus pärast Teist maailmasõda ühtlasi esimese inimkeskse ja süsteemse andmestiku kõnealusel valdkonnas. Muidugi on taoline äärmiselt kitsi teabeolukord üsna raskesti ühitatav rolliga, mida korteriolud rahva elulaadi ja heaolu kujunemisel etendavad. Teadaolevalt peetakse Euroopas eluasemevajadust inimõiguste lahutamatuks osaks, mis oma konkreetsuses sõltub mõistagi rahvastiku vanus- ja leibkonnakoostisest.

Rahvastiku eluasemetingimuste käsitlust on mõistlik alustada eluasemetüübist, mis seondub nii pinna suuruse kui mugavusastmega ning üldistab seevõrra eluaseme põhilaadi. Kõrvaloleva joonise abil saab selgeks, et Pärnumaal on valdavaks eluasemetüübiks kujunenud korruselamu korter. Käsitlusperioodi lõpul elas kortermajas ligi kolm viiendikku maakonna rahvastikust ehk arvult ligi kuuskümmend tuhat inimest. Peremajarahvastiku osakaaluks andis loendus veidi vähem kui kolmandiku, arvult oli peremaja koduks 32 tuhandele inimesele. Ühiselamurahvastiku osakaal, kelle hulka on arvatud nii kooliinternaatide, hooldeasutuste kui töölisühiselamute asukad, ulatus 3.8 protsendini maakonna kogurahvastikust. Allüürniku seisuses või mitte-eluruumides elunev rahvastik moodustas 2.1 protsenti ning lõpuks puudus eluasemeteabe 2.2 protsenti rahvastiku kohta. Tuleb tähele panna, et eluasemeteabe puudumine enam kui kahe tuhande inimese kohta ei räägi siiski rahvaloendajate sedavõrd kehvast töötulemusest, vaid kajastab sõjaväekontingendi märkimisviisi. Nimelt käskis loenduseeskiri kasarmumajutuse ülestahendamise asemel vastavad loendusküsimused täitmata jätta. Muuhulgas annab taolisest toimimisviisist ettekujutuse vastava rühma soovanuskoostis — üle nelja viiendiku mehed, enamik vanuses 18-21 aastat. Küllap selle tõsiasja varjamissoov oli ka põhjuseks,

miks Statistikaameti eluasemeteabe ametlik töötlusprogramm ei näinud ette ühtegi vanuslõikelist tabelit.

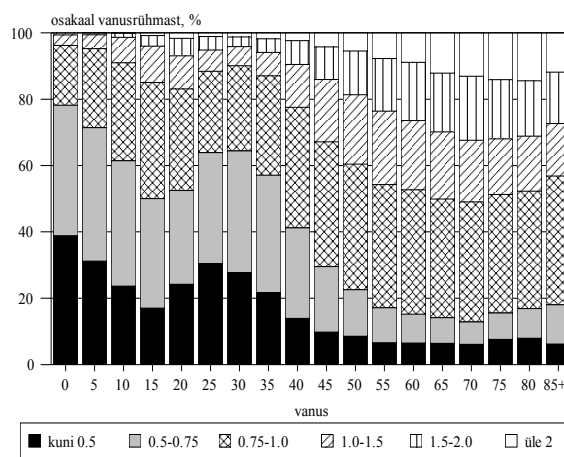
Eesti maakondade seas sarnaneb Pärnumaa rahvastiku eluasemekoostise põhiproportsioonilt kõige enam Raplamaale. Naabermaakondadest on Saaremaal ja Viljandimaal korterrahvastiku suhtarv madalam, Läänemaal ja Järvemaal seevastu pisut kõrgem. Riigikeskmisega võrreldes võlgneb Pärnumaa kortermaja väiksema esindatuse eeskätt linnarahvastikule, kelle hulgas oma maja on eluasemeks kaks korda sagedamini kui Eesti linnades keskeltläbi. Silma paistab Pärnumaa allüürnike riigikeskmisest ligi kaks korda kõrgema ning ühtlasi kõiki ülejäänud maakondi ületava osakaalu poolest, kuigi üldise väikesearvulisuse tõttu ei mõjuta asjaomane rühm märkimisväärselt eluasemekoostise üldpilti.

Eluaseme tüübi kõrval on kogumiku arvtabelites leidnud oluliste tunnusoontena kajastamist selle suurus ja mugavusaste. Statistiliselt võib eluaseme suurust iseloomustada mitmeti, vastavust leibkonna tarvidusele kajastab kõige paremini tubade arv ühe leibkonnaliikme kohta. Sellest lähtuvalt peetakse arenenud maades soovitatavaks olukorda, kus igal leibkonna liikmel on omaette (magamis)tuba, millele lisandub vähemalt üks ruum ühiseks kasutamiseks. Eluruumide ja leibkonnaliikmete arvu võrdsust peetakse talutavaks tiheliolekuks, kui aga kaks või enam inimest on sunnitud tuba jagama, arvatakse eluase ülerahvastatuks. Arvudest nähtub, et Pärnumaal on rahvastiku asustustihedus, sarnaselt Eestile tervikuna, euroopalikust normist veel üsna kaugel. Nii oli igal pereliikmel omaette tuba kasutada vähem kui kolmandikul maakonna rahvastikust (27.2 protsenti). Normaolukorda, kus tubade arv leibkonnaliikmete arvu ületab, esines mõistagi veel harvemini. Teisisõnu elas pea kolm neljast pärnumaalasest kõrge tihelioleku või koguni üleasustuse tingimustes, kus omaette tuba asendab toanurk. Elamispinda ja rahvastikku leibkondlikult seostamata jääks taoline olukord muidugi märkamata, sest tervikuna on tubade koguarv maakonnas rahvaarvuga ligikaudu võrdne.

Teise eluaseme iseloomustava põhitunnuse, mugavusastme kaudu mõõtes paistab Pärnumaa eluasemepilt mõnevõrra parem. Käsitlusperioodi lõpul oli veevärgi ja kanalisatsiooniga varustatud kolm neljandikku maakonna rahvastikust, keskküte ja soe vesi oli olemas ligi pooltel (47 protsenti). Eesti maakondade seas hoiab Pärnumaa veevarustuse näitajate poolest neljandat kohta, ettepoole jäävad vaid Harjumaa, Ida-Virumaa ja Tartumaa. Keskkütte ja sooja vee olemasolu poolest on Pärnumaast paremal järjel lisaks nimetatutele veel Järvamaa, Läänemaa ning Lääne-Virumaa. Mõnusama elujärje kõrval tähendavad mugavused tänastes oludes muidugi ka kopsakamat arvet eluasemekulude eest, mis asjaomase dotatsiooni kaotamise järel 1990 aastate alguses elanike kaela langes. Omajagu on probleemi võimendanud ka omaaegse paneelhituse nigel kvaliteet ja üleliidulised standardid, mis ei arvestanud küllaldaselt kohalikku kliimat. Selle tulemusena on näiteks kütteenergia kulu veneaegsetes magalarajoonides hinnatud ühe ruutmeetri kohta kuni viis korda kõrgemaks kui põhja poole jäävas Helsingis [World Bank 1993]. Kulude vähendamine eeldab suuremahulisi investeeringuid, mille tegemiseks napib paraku võimalusi nii elanikel, varahaldajatel kui omavalitsustel.

Esitatud üldnäitajate taga peitub rahvastiku elamistingimuste ehk üllatavaltki suur varieerumus, millest rahvastiku- ja eluasemestatistika lahususe tõttu on seni sisuline ettekujutus puudunud. Rahvastikukesksel käsitlemisel tõuseb esile eluasemetunnuste reeglipärane vanussõltuvus, mille najal on viidatud erisusi hoopis lihtsam üldistada. Eluasemetüübi puhul koondub asjaomane variatsioon

Rahvastiku tiheliolek, tubade arv
Pärnumaa 1989

peamiselt peremajas ning korteris elava rahvastiku omavahelise proportsiooni teisenemisele. Lapsi kõrvale jättes, kes eluaset täiskasvanuteta ei kasuta, on korterikeskne elamisviis kõige tüüpilisem nooremaelaste hulgas. Ühiselamuid kaasa arvates läheneb see kahe- ja kolmekümneaastaste seas suhtarvuliselt kolmele neljandikule. Vanemate earühmade suunas liikudes eluaseme korterikesksus järkjärgult väheneb ning 70-80 aastaste pärnumaalaste hulgas moodustab enamuse juba pereelamurahvastik.

Demograafilisest vaatenurgast peegeldab osundatud vanussõltuvus kaht liiki tegurite koosmõju. Ühelt poolt teeb eluasemevajadus läbi kindlakujulise muutuse seoses põlvkonna elutsükliga. Nii käib perekonna loomise ja laste sünniga kaasas tarvidus avarama elamispinna järele, laste kodust lahkudes aga ruumivajadus kahaneb ja vanemas eas muutub järjest olulisemaks eluaseme asukoht, ligipääsetavus ning mugavused. Teisalt sõltuvad eluasemeolud kohorttegurist — kuivõrd vanemas eas vahetatakse elukohta suhteliselt harva, määravad pereloomise ajal valitsenud olud paljus põlvkonna eluasemetingimused hilisematel eluetappidel. Loendusandmestiku hetklõikeline iseloom ei võimalda kummagi teguri panust täpselt eritleda, kuid peremaja osakaalu tõusu koondumine küpsesse ikka viitab üsna selgesti kohortteguri ülekaalule. Nõnda on vanemas eas oma maja soetamine individuaalse eluasemekarjääri väljendusena vähetõenäoline ning seevõrra väljendab pereelamurahvastiku osakaalu muutus peamiselt sõjajärgses elamuehituses toimunud järsku pööret korterikesksusele.

Tüübiga samalaadseid eluasemetingimuste erisusi võib kohata ka tiheliolekus ja mugavusastmes. Rahvastikutaaste seisukohalt tuleb lausa ebamõistlikuks pidada ülikõrget asustustihedust lapseperede hulgas, kellest vaid kümnendikul jagus omaette tuba igale pereliikmele. Ruumikitsikus hakkab märgatavalt leevenema alles viiekümneandate eluaastate künnisel seoses laste järkjärgulise kodust lahkumisega ning edasi aitab elamistingimuste lahedamaks muutumisele kaasa lehestumine. Viimase teguri mõjust saavad elueaerisuste tõttu osa eelkõige naised, mis kokkuvõttes ongi naisrahvastiku lahedamate elutingimuste põhjuseks meestega võrreldes. Nagu mujalgi, vanavanurideas tiheliolek pisut suureneb, peegeldades eakate asumist laste/sugulaste juurde ning vahesel määral ka siirdumist hooldeasutusse.

Eluaseme mugavusastme vanussõltuvus näitab tiheliolekuga võrreldes vastupidist suunda — eluasememugavustega kindlustatus on kõige parem nooremates vanusrühmades ning langeb madalaimale tasemele vanurideas. Kuigi Pärnumaal on põlvkondadevaheline ebauhtlus mugavustega varustatuses väiksem kui keskeltläbi mujal Eestis, nõuab veevärgi puudumine ning ahjuküte siiski enam kui pooltelt vanuridealidelt füüsiliselt raskete majapidamistööde tegemist. Kõrgesse ikka jõudes võib tänapäevaste eluasememugavuste puudumine saada iseseisva toimetuleku takistuseks, täpsemini tingida hooldevajaduse nihkumise põhjendamatult varasesse ikka. Eestile tüüpiliselt paistab ka Pärnumaa rahvastikus selline olukord lahenevat eelkõige laste juurde asumise kaudu ning isegi vanavanurarahvastiku (85+) institutsionaliseerituste piirdub maakonnas vaid nelja protsendiga.

Erinevalt mitmestki teisest maakonnast ei paista Pärnumaal kõige korterikesksema eluasemekoostise poolest silma sugugi mitte kõige suurem linn ja maakonnapealinn Pärnu, vaid hoopis väikesed linnasulad Lavassaare ja Tootsi. Mõlemas töölisasulas oli pereelamu täiesti teisejärguline, piirdudes Lavassaares 7.3 ja Tootsis 3.3 protsendiga. Ootuspäraselt on üle üheksa kümnendiku nimetatud asulate rahvastikust varustatud veevärgi ja kanalisatsiooniga, 80 protsendile liginev keskkütte ja sooja veega kindlustatus ületab maakonnakeskmist kahekordselt. Viidatud näitajate poolest oli Tootsist eespool kogu Eesti ulatuses vaid kolm haldusüksust, kuid on iseasi, mil määral korterikeskne kõrge mugavusaste elukeskkonna kvaliteeti üldisemalt esindab.

Rahvastiku teistlaadset eluasemekoostist esindasid Pärnumaa linnadest Kilingi-Nõmme ja Sindi, kus peremajas elas üle kolmandiku linnarahvast. Paraku on nende linnade varjuküljeks aga tagasihoidlik infrastruktuur: Kilingi-Nõmmel omas käsitusperioodi lõpul veevärki vaid napilt üle poole rahvastikust. Sindi tunnusjooneks Pärnumaa üldtaustal tuleb pidada arvukat, kümne protsendini küündiva osakaaluga ühiselamurahvastikku. Vanemates earühmades oli peremaja valdavaks eluasemetüübiks veel Pärnu-Jaagupis ja Vändras, kuid väga intensiivne korterelamute ehitus 1970-1980 aastatel — näiteks Vändras pärines nimetatud ajajärgust üle poole kogu elamufondist —

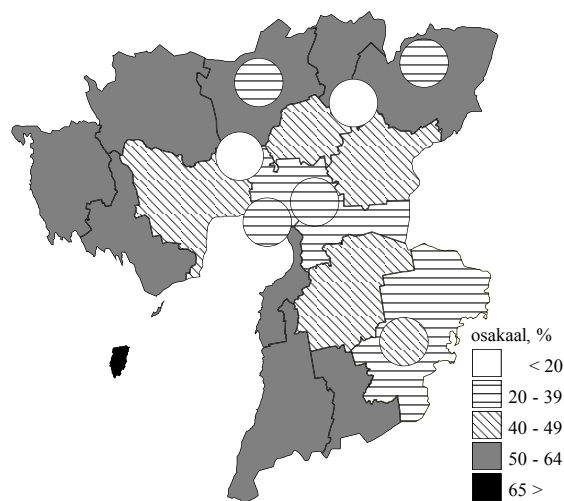
kasvatas neis linnasulates kortermajas elava rahvastiku suhtarvu käsitusperioodi lõpuks üle kahe kolmandiku. Samal põhjusel iseloomustas neid kaht asulat ka arvestatav kontrast nooremate ja vanemate põlvkondade eluasemetingimustes, näiteks peremaja osakaal varieerus vanusskaalal kuni kuuekordselt. Pärnus elas peremajas ligi neljandik rahvastikust (23.8 protsenti), maakonnapealinnade rivis paigutus Eesti suvepealinn taolise näitavuga Rapla ja Viljandi vahele.

Pärnumaa maarahvastikus oli korter- ja peremaja osakaal käsitusperioodi lõpuks sisuliselt võrdsustunud, kuid selle taga peitus küllalt suur ebahütlus haldusüksuste lõikes. Kõige linlikuma eluasemekoostisega valdadeks olid Pärnu linnaga külgnevad Paikuse ja Sauga, samuti Saarde. Kõnealustes üksustes piirdus peremaja osakaal kolmandikuga või isegi vähemaga kogurahvastikust. Mitte just suure üllatusena on kõige vähem veneaegne elamuehitus puudutanud Kihnu saart, kus kortermajas elas vähem kui kümnendik saarerahvast. Kortermaja veel madalama osakaalu poolest pakkusid Kihnule konkurentsi vaid kolm valda vanausuliste venelaste asualalt (Piirissaare, Peipsiääre ja Raja). Eluase-menäitajate järgi paistab elu Kihnul üldse pisut teises rütmis kulgenud olevat, nimelt on seal XX sajandi kõige vilkamaks ehitusperioodiks olnud Teise maailmasõja ja repressioonaaastad, millisest ajaperioodist pärineb tervelt veerand saare elamufondist. Käsitusperioodi lõpul oli pereelamurahvastik ülekaalu säilitanud veel Halingas, Häädemeestel, Kaismal, Talis, Tõstamaal ja Uulus, ülejäänud valdades liigub see vahemikus 43-49 protsenti. Erisused tiheliolekus ning mugavusastmes on kooskõlas viidatud tüübijaotusega. Eesti üldtaustal paistab Uulu vald silma allüürnike tervelt kümnendikuni ulatuva osakaaluga, millele ei leidu võrdset üheski teises omavalitsuses. Kuivõrd riigikeskmisest ligikaudu kümme korda kõrgemat allüürnike suhtarvu kohtab ka Uuluga kõrvuti asetsevates Häädemeestes ja Talil, võib üsna tõenäoliselt tegemist olla loenduseeskirja kohaliku eksitõlgendusega. Kuivõrd loendusandmeid polnud vene ajal kombeks valla lõikes töödelda, jäi taoline asi muidugi asjaosalistel märkamata.

Kokkuvõtlikult ilmneb arvtabelitest veneaegse korteripoliitika probleemipundar, mille algpõhjus on rahvastiku eluasemevajaduse aastakümnetepikkune ignoreerimine. Halva olukorra tekkimises oli süüdi panusetegemine perede tegelikku ruumivajadust eiravale väikekorterile, kusjuures suuremate pindade isehitamist-omandamist kohati isegi administratiivselt piirati. Samuti püüti eluasemeprobleemi lahendada üksnes uusehituse varal, jättes täiesti unarusse olemasoleva elamispinna korrashoiu, rääkimata selle renoveerimisest. Tulemuseks on kahe peamise eluasemevajadust iseloomustava põhinäitaja — pinna suuruse ja mugavusastme — harukordne pöördõltuvus. Nagu eespool selgitatud, asetab taoline süsteem lastepered kõige kitsamatesse, vanurid aga kõige vähema mugavusega tingimustesse. Piiratud võimaluste puhul peaks vähemalt see jaotus olema just vastupidine. Aastakümnete jooksul ühes suunas toimunud liikumise pööramine võtab aega ning kogumikuandmete valgusel jääb eluaseme inimväarsus Eestis probleemiks veel tükiks ajaks. Lähitulevikuks ennustab vanussõltuvus jätkuvat liikumist (väike)korterikeskse elamisviisi suunas, vaatamata tüüpehituse lõppemisele. Inimarengulise tähenduse ning investeeringuvajaduse poolest pole rahvastiku eluase sugugi vähem oluline kui haridus, tervishoid või hoolekanne, mistõttu elamuküsimuste üle tasuks senisest rahvastikukesksemalt aru pidada.

Pereelamurahvastik

Pärnumaa 1989

2. ANDMEALLIKAD JA MÄÄRATLUSED

2.1. Sündmusstatistika

2.1.1. Rahvastikusündmused

Rahvastiku sündmusstatistika tugineb isikusündmuste kõiksele ja pidevale registreerimisele sõltumata nende toimumisajast ja -kohast. Samuti on tarvilik üheselt piiritleda rahvastik, kelle isikusündmused registreeritakse. Käesoleva kogumiku puhul on käsitusalusene rahvastik määratud Pärnumaa piires asuva tava/alalise elukohaga, seega territoriaalset kriteeriumi rakendades. Sündmusstatistika hõlmatus seisukohalt on tähtis just tavaelamine maakonnas, samas kui Pärnumaa rahvastikuga aset leidvad sündmused ise võivad toimuda ka mujal Eestis või välismaal. Rahvastiku elukoha ja sellesama rahvastikuga asetleidvate isikusündmuste toimumispaiga mittetäielik kokkulangevus on olnud ajast aega, ja on ka tänapäeval, põhimõtteline probleem. Muuseas tuleb just siit otsida põhjust, miks ainuüksi oma territooriumil asetleidnud rahvastikusündmuste fikseerimine ei anna ühelegi omavalitsusele ega maakonnale piisavat teavet rahvastiku sündmusstatistika pidamiseks.

Eestis ulatub rahvastikusündmuste kõikse registreerimise algus tagasi rootsi aega. Aastal 1686 andis Karl XI välja Kirikuseaduse, millega muudeti kohustuslikuks sünni (tol ajal ristimise), surma (matusetalituse) ja abielu (laulatuse) kirikuraamatusse kandmine. Koos sündmuse fikseerimisega pandi kirja ka sündmuses osalenute isikuandmed. Korraldus oli uuenduslik just selles mõttes, et esmakordselt kohustati üles märkima kõik asetleidnud asjakohased sündmused, rakendades niimoodi üht peamist tänapäevase sündmusstatistika põhimõtet — kõiksust. Eelkõige selle põhimõtte kasutuselevõtmise tõttu loetakse Karl XI Kirikuseadust moodsa isikusündmuste registreerimissüsteemi nurgakiviks. Eesti oli tol ajal Rootsi krooni all, seetõttu laieneb meilegi au olla maailma vanima riigiametkorralduse emamaa. Eesti ala liitmise järel Venemaaga, kus sedalaadi tegevusest tol ajal veel hoopiski ei hoolitud, säilitas kohalik kirik isikusündmuste registreerimise, arvata ka Balti erikorra rõhutamise nimel.

Vene vägede Põhjasõja-aegne laastustöö ning 1711-1712 aasta katkulaine vähendas Eesti rahvaarvu pea kolmekordselt. Sedavõrd ulatuslik rahvastikukriis halvas ühiskonnaarengut mitmel viisil, paljudes kihelkondades katkes ka isikusündmuste registreerimine teatud ajaks. Ka on osa ülestähendatud andmeid tollaste ja hilisemate keeruliste aegade käigus kaduma läinud, kuid alates aastast 1834 on kirjapandu kogu Eesti territooriumi hõlmavana säilinud. Eesti arhiivides asub üks maailma ajaliselts ulatuslikem sündmusstatistilise allikmaterjali kogu, vanim on see näiteks kõigi Ida- ja Lõuna-Euroopa riikidega võrreldes. Alljärgnevas tabelis on esitatud praeguseeni säilinud rahvastiku sündmusstatistiliste allikmaterjalide loetelu Pärnumaa territooriumil asuvate (ka osaliselt) luterikihelkondade kohta, lisatud on ka samalaadne teave apostlike õigeuskoguduste kohta. Tasub tähele panna, et õigeusu kogudused ei pruukinud omada samalaadset territoriaalset ülesehitust, mistõttu nimekirja seda osa tuleb võtta tinglikuna. Nimekiri toetub Eesti Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programmi raames valminud Heldur Palli asjakohasele ülevaatele [Palli 1995].

Jättes isikusündmuste registreerimise põneva ajaloo siinkohal käsitlemata, on siiski tarvis rõhutada andmekorralduse põhimõttelist pööret 1926 aastal, mil rahvastikusündmuste registreerimiskohustus anti kirikult riigiametile [Teder 1939]. Reformi ettevalmistustöö tehti põhjalikult ning tagantjärele saab tõdeda tollase ümberkorralduse igakülgset õnnestumist. Reformi käigus loodud Perekonnaseisuamet arenes andmekvaliteeti ja selle tagamiseks vajaminevat tööd väärtustavaks asutuseks. Koos tollal eeskujulikult töötava Statistikaametiga suudeti Eestis realiseerida kõik toonased rahvusvahelised rahvastikustatistilised soovitusel. Nii kujunes Eesti sündmusstatistika lühikese aja jooksul üheks täpsemaks ja üksikasjalikumaks kogu maailmas. Paradoksaalselt annab tollase andmekorralduse tugevusest tunnistust Eesti sõjaaegne (kuni 1944 aasta suveni) rahvastikustatistika, kus säilis isikusündmuste registreerimise täpsus tasemel, milleni tänane

korraldus enam kaugeltki ei küüni. Korrastatud sündmus- ja loendusstatistika oli ka sotsiaalteaduste kiire arengu tõukejõuks Eestis.

RAHVASTIKUSÜNDMUSED PÄRNUMAA LUTERIKIHELKONDADES

Kihelkond	Sünnid	Surmad	Abiellumised
Audru	1711-1748	1711-1748	1711-1740
	1760-1833	1760-1833	1742
	1849-1940	1849-1940	1760-1833
			1849-1940
Häädemeeste	1862-1926	1862-1826	1862-1820
	1933-1940	1933-1940	1933-1940
Kihnu	1747-1776	1747-1776	1747-1748
	1796-1884	1786-1884	1753-1776
			1786-1884
Mihkli	1679-1709	1679-1709	1679-1709
	1711-1926	1714-1926	1715-1940
	1928-1940	1928-1940	
Pärnu-Elisabeti	1692-1827	1692-1939	1692-1940
Pärnu-Nikolai	1731-1909	1731-1833	1731-1833
	1917-1926	1844-1909	1844-1909
		1917-1926	1917-1926
Pärnu-Jaagupi	1713-1725	1713-1723	1730-1757
	1757-1759	1730-1757	1786-1940
	1788-1940	1788-1940	
Saarde	1834-1905	1834-1940	1834-1940
	1908-1940		
Sindi	1875-1926	1899-1826	1899-1926
	1929-1939	1930-1939	1930-1940
Tori	1773-1940	1773-1940	1773-1940
Tõstamaa	1761-1899	1761-1899	1760-1899
	1908-1940	1908-1940	1908-1940
Vändra	1679-1940	1683-1710	1682-1705
		1715-1716	1706
		1729	1707-1719
		1739-1940	1723
			1728-1940

Kuigi Eesti sovetiseerimisega võeti Perekonnaseisuametilt ära osa tema endisi riigifunktsioone (sealhulgas rändesündmuste fikseerimine ning rahvastikuregistri pidamine, millist tööd alustati vahetult enne sõda), pisendati tema sotsiaalset kandepinda, ning sisuliselt kaotati andmekvaliteeti tagavate eeskirjade esmatähtsus, registreeriti veel 1950 aastatel rahvastikusündmusi küllalt eeskujuliku täpsusega. Võib-olla veidi liialt sirgjooneliselt üldistades, tundub Perekonnaseisuameti töö sealtpeale aasta aastalt, endiste töötajate pensionilesiirdumise ja üldise sovetiseerimisega

käsitäes alla käivat, kuni Vähi-Savisaare valitsuse otsuseni amet kui iseseisev riigiasutus likvideerida ning selle maakonnaarhiivid laiali jagada. Nõnda on vene aeg just sündmusstatistikat teiste andmeallikatega võrreldes eriti tugevasti räsitud. Eesti pole mitte ainult kõrvale jäänud poole sajandi pikkusest arengust teistes riikides, vaid kaotanud ka palju omaenese varasemast tasemest. Olemasoleva rahvastikustatistika madal kvaliteet, eelkõige andmete puudulik võrreldavus ajas ja ruumis on tõsiseks piduriks sotsiaalteaduste arengule [Anderson, Katus, Silver 1994; Katus, Puur, Sakkeus 1997; EKDK 2003].

RAHVASTIKUSÜNDMUSED PÄRNUMAA APOSTLIKU ÕIGEUSU KOGUDUSTES

Kogudus	Sünnid	Surmad	Abiellumised
Häädemeeste	1898-1940	1896-1940	1896-1940
Jõõpre	1862-1940	1862-1940	1862-1940
Kalli	1850-1940	1850-1940	1850-1940
Kihnu	1848-1940	1848-1940	1848-1940
Kergu	1753-1939	1853-1940	1853-1940
Kilingi	1847-1939	1847-1940	1847-1940
Laiksaare	1896-1939	1898-1940	1898-1940
Penuja	1853-1938	1853-1938	1853-1938
Pootsi-Kõpu	1850-1939	1850-1940	1850-1940
Pärnu	1791-1928	1791-1938	1791-1940
Pärnu	1905-1940	1905-1940	1905-1940
Pärnu	1932-1940	1932-1940	1932-1940
Seli-Tõstamaa	1847-1939	1847-1940	1847-1940
Tori	1853-1936	1853-1938	1853-1938
Tõhela-Murro	1876-1940	1876-1940	1876-1940
Uruste	1906-1940	1906-1940	1906-1940
Vändra	1847-1939	1847-1939	1847-1939

Võttes teadmiseks andmekorralduse Eesti oludes tähtsat rolli mänginud kujunemislool, pidas käesoleva kogumiku poolt käsitletava ajavahemiku 1965-1990 jooksul arvestust sünni-, surma-, abielu- ja lahutusjuhtude üle Perekonnaseisumeti. Kehtinud korra kohaselt lasus sünni- ja surmajahu informeerimiskohustus isikul, Perekonnaseisumeti täitis asjaomase juriidilise toiminguga kõrval ka vastava registreerimislehe. Abiellumine ja lahutus registreeriti Perekonnaseisumetis, kus täideti ühtlasi registreerimisleht. Kõigi lehtede teine eksemplar saadeti Statistikaametisse, kelle kohustus oli info Moskva ettekirjutuste järgi kodeerida ja hilisemal ajal ka sisestada ning seejärel tabuleerida (kohaliku tabuleerimismasinaga, 1965-1980) või tabuleerimiseks Moskvasse saata (1981-1990). Nende toimingute järel tagastati registreerimislehed Perekonnaseisumetile, kes säilitas need eeskujulikult korrastatuna ameti keskarhiivis Toompeal.

Erandina registreeris elukohavahetusi, täpsemini väljastas sissekirjutuseks nimetatavat lubatähte elada kindlaksmääratud aadressil, Siseministeeriumi alluvuses tegutsenud passilaud. Sissekirjutuse vormistamisega paralleelselt täideti ka asjakohane registreerimisleht, mis fikseeris sissekirjutusloa andmise nii elukohavahetuse tegelikust toimumisest kui selle toimumisajast

sõltumata. Et peale muude eeltingimuste oli sissekirjutuseks nõutav ka eelmisest elukohast väljakirjutus, tegeles passilaud samuti väljakirjutuse vormistamisega, teisisõnu elukohast lahkumise fikseerimisega. Kuigi vormiliselt sarnane, oli viimatinimetatud toiming sissekirjutusest üsna erinev, sest ei nõudnud seaduste ja ametnike meelevalda kuulunud lubatähe taotlemist. Ometi polnud ka väljakirjutustoimingul otsest sõltuvust tegeliku elukohavahetusega. Statistilisest seisukohast oli väljakirjutuse registreerimislehe vorm ja täitmisjuhis praktiliselt identne sissekirjutuslehega. Isikutunnuste osas oli nii sisse- kui väljakirjutuse registreerimisleht ebatäiuslik, samuti on kummagi andmetäpsus Perekonnaseisuameti registreerimislehtedega võrreldes märkimisväärselt madalam.

Elukohavahetuse registreerimislehed saadeti Statistikaametisse, kus järgnesid teiste rahvastikusündmuste arvestamisega sarnased protseduurid. Arhiveerimiskohustusega ei koormanud ennast ükski ametiasutus ja lehed visati peale kasutamist Statistikaameti poolt ära. Erandina taotles osa aastate sisse- ja väljakirjutuslehed endale professor Ann Marksoo initsiatiivil Tartu Ülikooli geograafia kateeder, kus neid täiendavalt töödeldi. Peamiselt käsitsi aset leidnud töötlus on tüütu tööna meeles mitmel tolaaegsel tudengil, aga Statistikaameti arvutikandjal oleva andmefaili samaotstarbeline kasutamine ei tulnud aga kõne alla ei tollal ega hiljemgi, sest sisestatud info kustutati lintide korduvkasutuse eesmärgil (andmefailid on säilinud alles 1986 aastast). Prof. Marksoo ütluse järgi on säilinud elukohavahetuse registreerimislehed 1980, 1981, 1986, 1987 ja osaliselt 1988 aastast. Alles on ka käsitlusperioodi kahe viimase aasta 1989-1990 lehed.

Alljärgnevalt on selgitatud käesolevas kogumikus kasutatud näitarve, mille abil üksikisikute kaupa ülestähendatud sündmusjärgne informatsioon on integreeritud rahvastiku protsessi- ja seisundinäitajateks. Ülevaade definitsioonidest pole muidugi kõikehõlmav, eelkõige on rõhk asetatud veneaegse statistika erijoontele ja nendele määratlustele, mis käsitletava ajavahemiku 1965-1990 jooksul teisenedes on andmevõrreldavuse seisukohalt olulise tähendusega. Käsitlus liigub esmasnäitajatelt teises- ja integreeritud näitajate suunas, mis üksikasjades ei pruugi kokku langeda näitavude esitusjärjekorraga kogumiku arvtabelites.

Sündide, täpsemalt elussündide arvestus 1965-1990 toetub sünniakti nime kandvale dokumendile, mis on koostatud iga sünnijuhtumi kohta vanema(te) poolt Perekonnaseisuametile esitatud (osalt dokumentidelt pärineva) teabe ja sünnitusmajast antud sünnitõendi alusel. Eestis kehtinud NLiidu Tervishoiuministeeriumi määratluse kohaselt on sünnina arvestatud sellise lapse ilmaletulek, kelle sünnikaal oli vähemalt 1000 grammi, pikkus 35 cm ning ema raseduskestus vähemalt 28 nädalat. Väiksema sünnikaalu või lühema raseduskestusega emahust väljunud loode registreeriti sünnijuhuna üksnes siis, kui ta elas seitsme päeva vanuseks, vastupidisel juhul aga iseenesliku abordina. Maailma Tervishoiuorganisatsiooni määratlus, mis arvestab sünnina loodet alates sünnikaalust 500 grammi, rakendati Eestis 1. jaanuarist 1992. Niisiis on definitsiooni erinevuse tõttu elussündide arv tegelikuga võrreldes pisut alahinnatud, kuid kogu käsitletava ajavahemiku jooksul siiski ajas võrreldav. Sünniaktis on lapse sünnikohana märgitud ema alaline elukoht, viimase puudumisel aga sünni registreerimisjärgne haldusüksus. Sama põhimõtte kohaselt on arvestatud ka sünde, mille on registreerinud Eestis alaliselt mitte-elavad vanemad. Kuigi sündide arvestus toimus erinevalt loenduselt juriidilise (sissekirjutusjärgse) elukoha järgi, võib sünniandmeid ning alalise rahvastiku loendusandmeid lugeda üksteise suhtes piisava täpsusega vastavuses olevaiks. Ajamääratluse mõttes on sünniandmed töödeldud lapse sünnikuupäevast, mitte sünni registreerimisajast lähtudes. Erandina on registreerimisaja järgi arvestatud neid sünde, millest Perekonnaseisuametile on teatatud sünniaastale järgneva aasta teises kvartalis või hiljem.

Sünnijuhtude hulgas on eraldi välja toodud *surnultsünnid*, mille arvestus tugineb samuti sünniaktile. Lapse ilmaletulek surnuna on niisugusel juhul märgitud omaette tunnusena. Surnultsündinuks on arvatud selline laps, kellel vahetult peale emahust väljumist puudusid elumärgid: puudus hingamine, südamelöögid ja spontaansed liigutused; omaaegse praktika kohaselt on nimetatud kolmest elutunnusest käsitletud peamisena hingamist. Sünnidefinitsiooni eripära tõttu on osa surnultsünde registreeritud iseenesliku abordina, millekohane selgitus on esitatud allpool, imikusurma käsitlemisel. Surnultsündide osakaal sünnijuhtude koguarvus on olnud nii Eestis

tervikuna kui ka Pärnumaal 1965-1990 suhteliselt väike, mistõttu käibinud sündidefinitiooni mõju pole eksitav.

Surmajuhtude arvestus 1965-1990 toetub surmaaktile, mille täitis Perekonnaseisumeti iga üksikjuhtumi kohta meditsiinilise surmatõendi ja surnu dokumentide (pass) ja/või ligimeste poolt antud ütluste alusel. Meditsiinilise surmatõendi koostas reeglina arst, kuid maa-asulates oli dokumendi täitmisõigus ka velskriil. Valdava osa surmajuhtude kohta jõudis teave Perekonnaseisumetisse mõne päeva jooksul pärast sündmuse toimumist, sest ameti pädevuses oli ka matusetalituse korraldamiseks nõutava tõendi väljastamine.

Surmaandmete territoriaalne arvestus on käsitletava ajavahemiku jooksul toimunud surnu alalise elukoha alusel, viimase puudumisel surmajärgse haldusüksuse järgi. Sarnaselt sündidega hõlmab ka surmajuhtude registreerimine piisava täpsusega loendusjärgset alalist rahvastikku, kuigi sündmus- ja loendusstatistikas rakendatud elukoha määratlused erinevad teineteisest. Ajalises mõttes on surmaandmete töötlusaluseks surma kuupäev, mitte surma registreerimise aeg. Erandina on registreerimisaja või oletatava surmaaja järgi arvestatud juhte, mille kohta surmaakt on koostatud sündmuse toimumisajast oluliselt hiljem, tavaliselt juurdlusandmetele ja/või lahkamistulemustele toetudes.

Surmajuhtude hulgas on eraldi arvestatud *imikusurmajuhte* nende erilise tähenduse tõttu ühiskonna sotsiaalse arengu indikaatorina. Imikusurmana on registreeritud elussündinud lapse surmajuht tema esimese eluaasta jooksul, mil suremus on teatavasti tuntavalt kõrgem hilisema lapsega võrreldes. Ka imikusurmajuhtude arvestus 1965-1990 tugineb Perekonnaseisumeti poolt koostatud surmaaktile, mis standardse dokumendiga võrreldes sisaldab teavet ka täiendavate surmaasjaolude ja lapse ema kohta.

Kõnealuse ajavahemiku imikusuremusandmete kasutamisel tuleb silmas pidada omaaegset sündidefinitioonist johtuvat mõju. Jättis ju NLiidu Tervishoiuministeeriumi sünnimääratluse rakendamine registreerimata just kõrgeima suremusriskiga (alakaalulise ja enneaegse) vastsündinu juhul, kui ta esimese elunädala jooksul suri. Loogilist rada edasi minnes jäi sünnijuhuna registreerimata laps muidugi välja ka suremusstatistikast. Kui tollane definitioon alandas sündide arvu ebaolulisel määral, siis mõju imikusurmajuhtude arvule oli paraku tuntav. Sünnidefinitiooni mõju imikusuremusnäitajatele on analüüsitud Eesti 1992-1993 andmestikule tuginevalt [EKDK 1994b]. Väärrib rõhutamist, et rahvusvahelise võrdluse keerukuse taustal on Pärnumaa imikusuremusandmed ajatrendina siiski võrreldavad, kuivõrd sündidefinitioon oli ühesugune kogu käsitletava ajavahemiku jooksul.

Abiellumiste arvestus 1965-1990 toetub abieluaktile, milline dokument täideti Perekonnaseisumeti poolt üheaegselt sõlmitud abielu juriidilise fikseerimisega. Seadus nõudis abiellumise vormistamiseks kindlate tingimuste täitmist, mistõttu pruut ja peigmees olid kohustatud koos avaldusega esitama ka asjakohased andmed oma isiku kohta, mida kasutati abieluakti koostamisel. Iga abiellumise kohta täideti üks akt, st rahvastikusündmuseks on olnud abiellumine, kuigi selles osalevaid isikuid on ikka kaks. Niisiis on abiellunute arv kaks korda suurem abiellumiste arvust, samuti on Eesti oludes täpselt võrdne abiellumiste soostruktuur. Eespool käsitletud sünni- ja surmajuhuga võrreldes on abiellumisel veel seegi erisus, et üks ja seesama isik saab abielluda mitu korda. Nii esmas- kui korduvabiellumise puhul on abieluakti vormistus allunud ühelaadsele protseduurile.

Abiellumine on ainuke rahvastikusündmus, mida kogu käsitusala ajavahemiku jooksul on kõikselt ja vahetult registreerinud Perekonnaseisumeti, mistõttu andmestik juriidiliselt sõlmitud abielude kohta on eriti täpne. Hoopis iseasi on muidugi abiellumise kui rahvastikusündmuse tähendus ühiskonnas. Veel paarsada aastat tagasi hõlmas abiellumisjuhtude ametlik (tollal siis kiriklik) registreerimine praktiliselt kõiki uusloodud perekondi, andes niimoodi igati soliidse aluse peremoodustusprotsessi käsitlemiseks. Aegamisi hakkas vormistatud abielu sellist ainupositiooni kaotama, milline suundumus 30-40 aastat tagasi süvenes juba arvestatavaks. Eesti rahvastik säilitas teatavasti ka vene ajal oma peremoodustusprotsessi nn baltoskandia mudeli, kus juriidilise abielu tähendus vähenes eriti ulatuslikult. Nõnda pole ainuüksi abiellumisstatistika põhjal võimalik Eesti

rahvastiku perearengu kohta järeldusi teha, hoopis ebapiisav, kui mitte kasutu, on see esmaskooselu käsitlemisel.

Tähelepanelik tuleb olla regionaalse abiellumusstatistika, niisiis Pärnumaad tervikuna ja eriti maakonnasiseseid piirkondi iseloomustava teabe kasutamisel. Ühe abiellumisjuhu registreerimisega koguti teave kahe inimese kohta, kelle alaline elukoht võib olla erinev. Kogumikus hõlmatud ajavahemiku 1965-1990 vältel on abieluaktidele toetuva abiellumusstatistika tegemisel valitsenud küll ühesugused nõuded, kuid seni pole ühtegi analüüsi selle kohta, mil määral reegleid järgiti ja mil määral need mõjutasid piirkondlikku abiellumusstatistikat. Abiellujate kokkulangeva aadressi, samuti ühe ja sama haldusüksuse piires elavate abiellujate puhul on abiellumine arvestatud pruudi-peiu elukoha järgi. Eri haldusüksustest pärit abiellujatel on aga aluseks abielu registreerimise paik. Viimase suhtes polnud abiellujad päris vabad: reeglite kohaselt pidi selleks valitama ühe abielluja elukohajärgne perekonnaseisuamet, mis kaudselt tähendas abiellumise arvestust ühe, enesemääratluse kaudu fikseeritud abikaasa elukoha järgi. Erandi moodustasid kinnipidamiskohtades viibivate isikute abiellumised, mis registreeriti kinnipidamispaiga asukoha järgi.

Vastandina probleemsele toimumiskoha arvestusele on abiellumise ajamääratlus täpne. Langeb ju abiellumise kui juriidilise sündmuse toimumis- ja registreerimisaeg õnnelikult kokku. Nõnda pole karta sedalaadi vastuolusid, mis surma- ning veel enam sünnijuhtude puhul on vene ajal ja kahetsusväärsest hiljemgi küllalt tüüpilised, eriti statistiliste andmete kuulõikelisel esitusel.

Lahutuste või pikemalt abielulahutuste arvestus 1965-1990 toetub lahtusaktile, mis samuti nagu abieluakti täideti Perekonnaseisuametis üheaegselt lahtuse juriidilise vormistamisega. Lahutuseks pole läbi aegade piisanud ainuüksi abielupoolte soovist, mistõttu lahtumusstatistika on alati olnud suuremal või vähemal määral sõltuv seadusandlusest ja sisaldab seetõttu tegelike protsesside väärepgeeldusohu. Kogumikus käsitletava ajavahemiku algusse langevad kaks tähtsat (NLiidu Ülemnõukogu Presiidiumi määrus, 10. detsember 1965 ja uus Perekonnaseadus, 1. oktoober 1968) ja mitmed neist tulenevad õigusaktid, mis vähendasid lahtuse registreerimiseks esitatavaid nõudeid ja lihtsustasid protseduuri. Seetõttu on 1960 aastate teisel poolel lahtusi registreeritud hoopis rohkem kui varasematel kümnenditel, kuid asjakohane võrdlusprobleem jääb põhiosas siiski kogumiku ajaraamidest välja.

Eesti lahtusstatistikal on märkimisväärsest suurt mõju avaldanud omalaadne kord, mis lahtuse juriidilise vormistamise ajaliselt kahestas. Kohtu poolt tehtud otsus abielu lahtutada jõustus siis, kui endised abikaasad registreerisid otsuse Perekonnaseisuametis. Sellekohast sundust praktikas aga polnud, kui isik ei kavatsenud uuesti abielluda, muuta (ennistada) oma nime või muul põhjusel pöörduda ameti poole. Nõnda on märgatav osa lahtusi Perekonnaseisuametis registreeritud hilinemisega, pealegi ei sooritanud endised abielupooled toimingut üheaegselt. Samuti on küllaltki suur osa, eriti kesk- ja vanemaalisi naisi oma lahtuse hoopis registreerimata jätnud. Niisiis vormistati sündmusstatistika aluseks olev lahtusakt ajahetkel, mil esimene abielupooltest pöördus kohtuotsuse järel Perekonnaseisuameti poole, kusjuures lahtuse toimumiskohana registreeriti pöörduja alaline elukoht.

Statistika vaatenurgast on hoopis mõistlikumalt arvestatud neid lahtusi, mille registreeris kohtuväliselt vahetult Perekonnaseisuamet, sest neis langesid kõik tarvilikud juriidilised toimingud ajaliselt kokku ja üheaegselt on fikseeritud ka andmed lahtujate kohta. Perekonnaseisuamet sai õiguse lahtusi registreerida eelnimetatud seadusandlike aktidega ainult lastetute abielude puhul, kui mõlemad abielupooled esitasid ühisavalduse koos varalistest pretensioonidest loobumise äramärkimisega. Neid tingimusi täitvaid lahtusi on olnud muidugi tuntav vähemus lahtuste üldarvust, kuid siiski arvestataval määral nõrgestamaks niigi õnnetu lahtusstatistika metodoloogilist alust. Kokkuvõttes on kahte inimest puudutav lahtus registreeritud rahvastikusündmusena sageli vaid ühe osapoole kaudu ja erinevalt abiellumisest pole seda sündmust võimalik isikujärgselt analüüsida. Eelpool käsitletud abieluandmestikuga võrreldes on territoriaalne lahtusstatistika samal põhjusel ning samalaadsete, kuid tugevamalt toimivate asjaolude mõjul veelgi ebamäärasem. Samuti ühendab lahtust abiellumisega ka sündmuse kordumisvõimalus nagu ka esmas- kui korduslahtuse registreerimise ühelaadne protseduur.

Rändejuhude arvestusaluseks ajavahemikul 1965-1990 oli kaks dokumenti: sisse- ja väljakirjutusleht, millest kumbki kajastas vastavasisulist juriidilist toimingut. Sissekirjutuseks kutsutud lubatähe saamiseks olid kehtestatud n-õ seaduslikud piirangud, millele kohati lisandus ametnike omavoli. Nii näiteks oli sissekirjutuse saamiseks nõutud nn korteriorderi olemasolu, “vaba” elamispind mitte alla üheksa ruutmeetri inimese kohta (kuus ruutmeetrit lähisugulase asumisel asjaomasel elamispinnal), maja mittekuulumine avariiohtlike või perspektiivsele lammutamisele minevate hoonete nimekirja jms. Suuremates linnades kehtisid täiendavad, n-õ ülelinnalsed piirangud, samuti teostas Siseministerium sissekirjutuse andmise või sellest keeldumise kaudu nii omaenda ametkonna kui partei ning teiste ideoloogiaasutuste poliitikat. Veel kehtisid sissekirjutuse erireeglid sõjaväelaste, erusõjaväelaste, liiduettevõtetesse töölesuunatud, noorspetsialistide jt tarvis, mis üldjuhul andsid neile tavakodanike arvel teatud eelised. Kogu selle sasipuntra juures on arusaadav, et osa inimesi ei saanudki lubatäheks vajalike tingimuste puudumisel sissekirjutust soovitud paigas või loobusid seda taotlemast. Osal niisugustest juhtudest jäi ära ka plaanitud elukohavahetus, teisel osal leidis see siiski aset. Oli ju käsitletud ajavahemikul praktikas karistatav küll sissekirjutuse puudumine, enam mitte aga tegelik elamine sissekirjutusest erineval aadressil. Igal juhul tuleb tähele panna, et kõik juriidilise vormistusega tegelikud elukohavahetused on rändestatistikas kajastamata.

Sõjajärgsest rahvastikuarvestusest, sealhulgas rändestatistikast on tervikuna kõrvale jäetud Eesti piires asunud sõjaväeterritooriumidel toimunu. Tollase korra kohaselt vormistati tsiviilhaldusalalt armeehaldusalasse (ka kinnipidamiskohta) suundunud isikule väljakirjutus, kus sihtkoha märke puudus. Sellest n-õ mustast august väljumisel vormistati omakorda sissekirjutus, kus puudus lähtekoht. Sedalaadi elukohavahetusi, mis on eri viisil ka registreeritud, tunti erirände nime all ja arvestati tavaliselt tsiviilrändest eraldi. Kõik liikumised mustas august endas, seega siis sõjaväeterritooriumide ja kinnipidamiskohtade vahel Sahhalinist Saaremaani, pole aga rändestatistikaga hõlmatud.

Rändestatistika seisukohast poleks sedalaadi korraldusel veel häda midagi, kui puudunuks erandid. Üheks selliseks erandolukorraks kipus kujunema sõjaväelase (ohvitseri ja üleajateenija) ning tema pereliikmete sissekirjutus armeehaldusalalt tsiviilalale. Selle vormistus toimus vahel samalaadselt ajateenitusest vabanenute sissekirjutuse vormistamisega, kuid võis jääda statistiliselt hoopis arvestamata. Mistahes linnas/vallas paiknenud sõjaväeterritooriumilt sama üksuse piires korteri saanud ohvitseriperele võidi sissekirjutuslehed täitmata jätta sel põhjusel, et elukohavahetus ju formaalselt ei ületanud linna administratiivpiiri. Muidugi jäi seejuures tähele panemata, et sõjaväeterritooriumile saabumisel, st kusagilt mujalt Eestisse saabumisel, ei täidetud ohvitseripere kohta mingeid rändearvestusdokumente. Sama olukord kehtis ka omalaadse seltskonna, nn sõjaväega sideme kaotanute suhtes, kellele tuli armeehaldusalalt minemaajamise järel elamispind anda tsiviilvõimul. Kokkuvõttes tuleb tähele panna, et armee- ja tsiviilhaldusterritooriumi vahelistest tegelikest elukohavahetustest jäi osa asjakohaselt vormistamata ning rändestatistikas kajastamata.

Ka sisse- ja väljakirjutusega hõlmatud elukohavahetustest on rändestatistikas arvestamist leidnud vaid üks osa, teine osa jäeti kõrvale tol ajal kehtinud rändejuhu ruumilise definitsiooni või segase ajamääratluse tõttu. Ruumilisest seisukohast kuulusid arvestamisele ainult need rändejuhud, mis toimusid üle maakonna või linna/alevi halduspiiri. Lisaks haldusüksuse siserände jäeti kõrvale ka märkimisväärne osa maahaldusüksuste vahelisest rändest. Teadaolevalt ei arvestatud NLiidus maarahvastiku rändejuhte kuni 1956 aastani üldse. Eesti oli esimene piirkond, kus nimetatud ajast hakati pidama arvestust maarahvastiku rände selle osa kohta, mis mõjutas linnarahvastikku või väljus ühe maakonna piirest. Ülejäänud maarahvastiku rändejuhte statistika ei hõlmanud. Niisiis, Pärnumaa rändearvestuses ajavahemikul 1965-1990 kajastub süstemaatiline maarahvastiku rändejuhude alaarvestus. Administratiivpiiride teisenemise korral tähendab see ühtlasi ka mittevõrreldavust ajas.

Ka rändejuhu ajaline määratlus koos alalise/ajutise staatusega põhjustas segadust, jättes veel ühe osa juriidiliselt vormistatud sündmustest statistiliselt arvestamata. Ühelt poolt nõudis kehtinud kord sissekirjutamist kolme (maa-asulas seitsme) päeva jooksul sõltumata sellest, kas elukohavahetus oli ajutist või alalist laadi. Sellest kogumist ei arvestatud rändestatistikas neid elukohavahetusi, mille

kestus oli alla poolteise kuu või leidis aset puhkuse ja ravi (haiglas ja sanatooriumis viibimise aeg) eesmärgil. Teisalt polnud ajutise elukohavahetuse puhul nõuet vormistada väljakirjutust, kuigi sissekirjutus uues elukohas tuli registreerida. Kuivõrd ajutiseks loeti näiteks kõik õpingutega seotud elukohamuutused olenemata õpiaja pikkusest, siis jäid rändearvestusest välja ka viis ja enamgi aastat kestnud elukohavahetused. Kogu selle segaduse väljendusena ei lange Eesti siserände sisse- ja väljakirjutuste arv hoopiski mitte kokku. Veel on tarvis tähele panna, et rändearvestuses rakendatud alalise ja ajutise elukohavahetaja mõiste ei lange kokku vastava loendusjärgse rahvastikuosaga. Viimases arvestati alalise rahvastiku hulka teatavasti kõik antud territooriumil enam kui kuus kuud viibinud isikud.

Kirjeldatut kokku võttes tuleb tõdeda, et kogumikku lülitatud Pärnumaa rändeandmed sisaldavad suuremal või vähemal määral kõiki andmetäpsust nõrgestavaid asjaolusid. Ühelt poolt on tegemist süsteemse sisse- ja väljarände alaarvestusega, teisalt ei lähe ka olemasolevad arvud omavahel kokku. Käsitleva ajavahemiku rändestatistika omaaegsed tabulatsioonid Pärnumaa kohta on nii pinnapealsed, et andmekvaliteedi hinnangut pole võimalik anda, küll laseb sõjaväeterritooriumide suhteline vähesus maakonnas oletada vähemalt selle teguri poolt põhjustatud vea tagasihoidlikumat tähendust. 1988 aastast otsustas Eesti Statistikaamet rändearvestust pidada vaid sissekirjutuse alusel, hinnates ka väljarännet sissekirjutuslehe kaudu. Paraku pole analüüsitud selle olulise meetodikamuutuse mõju rändestatistikale, kuid eeldatavasti tekitab see teatud mittevõrreldavuse kogumiku kolme viimase aasta rändearvude osas. Niisugused Eesti oludesse mittesobivad rändearvestuse põhimõtted, mis toetusid elukaugele juristikale ning eirasid sündmusstatistika kõiksuse põhimõtet, säilisid käsitleva perioodi lõpuni, et paar aastat hiljem nn rahvastikuregistri eestvõttel teiseneda kilplasilikuks süsteemiks. Nõnda on käsitleva ajavahemiku rändeandmestik kogu kirjeldatud probleemsusele vaatamata ometi hulga täpsem nüüdis-Eesti rändestatistikast.

2.1.2. Iive ja rahvaarv

Piisavalt suurearvulise rahvastikukogumi puhul koonduvad üksikud rahvastikusündmused stohhastilise protsessi tunnuseid omavasse voogu, mis kujundab rahvastikuseisundi. Iseenesest on rahvastikuseisundi teisenemine pidev protsess, kuid tavaliselt fikseeritakse muutus kokkulepitud ajamomendiks ning kindla ajasammuga. Rahvusvahelises võrdluses on enim kasutatud kalendriaastasammu, mis fikseerib rahvastikuseisundi aasta alguses (1. jaanuar) või keskpaigas (1. juuli). Eesti rahvastikustatistika on sõjaeelsesesse aega tagasiulatavalt kohanenud esmanimetatud andmeesitusega, mida tavapärasena on rakendatud ka käesolevas kogumikus.

Suurimat integraalset tähendust omavad üksteise suhtes vastandliku toimega n-õ paarsed põhirahvastikusündmused, sünni- ja surmajuhud ning sisse- ja väljaränne. Sünnide ja surmade arvu vahena leitakse *loomulik iive* ning sisse- ja väljarännete arvu vahena *rändeiive*. Mõlema sündmuspaari rahvastikuseisundit teiseidav toime on üldine, teisisõnu hõlmab see rahvastikukoostist kõigi tunnuste lõikes. Reeglina muutub ka rahvaarv, vaid vastandsündmuste täieliku kokkulangevuse korral püsib see üldnäitaja stabiilsena. Loomuliku ja rändeiibe tervikmõju väljatoomiseks rahvaarvule esitatakse sageli ka protsesse summeeriv *koguiive*.

Iive erineb rahvastikusündmusest eelkõige selle poolest, et tegemist pole esmasprotsessiga, mistõttu erinevalt sünni- ja surmajuhust ning sisse- ja väljarändest võib see peale positiivse väärtuse omandada ka negatiivse. Samuti tuleb iibenäitajate kaudu kõige lihtsamal vormis esile rahvastikustatistika sisemise konsistentsuse olulisus: näiteks võib rahvastiku koguiive ja sealt tulenevalt rahvaarv osutada ebatäpsuseks ka siis, kui surma-, sünni- ja väljarändejuhud on äärmise täpsusega registreeritud. Just sedalaadi olukorra tõttu, jättes küll kõrvale viite äärmise täpsuse kohta mistahes rahvastikusündmuste fikseerimisel, kaldub nüüdis-Eesti rahvaarvu veamäär koguni viie protsendini, so ligikaudu XVII sajandi olukorda iseloomustanud tasemeni.

Kitsamas, kuid valdavalt levinud tähenduses käsitletakse loomulikku ja rändeiiivet (ning nende summamana koguiivet) rahvaarvu *muutuskomponentidena*. Nimelt saab loendusjärgsele rahvaarvule iibe lisamisel leida *arvestusliku rahvaarvu* mistahes ajahetke kohta. Selle äärmiselt lihtsa tehte puhul tuleb siiski ette sagedasi ebatäpsusi ja koguni vigu. Esiteks on oluline tähele panna, et iibearvestusega hõlmatud ajaperioodi algus langeks täpselt kokku loendusmomendiga. Enamasti pole see nii, sest rahvaloenduse kriitiline moment ei ole säititud 1. jaanuarile, sündmusstatistilised kokkuvõtted hõlmavad aga tavapäraselt just kalendriaastat. Probleemist ülesaamiseks on kujunenud tavaks arvutada pigem loendusjärgne rahvaarv 1. jaanuari seisule kui sündmusstatistilised absoluutarvud loenduse poolt määratud ajavahemikule. Kui loenduse läbiviimisaeg on lähedal 1. jaanuarile (või 1. juulile toda standardit eelistava andmekorralduse puhul) ja iibenäitajad pole silmatorkavalt positiivsed või negatiivsed, võib loendusjärgset rahvaarvu kasutada ilma korrigeerimata. Nõnda on isegi soovitatav toimida, kui sellest johtuv mõneinimeseline vahe rahvaarvus jääb hinnanguliselt suurusjärgu võrra iibeveast väiksemaks, sest sedaviisi on välditud erineva rahvaarvu kasutamine loendus- ja sündmusstatistikas. Pärnumaa arvestusliku rahvaarvu leidmisel ja käesolevas kogumikus esitamisel ongi just niimoodi toimitud.

Teiseks on arvestusliku rahvaarvu leidmisel tarvis huvi tunda, missuguse rahvastiku kohta nimelt isikusündmusi registreeritakse. See teadmine on vajalik, et võtta loendusandmestikust just sama definitsiooniga võimalikult paremas kooskõlas olev rahvaarv. Eelpool on selgitatud, et kogumikus hõlmatud ajavahemikul 1965-1990 on rahvastikusündmused (väheste eranditega) registreeritud antud piirkonna alalise rahvastiku kohta. Siiski tuleb tähele panna, et loendusjärgne alaline rahvastik pole päris sama mõiste: loendusel fikseeriti tegelik alaline rahvastik, rahvastikustatistika aga lähtub juriidilisest alalisest rahvastikust. Eesti oludes tuleb arvestusliku rahvaarvu leidmisel selle mittevastavusega paraku leppida.

Hoopis tõsisema vea arvestusliku rahvaarvu leidmisel tekitab alalise rahvastiku asemel mõne teise määratluse järgi fikseeritud loendusjärgse rahvaarvu kasutamine. Pikka aega, kuni 1979 aasta loenduseni, oligi NLiidu rahvastikustatistikas nimetatud rollis kasutusel kohalolev ehk faktiline rahvastik. Seetõttu tuleb ülimalt ettevaatusega suhtuda tolleaegsetesse loendusvahemike rahvaarvudesse, eriti nende kooskasutamisel andmetega hilisema perioodi kohta, kui üldiseks arvutusaluseliseks oli juba võetud alaline rahvastik. Mõistetavalt laieneb ebakonsistentsus rahvaarvu kaudu mistahes demograafilistele suhtnäitajatele, seetõttu võib ebakorrektnel rahvaarv osutada heaks teenäitajaks teiste vigaste andmete avastamisel. Eesti statistikaväljaannetes on ette tulnud kohaloleva rahvastiku kasutamist arvestusalusena isegi pärast sellekohase praktika ametlikku kõrvaleheitmist. Käesoleva kogumiku sündmusstatistika toetub kogu hõlmatud perioodi ulatuses ühtselt loendusjärgsele alalisele rahvastikule.

Rahvastikusündmuste ebatäpsest registreerimisest, loendus- ja sündmusstatistika ebakonsistentsusest ja teistest samalaadsetest vigadest tingituna on vastavalt moonutatud ka iibenäitajad. Iibe ebatäpsus kandub omakorda kumulatiivselt arvestuslikku rahvaarvu, viimasest loendusaastast ajas edasi liikudes. Seetõttu ei lange uue loendusaasta arvestuslik ja loendusjärgne rahvaarv praktiliselt kunagi omavahel kokku. Peale loenduse toimumist ja selle kvaliteedihinnangule toetuvat korrektuuri on tavapraktikasse juurdunud n-õ loendusvahemiku tagasiarvutused, mille käigus rahvaarvu akumulatsioonid viga silutakse, kaasates võimalikult palju asjakohast loendus- ja sündmusstatistilist informatsiooni.

Käesolevas kogumikus on esitatud Pärnumaa korrigeeritud rahvaarvud 1965-1989, vaid 1990 aasta rahvaarv kuulub täpsustamisele. Eraldi on välja toodud *rahvaarvu korrigeerimismuutus*, mis omandab teatud mõttes rahvaarvu muutuskomponendi tähenduse. Oma olemuselt väljendab see näitarv rahvastikuarvestuse summaarviga: täiesti laitmatu rahvastikustatistika korral võrduks ju korrigeerimismuutus nulliga. Ühtlasi rõhutab see küllalt arusaadaval kujul ilmselget tarvidust loendus- ja sündmusstatistika kooskõla järele. Pärnumaal on peamiselt rändearvestusvigade tõttu korrigeerimismuutuse suurusjärk tähelepanuväärne, kahjuks kõrvutatav teiste muutuskomponentide mõjuga rahvaarvule. Praktilisest vaatenurgast on üldistava käsitluse korral mõistlik korrigeerimismuutus pigem liita rändeiibele kui tema mõju arvestamata jätta.

Pärnu maakonna (eraldi ka linna- ja maarahvastiku) rahvaarvud on kahe loendusvahemiku 1970-1979 ja 1979-1989 kohta arvatud soovanuskoostise nihet arvestades. Viidatud lähenemisviis oli küll töömahukas, kuid võimaldas täielikult ära kasutada kogu rahvastikuinformatsiooni, mis maakonna tasandil nende ajavahemike kohta olemas oli. Rakendatud arvutusmetoodika kirjeldus on varem avaldatud [EKDK/EKMI 1994a; 1994b]. Maakonnatasandist väiksema haldusüksuse puhul pole vanusniikel põhinevat korrigeerimismeetodit võimalik rakendada, sest käsitlusaluse ajavahemiku kohta puuduvad tarvilikud lähteandmed. Nii on Pärnumaa linnasulate rahvaarvud ühtlusarvutatud mõneti lihtsama meetodi abil konsistentsena kõigi teiste Eesti haldusüksuste kohta. Nimetatud andmed sisalduvad Eesti Rahvastiku Andmepangas.

Vähegi pikema ajavahemiku puhul on mõistlik jälgida käsitlusaluse haldusüksuse *piirimuutusi*. Põhimõttelist laadi piirimuutuse korral tuleb rahvastikuarengu aegridade leidmisel rakendada just konkreetsele haldusüksusele sobivaimat lahendust, väiksema piirimuutuse puhul piisab asjaomase rahvaarvu muutuskomponendi leidmisest ja arvessevõtmisest. Ülevaade Pärnumaa haldusüksustega 1965-1990 aset leidnud piirimuutustest on esitatud allpool, rahvastiku sündmusstatistilistes tabelites sisaldub ka vastav andmeveerg. Tuleb tähele panna, et haldusüksuste piirimuutused on alati üksteist tasakaalustavad: igale konkreetsele muutusele mingis haldusüksuses vastab samaväärne, kuid vastasmärgiline teises. Tasakaalustamata muutused maakonna kui terviku tasandil viitavad juba maakonnapiiri teisenemisele. Käesolevas kogumikus käsitletud ajavahemiku alguseks oli Pärnumaa veneaegsetest piirinihutustest lõviosa juba toimunud ning järgmise kolmekümne aasta jooksul püsis maakonna piir enam-vähem stabiilsena.

Kokkuvõttes erineb eelmise aasta arvestuslik rahvaarv järgmise aasta rahvaarvust koguiibe ning piiri- ja korrigeerimismuutuse summa võrra. Parema ülevaate saamiseks on ka *rahvaarvu kogumuutus* sündmusstatistilistes tabelites eraldi veeruna välja toodud.

2.1.3. Sündmus- ja iibekordajad

Sissejuhatuseks pole ülearune veel kord meenutada, et rahvastikusündmuste absoluutnäitajate ja mitmesuguste kordajateks kutsutavate suhtnäitajate ühtlusarvutused on põhimõtteliselt erinevat laadi. Reeglina ei kuulu rahvastikusündmuste arvud iga loendustsükli järel korrigeerimisele. Erandkorras tuleb seda vahel teha suuremate piirimuutuste mõju kõrvaldamiseks, hoidmaks haldusüksuste rahvastikuandmestikku ajas võrreldavana. Harvem annavad korrigeerimiseks põhjust avastatud vead sündmusstatistikas. Õeldust ei tule muidugi järeldada sündmusstatistika äärmist korrektsust läbi aegade, eelkõige on põhjuseks suur töömaht, mis sedalaadi täpsustuse tegemiseks tuleb teha ka siis, kui viga tundub olevat tõenäone.

Eesti oludes pole rahvastikusündmuste piirkondlikku jaotusse tehtavad muutused tulevikus siiski välistatud, sel juhul puudutavad need ka käsitlusalust ajavahemikku 1965-1990. Nimelt on arhiveeritud sünniaktidega alustatud töö näidanud, et väiksemate haldusüksuste puhul on kokkulangevus omal ajal n-õ ametlikuna publitseeritud sündinute arvu ja tegelikult registreeritud sündinute arvu vahel küllalt madal, kuigi absoluuthälbe seisukohalt pole lahknevused suured. Sellise olukorra — väikesed lahknevused enamiku haldusüksuste lõikes — on arvatavalt tinginud Statistikaameti omapärane tööpraktika. Nimelt prognoositi iga-aastase esmaskokkuvõtte kiire publitseerimise eesmärgil (tegelikult saatmiseks “kõrgemalseisvatele organitele” poolsalastatud ehk ametialase kasutamise staatuses) aasta jooksul registreeritud rahvastikusündmustele juurde käsitlusaluse aasta lõpu poole eeldatavalt toimunud, kuid veel registreerimata sündmused. Näiteks lubas ka seadus aastalõpu sündide registreerida veebruari alguseni, mida hilinejad veelgi pikendasid. Tagantjärele tundub, et lõpliku aastakokkuvõtte koostamisel ei ole viimase kuu prognoosiandmete asendamist tegelikega eriti tõsiselt võetud. Toiming oli küll ette nähtud ja Eesti kogurahvastiku osas arvatavalt ka nii- või naasuguse täpsusega seda teostati, kuid üksikute linnade ja tollaste külanõukogude puhul ei utsitanud Moskva eriti tagant. Selle oletatava süsteemse vea kõrval on

võimalikud muidugi mitmed juhuslikku laadi ebatäpsused, mis sündmuste suure arvu puhul ju ikka tekkima tikuvad.

Niisiis võib süsteemse vea ilmsikstuleku korral tõstatada Eesti piirkondliku rahvastikusündmuste arvu täpsustamise vajadus. Paraku eeldab sellise ülesande püstitamine aja- ja rahamahukat arhiivitööd ning põhjalikku analüüsi, mistõttu pole kindlasti lähiaja ettevõtmine. Sedalaadi erandolukorda kõrvale jättes ei kuulu rahvastikusündmuste arvud muutmisele, kõik sündmusstatistilised suhtarvud alluvad aga rahvusvahelise praktika kohaselt ühtlusarvutusele iga loendustsükli järel. Põhjuseks on eespool selgitatud rahvaarvu ühtlusarvutus, mis rahvastikukoostise kõiki jaotusi puudutades käivitab korrigeerimisahela.

Loendustsükli teostatavad sündmusstatistika ühtlusarvutused, mis tagavad rahvastikuandmete ajalise võrreldavuse, on tavapärase statistikarutiini lahutamatu osa. Kui vastav korraldus on välja töötatud, ja mis peaaegu, sündmusstatistikat peetakse kõnealust tarvidust arvestavalt, pole tegemist ei mainimisväärset aega ega raha nõudva ülesandega. Paraku on Eestis lood teistmoodi, kokkuvõtvalt kolme asjaolu koosmõjul. Esiteks, Eesti Statistikaamet pole vene ajal süsteemseid ühtlusarvutusi teostanud, need tehti kohaliku lähteandmestiku põhjal Moskvas. Kogemuse puudumine on takistanud ametil seda tööloiku kuni tänaseni tavapärase statistikakorralduse osana käsitlemast. Teiseks, NLiidu Statistikaameti ühtlusarvutused teenisid eelkõige suurriigi vajadusi, avaldades Eesti andmetele negatiivset mõju kahel viisil. Standardsete võtete rakendamise tõttu jäi suur osa olemasolevast kohalikust teabest ühtlusarvutustes kasutamata ja seetõttu ei erine Eesti loendusjärgsete arvutuste täpsus enam kuigivõrd näiteks omaaegsetest Kesk-Aasia liiduvabariikidest, kuigi algandmete maht ja kvaliteet erinevad küllalt oluliselt. Moskvas hõlmati loendusjärgsete tagasiarvutustega peamiselt oblasti tasand maa- ja linnarahvastiku lõikes, mis Eestile kohandatuna tähendas maakonna ja esmatasandi haldusüksuste väljajätmist arvutusprogrammist. Nõnda on Statistikaametis loendusvahemike 1970-1979 ja 1979-1989 kohta ühtlusarvutatud vaid kogu-, linna-, maa- ja Tallinna rahvastiku sündmusstatistika, seegi kohalikust vaatevinklist ebapiisava täpsusega. Teisisõnu pole rahvastikustatistika enam Eesti-siselt konsistentne, sest kogurahvastiku uusarvud ei saagi haldusüksuste ümberarvutamata teabega ühtida. Kolmandaks, ja ehk suurimaks probleemiks on sündmusstatistika hoidmine viisil, mis ei võimalda Statistikaametil ei praegu ega edaspidi loendusjärgseid ühtlusarvutusi rutiini osana teostada.

Eelõeldu püüab heita valgust käesolevas kogumikus esitatud sündmusstatistika tähendusele. Pärnumaa kohta toodud näitarvud on ühtlusarvutatud nõnda, et nad koos sarja teistes maakonnakogumikes esitatavate samalaadsete arvudega annavad konsistentse tulemuse Eesti kogurahvastiku suhtes. Olgu siinkohal veel kord rõhutatud, et kõrvale on jäetud kõik varem Moskva (ja selle vabariikliku all-lüli, Eesti Statistikaameti) poolt teostatud arvutused ning kogu Eesti rahvastikustatistika tervikuna on allutatud süsteemsele ühtlusarvutusprogrammile. Nii lähteandmed kui tulemused on arhiveeritud Eesti Rahvastiku Andmepangas.

Omaette probleem on muidugi maakonna ja selle territooriumil paiknevate haldusüksuste andmedetailsus. Ühtlusarvutused ei saa algandmete mahtu suurendada, võivad ainult parandada nende täpsust ja pakkuda asjakohasemat teisesnäitajate süsteemi. Nii sisaldavad Pärnumaa sündmusstatistilised tabelid pea eranditult üldkordajaid, kuivõrd omaaegsetel tabulatsioonidel puudub rahvastikusündmuste vanusjaotus. Maahaldusüksuste, tollaste külanõukogude kohta pole isegi sündmuste koguarve, mistõttu maarahvastiku sündmusstatistika on esitatud koondina. Alates 1986 aastast oleks suhteliselt kerge vaevaga võinud läbi viia sündmusstatistika uustöötlust, sest individuaalandmed on elektroonilisel kujul säilinud. Käesoleva kogumiku seisukohalt oleks selle töö väärtus aga küsitav olnud, kuna rahvastikustatistika aegread ei oleks praktiliselt midagi võitnud. Alljärgnevalt on toodud sündmusstatistiliste suhtnäitajate arvutuskeemid. Tegemist on küll kõige üldisemate näitarvudega, kuid isegi nende puhul on kogumikus hõlmatud ajavahemiku jooksul statistikaasutuste poolt rakendatud erinevaid lähenemisviise.

Suhtnäitajate tarvidus tuleneb asjaolust, et demograafiliste protsesside iseloomustamiseks ei piisa rahvastikusündmuste arvu teadmisest. Kuivõrd viimane sõltub paratamatult haldusüksuse rahvastiku suurusest, siis protsesside intensiivsuse käsitlemisel tuleb sündmuste arvud rahvaarvu

suhtes ühismõõdustada. Rahvastikuteaduses toimub see traditsiooniliselt mitmesuguste kordajate arvutamise teel, kus sündmusi kajastav näitaja on lugejas, riskialust rahvastikku peegeldav näitaja aga nimetajas. Eelpool selgitatud andmepiirangute tõttu on käesolevas kogumikus esitatud peamiselt *rahvastikusündmuste üldkordajad*. Arvutuslikult on kõik üldkordajad (CR) leitud suhtarvuna, mille lugejas on aasta vältel toimunud rahvastikusündmuste koguarv (S_t) ja nimetajas aastakeskmine rahvaarv leituna sama aasta (P_t) ja järgmise aasta (P_{t+1}) rahvaarvude poolsummana. Kordajad on esitatud 1000 inimese kohta, st promillides:

$$CR = 1000 * S_t / (P_t + P_{t+1})/2$$

Kogumikku on lülitatud *sündimuse, suremuse, abiellumuse, lahutumuse ja väljarände üldkordaja*. Rahvastikuprotsesse kirjeldavate üldkordajatega samal põhimõttel on arvatud ka rahvaarvu muutuskordajad: *loomuliku iibe, rändeiibe, koguiibe ja rahvaarvu kogumuutuskordaja*, mille puhul rahvastikusündmuse arvu valemis asendab vastav muutuskomponent. Siinkohal pole vahest ülearune juhtida tähelepanu üldkordaja kui näitajatüübi analüütilisele piiratusle. Rahvastikuprotsesside olemusliku vanussõltuvuse tõttu on üldkordaja tase, ajatrend ja heterogeensus protsessi intensiivsuse kõrval sõltuvuses ka rahvastiku vanuskoostisest. Lisainformatsioonita on nende kahe põhimõtteliselt erineva teguri mõju raske, kui üldse võimalik, eristada. Kuigi üldkordajad mõõdavad rahvastikuprotsessi intensiivsust halvasti, annavad nad samas integraalse ülevaate protsesside koondmõjust rahvastikumuutusele tervikuna. Samuti on just üldkordajate abil nende vähesel andmenõudlikkuse tõttu võimalik konstrueerida pikemaajalisi ajatrende ja teostada mitmeplaanilisi piirkondlikke võrdlusi. Sellistena on üldkordajad siiani kasutusel ka kõige nõudlikemais rahvusvahelises demograafiakogumikes, näiteks ÜRO ja Euroopa Rahvastikukomitee aastaraamatud [UN 2002; Council of Europe 2003].

Üldkordajate kõrval võimaldab olemasolev andmestik esitada veel *imikusuremuskordaja*. Tarvilikud andmed haldusüksuste kaupa on surmajuhtude koguarvule lisaks ainuerandina tabuleeritud ilmselt imikusuremuse suure sotsiaalse tähenduse tõttu. Suremusprotsessi seisukohalt on oluline, et imikusuremuskordaja abil mõõdetakse suremistõenäosuskõvera langusosa kõige mittelineaarsemat vahemikku. Imikusuremuskordaja konkreetne arvutusviis sõltub olemasolevate algandmete detailsusest ning vahel ka näitaja abil tehtava analüüsi eesmärgist. Sarnaselt kordajate arvutamise põhimõttele on näitaja lugejas aasta jooksul asetleidnud imikusurmajuhtude arv (M_t^0), nimetajas aga keskmine imikueas laste arv. Suremistõenäosuse mittelineaarse languse tõttu esimesel eluaastal ei saa nimetajat arvutada vaadeldaval (B_t) ja sellele eelneval aastal sündinud laste arvu (B_{t-1}) poolsummana, vaid nende arvude kaalutud keskmisena, kus kaaludeks a ja b on vastavalt vaadeldaval ja eelmisel aastal sündinute osakaalud alla aasta vanuses surnute hulgas. Imikusuremuskordaja (IMR) väärtus väljendatakse promillides:

$$IMR = 1000 * M_t^0 / (a*B_{t-1} + b*B_t)$$

Kui imikusurmade puhul pole teada surnud laste sünniaasta, nagu see Eesti maakonna-andmestiku puhul üldiselt on, võib nimetajas kasutada tinglikke kaale (omaaegse kogemusliku traditsiooni kohaselt 1/3 eelmisel aastal sündinute ja 2/3 vaadeldaval aastal sündinute tarvis). Kuivõrd Eesti oludes on käsitlusajaperioodi kohta siiski teada surnud imikute sünniaastaline jaotus kogurahvastiku lõikes, siis haldusüksuste imikusuremuskordaja arvutamisel on eelistatud tingkaaludele riigikeskmisi tegelikke kaale. Muidugi on nii viisi toimides sünniaasta kaal kõigi Pärnumaa (nagu teistegi maakondade) haldusüksuste kohta ühe aasta ulatuses konstantne, kuigi ilmselt on need lisaks juhuslikele hälvetele ka piirkonniti süstemaatiliselt erinevad. Sellisest arvutusviisist tekkiv viga on eeldatavalt siiski väiksem kui tingkaalude kasutamise puhul. Pärnumaa haldusüksuste väiksuse tõttu on neis iga-aastaselt registreeritud imikusurmade absoluutarv reeglina väike või koguni null. Sündmuste vähesusest on tingitud suure amplituudiga juhukõikumised, mis muudavad iga-aastase imikusuremuskordaja raskesti kasutatavaks. Juhuvõngete mõju vähendamiseks

on kogumikus esitatav imikusuremuskordaja 5-aastase liikuvkeskmisega silutud. Tähele tuleb panna, et alates aastast 1989 liikuvkeskmine enam 5-aastast ajavahemikku ei haara.

2.2. Loendusstatistika

Kahe viimase aastasaja vältel on loendusest kujunenud rahvastikustatistilise andmestiku tähtsaim allikas. Loenduse kaudu kogutud teave erineb sündmusstatistikast mitmeti, kaks erijoont on seejuures põhimõttelist laadi. Esiteks hõlmab loendus kõiki antud territooriumil elavaid inimesi, sündmusstatistika aga puudutab vaid asjakohase rahvastikusündmusega seotud isikuid. Teiseks hõlmab sündmusstatistika alati teatud ajavahemikku, loendus aga huvitub olukorrast täpselt fikseeritud ajamomendil. Teisisõnu peatab loendus korraks aja pideva voolu ja jäädvustab rahvastikuseisundi hetkepildina, kus loendusele eelnenud rahvastikusündmused on kajastatud mitte ühekaupa, vaid kumulatiivefektina. Rahvastikusündmuste poolt tekitatud muutused loendusaegses rahvastikuseisundis ilmnevad eriti selgesti, kui võrrelda tulemust eelmisest loendusest pärineva samalaadse pildiga. Erisustele vaatamata ei vastandu sündmus- ja loendusstatistika üksteisele, vastuoksa, nüüdisaegses rahvastikustatistikas eeldab üks komponent teise olemasolu. Eelpool näiteks on tagasiarvutustega seoses selgitatud loenduse kui rahvastikuinventuuri tähendust, mis võimaldab loendusvahelisel perioodil akumulbeerunud sündmusstatistilised vead välja tuua ja ära parandada.

Loenduslaadsetel ettevõtmistel on pikk ajalugu. Maksumaksjate ja potentsiaalsete nekrutite arvu teadasaamiseks korraldati Hiinas, Egiptuses ja Mesopotaamias rahvastiku ülestähendusi veel enne, kui Euroopa kultuurrahvad välja kujunesid. Vanas Kreekas ja Roomas olid rahvastiku üleskirjutused juba üsna regulaarse iseloomuga. Tollased ettevõtmised hälbisid siiski mitme olulise nõude osas kaasaja loendusest, mistõttu loendusajalugu arvestatakse hoopis hilisemast ajast. Kaasaja nõuetele vastavate loenduste algus langeb XIX sajandi esimesse poolde (USA ja Kanadas XVIII sajandi lõppu). Tol ajal alustas üks riik teise järel perioodiliselt läbiviidavaid rahvaloendusi, mille põhimõtted on püsinud enam-vähem muutumatutena tänini. Teise maailmasõja järgsel perioodil on tehtud tõhusat tööd loendusprogrammi rahvusvaheliseks ühtlustamiseks, seda eelkõige ÜRO Statistikaameti juhtimisel. Samuti on välja töötatud üksikasjalikud juhtnõõrid enamiku asjaolude kohta, mida kaasaegse rahvaloenduse läbiviimisel tuleb jälgida. Sellised põhinõuded nagu loenduse üldisus, üheaegsus, perioodilisus ja isikulisus tunduvad olevat asjaomase valdkonna aabitsatõed, kuid juhul, kui kits on kärneriks hakanud, võib alati probleeme tekkida.

Eesti alal on toimunud kümme rahvaloendust. Esimesele neist 1881 aastal, mis hõlmas Balti provintsi, olid eelnenud prooviloendused ning linnarahvastiku loendused Liivimaa kubermangus 1863 aastal ja Eestimaa kubermangus 1871 aastal. Järgmine ettevõtmine oli üle-Venemaaline rahvaloendus 1897 aastal (jäi ka ainukeseks Vene Impeeriumis). Eesti Vabariigis viis Statistika Keskbüroo läbi kolm rahvaloendust. Paar aastat peale Vabadussõja lõppu (1922) läbiviidud loenduse peaesmärgiks oli saada vajalik informatsioon Eesti ühiskonna korraldamiseks ja mitme esmatarviliku reformi läbiviimiseks. Tolle loenduse materjalid leidsid seniajani täiuslikema läbitöötuse, eelkõige tuleb märkida valdade ja linnade andmevajaduste rahuldamist, sest infopuudus omavalitsuste tasandil oli suur. 1934 aastal läbi viidud II Eesti rahvaloendus on jäänud senimaani korrektseimaks, kahjuks hävis suur osa alg- ja töötlusandmeid sõjakeerises. Esimese vene okupatsiooni (juuni 1940 – september 1941) mõju Eesti ühiskonnale oli sedavõrd suur, et tööle tagasipöördunud statistikute esimeseks sammuks oli rahvaloenduse läbiviimine. Ettevalmistustega saadi hakkama kahe kuu jooksul ning loendus toimus, kuigi lühendatud küsimustikuga 1. detsembril 1941. Vastuolude tõttu Saksa okupatsioonivõimudega õnnestus andmeid avaldada äärmiselt napilt, hiljem püüti see loendus aga hoopis maha vaikida. Vene ajal leidis Eesti alal aset neli loendust — 1959, 1970, 1979 ja 1989 —, millele 2000 aastal lisandus veel üks. Paraku ei lähtunud ka viimane eestikesksest vaatenurgast.

Tuleb märkida, et rahvastikustatistika kolmest peamisest andmeallikast jälgisid vene ajal rahvusvahelisi soovitusi kõige suuremal määral just rahvaloendused, mistõttu loendusstatistika

moodustab parima olemasoleva andmestiku Eesti rahvastiku ja eluaseme kohta. Muu hulgas oli loendus ainus andmekogum, kus isik fikseeriti tema tegeliku elukoha, mitte sissekirjutuse järgi. Nimetatud asjaolu tõttu on näiteks 1989 loenduse andmepank seniajani asendamatu riigiuuringute süsteemi korraldamisel, sest kujutab endast sisuliselt ainukest ülemaalist valimialust. Käesolevas Pärnumaa kogumikus kajastatud sõjajärgsed loendused moodustasid osa vastavast üleliidulisest ettevõtmisest, mille metodoloogilist ettevalmistust ja läbiviimist juhtis NLiidu Statistikaamet Moskvas. Heameel on asjaolust, et aja jooksul uute küsimustega veidi täienenud loendusprogramm on põhitunnuste osas säilitanud võrreldavuse kogu käsitletaval ajavahemikul. Alljärgnevalt on lühidalt esitatud peamised erinevused loendusprogrammides, mis käesoleva kogumiku seisukohalt aitab selgitada, miks 1989 aasta loendustabelite täiskogumi kõrval on varasemate loenduste andmestik mahult väiksem.

1959 aasta loenduse kriitiline moment oli 15. jaanuaril ning loendusprogramm koosnes viieteistkümnest küsimusest: isiku perekonnasisene identifitseerimine (suhe perekonnapeasse), ajutise äraoleku kestus (ajutiselt äraolnu), alaline elukoht (ajutiselt kohalolnu), sugu, vanus, perekonnaseis, rahvus, emakeel, kodakondsus, haridus, õppeasutus (õppur), töökoht, amet, elatusallikas ning sotsiaalkiht. Järgmisel, 1970 loendusel (kriitiline moment samuti 15. jaanuar) oli loendusprogramm jagatud kaheks: kõikselt esitati 11 põhiprogrammi küsimust, valikuliselt igas neljandas eluruumis elanud isikutele veel 7 lisaprogrammi küsimust. Põhiküsimustiku hulka kuulusid isiku perekonnasisene identifitseerimine (suhe perekonnapeasse), ajutise äraoleku põhjus ja kestus (ajutiselt äraolnu), alaline elukoht ja sealt eemalviibimise kestus (ajutiselt kohalolnu), sugu, vanus, perekonnaseis, rahvus, emakeel ning teine keel, haridus, õppeasutuse tüüp (õppur) ning elatusallikas. Valikküsimustikuga koguti teavet töökoha, ameti (pensionäri viimase ameti), loendusele eelnenud aasta töötamiskestuse ja -viisi (mittehõivat), sotsiaalkihi, paiksuse, eelneva elukoha ning elukohavahetuse põhjuse kohta. Lisaks sellele oli kasutusel omaette küsitlusleht kodumajapidamises või isiklikus abimajapidamises hõivatud tööealise rahvastiku ühiskondliku rakendamisvõimaluse selgitamiseks, suuremates linnades koguti loenduse käigus teavet veel rahvastiku pendelrände kohta.

Ka 1979 aasta loendusprogramm (kriitiline moment 17. jaanuar) sisaldas 11 põhiküsimust ja oli oma sisult eelnevaga küllalt sarnane. 25-protsendilise valikloenduse viie küsimusega koguti teavet töökoha, ameti, sotsiaalkihi, paiksuse (viimases elukohas elatud aeg) ning sündinud laste arvu kohta (täisealised naised). Ka 1979 aastal oli kasutusel eraldi küsitlusleht kodumajapidamises või isiklikus abimajapidamises hõivatud tööeas isikutele. 1989 rahvaloenduse põhiprogramm (kriitiline moment 12. jaanuar) oli eelmisega võrreldes täienenud kahe isikuküsimusega, nimelt sündinud laste arvu ning omandatud kutsehariduse kohta, väiksemaid täiendusi oli ka küsimuste sõnastuses ja detailsuses. Esmakordselt sõjajärgsel perioodil viidi koos rahvaloendusega läbi ka eluasemeloendus, mille programm hõlmas seitset küsimust hoone ehitusperioodi, ehitusmaterjali, eluasemetüübi, elamispinna mugavusastme, tubade arvu ning üld- ja elamispinna suuruse kohta. Kolmandat korda järjest sisaldas loendusprogramm ka ennast õigustanud 25-protsendilist valikprogrammi, mis koosnes viiest eelmise loendusega võrreldes veidi täiendatud küsimusest töökoha, ameti, sotsiaalkihi, paiksuse (viimases elukohas elatud ajale lisaks küsiti ka eelmise elukoha tüüpi) ning sündinud (lisaks ka neist loendushetkel elus olevate) laste arvu kohta. Üksikasjalikuma teabe nende loenduste andmesisust ning teostusprotseduuridest leiab asjahuuline iga loenduse ettevalmistuse käigus koostatud tehnilisest dokumentatsioonist.

Järgnevalt on toodud selgitusi käesoleva kogumiku loendusstatistilistes tabelites kasutatud põhimõistete kohta. Määratluste sarnasuse tõttu kõigi tabelite osas järgib tekst eelkõige loendustabelite täiskogumi (1989 aasta loendus) esitusjärjekorda, viited üksikloendustele on tehtud vaid oluliste definitsioonierisuste puhul.

Loendusjärgse rahvaarvu kasutamine statistikakogumikes ja veelgi enam teist laadi publikatsioonides on mõiste arusaadavusele vaatamata, või just sellest johtuva hoolimatuse tõttu, tekitanud parasjagu segadust. See on äratanud tähelepanu ka rahvusvahelises erialakirjanduses, kus on ilmunud mitu artiklit ainuüksi selgitamiseks loendusjärgse rahvaarvu mõistet [Anderson, Silver 1985]. Nimelt on kõikidel sõjajärgsetel loendustel rahvaarv määratletud sõltuvalt isiku seosest

asukohaterritooriumiga kaheselt, nii kohaloleva kui alalise rahvastiku järgi. Teiseks on siinkohal sobilik veel kord rõhutada loendusjärgse ja arvestusliku rahvaarvu erinevust, millekohane pikem selgitus sisaldub sündmusstatistikale pühendatud osas.

Kohaloleva rahvastiku hulka on arvatud käsitusala piirkonna alalised elanikud, kes viibisid loendushetkel oma elukohas, ning antud paikkonnas *ajutiselt kohalolnud* isikud. Reeglipäraselt ei arvatud kohaloleva rahvastiku hulka oma alalisest elukohast loendushetkel väljaspool vastava haldusüksuse territooriumi ajutiselt viibinud elanikku. Täiendavalt loeti ajutiselt äraolevaks ka haiglas, sanatooriumis, puhkekodus (va ühe- või kahepäevaselt), sünnitusmajas viibinud, internaatkoolis õppinud, kordusõppustele kutsutud, eeluurimisalune või kuni 30-päevase arestiga karistatud isik, sõltumata asjaolust, kas eelpool esitatud loendile vastav asutus paiknes elukohajärgse või mõne teise haldusüksuse territooriumil. *Ajutiselt äraolnuna* arvati kõnesolev isik kohaloleva rahvastiku hulka paigas, kus ta loendushetkel tegelikult viibis. Erandina ei loetud siiski ajutiselt äraolevaks isikut, kes loendushetkel asus mujal seoses öötöö või teenistuskohustuste täitmise, viibis kriitilisel momendil kohalikus (ka linnalähedases) ühiskondlikus transpordis (rongis, laevas ja bussis), ööpäevases lasteaias või -sõimes, oli sõitnud välismaale või viibis teel ega peatunud kohtades, kus teda oleks saanud loendada.

Alalise rahvastiku hulka arvati kõik isikud, kes elasid alaliselt antud haldusüksuse territooriumil sõltumata juriidilisest sissekirjutusest või õigusest elamispiinnale. Loendushetkel alalisest elukohast äraolnud isik loeti alalise elanikkonna hulka juhul, kui tema äraoleku kestus ei ületanud kuut kuud. Lisaks arvati alalise elanikkonna hulka elukohavahetaja, kes oli oma elukohast küll lahkunud, kuid polnud uude elukohta veel jõudnud, samuti isik, kes oma alalist elukohta nimetada ei osanud. Mõistetavalt ei arvatud alalise rahvastiku hulka loendushetkel paikkonnas ajutiselt viibinud isikut. Tuleb tähele panna, et karistusallused kinnipidamiskohtades loendati ja arvestati karistusasutuse paiknemise järgi, eeluurimisallused ja halduskorras karistatud isikud aga nende alalise elukoha järgi. Nõukogude armee haldusterritooriumil elanud ohvitserid, ülejateenijad ja nende pereliikmed loendati sõjaväeloendusjaoskondades. Nende loenduslehed kuulusid juhendi kohaselt lisamisele väeosa paiknemisjärgse haldusüksuse alalisele rahvastikule, kuid pole teada, mil määral niimoodi ka toimiti. Ajateenijaid loendati samuti väeosades, kuid arvestati ajateenistusele eelnenud elukoha järgi. Viimasel loendusel koondati nende loenduslehed NLiidu Statistikaametisse ning jaotati vabariikide vahel vastavalt ajateenistusele eelnenud elukohale. Eestisse saabunud loenduslehed jaotati haldusüksuste vahel proportsionaalselt meesrahvastiku arvule. Varasematel kordadel võis see protseduur olla erinev, kuid Eestis kättesaadavate materjalide põhjal pole võimalik hinnata sellest johtuvat loendusandmete erinevust.

Andmekasutuse seisukohalt väärib rõhutamist asjaolu, et kuigi kõigil loendustel fikseeriti nii alaline kui kohalolev rahvastik, on neid andmetöötlusel erinevalt kasutatud. 1959 ja 1970 aastal võeti tabulatsioonide aluseks kohalolev, 1979 ja 1989 aasta loendustel aga alaline rahvastik. Nii summeeruvad varasemate loenduste puhul käesoleva kogumiku arvtabelites esitatud rahvastikujaotused kohaloleva rahvastiku arvuga, hilisemate loenduste puhul on samalaadne seos aga alalise rahvastikuga.

Perekonnaseisu järgi on rahvastik kahel viimasel loendusel jaotatud nelja rühma. *Abielus* olevana on käsitletud nii registreeritud kui vabaabielus olevat isikut, neid seisundeid omavahel kahjuks eristamata. *Vallaliste* hulka on arvatud ainult selline isik, kes pole mitte kunagi olnud ei registreeritud ega vabaabielus. *Lesena* on arvestatud abielus olnud, kelle abielu on lõppenud abikaasa surmaga ning kes pole uuesti abiellunud. *Lahus(olevate)* rühm sisaldab juriidiliselt *lahutatute* kõrval ka neid mehi-naisi, kelle kooselu on tegelikult lõppenud, kuigi lahutus vormistamata; samasse on arvatud ka isikud, kelle vabaabielu lõppes lahkuminekuga. 1959 ja 1970 aasta loendusel oli kasutusel lihtsustatud perekonnaseisuliigitus, mis eristas üksnes *abielus* ja *mitteabielus* rahvastikku.

Rahvastiku jaotus *hariduse* järgi põhineb loendushetkeks saavutatud kõrgemal lõpetatud haridustasemel, mille kaudu eristatakse viit rahvastikurühma. *Kõrgharidusega* on isik, kes on lõpetanud kõrgema õppeasutuse, *keskeriharidusega* vastavalt tehnikumi või mõne muu keskeriõppeasutuse lõpetanu. *Keskharidusega* rühma on koondatud keskkooli või keskharidust andva

kutseõppeasutuse lõpetanud, samuti lõpetamata kõrgharidust omavad isikud. *Algharidusega* on vastavalt kõik need isikud, kelle haridus piirub põhi- või algkooliga. Isik, kes pole ka madalaimat kooliastet läbinud, on *alghariduseta*.

Põlisus mõõdab inimese ja tema sotsiaalgeograafilise elukeskkonna vahelist seost. Tavaliselt rakendatakse põlisuse mõistet tervikliku geodemograafilise süsteemi mastaabis, mitte näiteks koduküla/-linna või üksiku maakonna ulatuses. Ajaliselt loetakse rahvastikuteaduses põliseks isikut, kes on elanud vähemalt kolm põlve ühes ja samas geodemograafilises ruumis. Reeglipäraselt sisaldab loendusandmestik teavet iga isiku sünnikoha kohta, mis käesolevas kogumikus on olnud *riigisündinute* ning *välissündinute* eristamise aluseks. Andmete kasutamisel tuleb tähele panna, et riigisündinute hulka kuulub ka sisserännanute teine põlvkond, mistõttu antud rahvastikuosa pole samane põlisrahvastikuga. Eesti oludes on põlisustunnus äärmiselt tähtis sotsiaalne indikaator, mis nüüdisrahvastiku kahte peamist kogukonda välja tuues, peegeldab demograafilise ülemineku algusaega tagasiulatuvat omapära ja n-ö ajanihet taasterühmade demograafilises ja sotsiaalses arengus. Järgneva 40-50 aasta vältel kipub Eestimaa areng üldse sõltuma välissündinute pretseedenditult kõrgest osakaalust johtuva probleemipuntra lahtiharutamisest. Asjalikke lahendusi on siin niigi keeruline leida, kuid lisategurina on raskendavaks või koguni lahendusi välistavaks asjaoluks põlisus- ja rahvusprobleemi küllalt sagedane segiajamine. Siiani pole ka Statistikaamet loobunud veneaegsest põlisustunnuse eiramispraktikast ega rakenda seda rahvastikuandmete esitamisel.

Rahvastiku *paiksus* mõõdab isiku elamiskestust ühes ja samas kohas või kitsamalt piiritletud territooriumil. Eesti seisukohalt ebarahuldava loendusjuhendi tõttu on vähimaks paiksusüksuseks loetud omaette linn/alev või ühe maakonna maa-asulad kokku. Niisiis jaguneb Pärnumaa seitsmeks paiksusüksuseks: kuus maakonna linnasulat eraldi ja maa-asulad koos. Käesolevas kogumikus on rahvastik paiksustunnuse alusel liigitatud kolme rühma. *Sünnipaikne* rahvastik on elanud ühe ja sama paiksusüksuse territooriumil sünnist alates ilma kuuekuuliste või pikemate vaheaegadeta. Tuleb tähele panna, et piirimuutuste, ajateenistuse ja välismaal viibimisega seotud elukohavahetusi ei ole loendusel paiksuskatkestuseks arvatud. *Põlvkonnapaikseks* on arvestatud seda osa mittesünnipaiksest rahvastikust, kelle elamiskestus loendusjärgses paiksusüksuses ulatub vähemalt 25 aastani. Lühema elamiskestusega rahvastikku on käsitletud *lühipaiksena*. Viimase kahe rühma eristamisel tuleb ilmsiks, et rahvastiku paiksustunnus on mõneti sõltuvuses isiku vanusest, sest põlvkonnapaiksete hulka ei saa 25 eluaastast nooremad inimesed kuidagi sattuda.

Rahvus peegeldab etno-kultuurilist kuuluvust, mistõttu vastav isikutunnus määratakse sagedasti mitme asjakohase üksiktunnuse kooskõpsilise kaudu. Sobiva näitena võib viidata Euroopa Rahvastikukomitee lähenemisviisile, mis rahvuse väljatoomisel rakendab integreerivalt viit üksiktunnust: sünnimaad(paika), keelt, enesemääratlust, usku ja kodakondsust. Loendusstatistilise andmestiku puhul mõeldakse rahvuse all aga tavapäraselt just üksiktunnust, nimelt rahvuse enesemääratlust, mida arvestatakse ka käesolevas kogumikus. Niisiis on rahvusstatistika võrdluste puhul alati mõistlik eelnevalt selgitada, kas tegemist on üksik- või koondtunnusega. Loendusel määratlesid täiskasvanud isikud oma rahvuskuuluvuse ise juriidilistest paberitest sõltumata, laste rahvus jäi loendusreeglite kohaselt nende vanemate otsustada. Arvtabelites on rahvustunnus leidnud rakendust kahel viisil. Esiteks on selle tunnuse abil eristatud rahvastiku kahte rühma, *eestlasi* ja *mitte-eestlasi*. Teiseks on üldarvuna ära toodud kõik Pärnumaa vähemalt ühe isiku poolt esindatud rahvusrühmad.

Sarnaselt rahvusele tugineb loendusstatistikas ka *emakeel* täiskasvanu enesemääratlusele, jättes alaealiste laste emakeele nende vanemate määrata. Otsustusraskuste puhul andis rahvaloendaja juhendikohast nõu arvata emakeeleks kõige paremini osatav või perekonnas tavaliselt kõneldav keel. Arvtabelites on emakeele- ja rahvustunnust kombineerides eristatud kuut rahvastikurühma: *eesti emakeelega eestlasi*, *eesti emakeelega mitte-eestlasi*, *vene emakeelega venelasi*, *vene emakeelega mitte-venelasi*, *muu emakeelega isikuid*, kelle keel on rahvusega sama ning *muu emakeelega isikuid*, kelle keel ja rahvus üksteisest erinevad.

Kogumiku loendusstatistiline arvtabel *eesti keele oskuse* kohta kombineerib teavet emakeele ja teise keele kohta. Teise keelena kuulus loendusel kirjapanemisele nn NLiidu rahvaste keel, mida isik emakeele kõrval vabalt valdas. Kui isik oskas emakeele kõrval mitut keelt, pandi kirja see keel, mida ta kõige paremini valdas, sest kolmanda ja enama keele oskust ei registreeritud. Nõnda on keeleoskus loendusel muidugi alaregistreeritud, hoopis on fikseerimata tollase arusaama kohane võõrkeeleoskus, mis käesoleva kogumiku kontekstis küll õnneks kasuks tuleb. Sõltuvalt vastaja rahvusest on tabelites eristatud eesti keele oskust *emakeelena, teise keelena eestlastel* ning *teise keelena mitte-eestlastel*.

Laste arvu küsiti loendusel 16 aastastelt ja vanematelt naistelt, erandkorras ka nooremalt, kui nad olid juba ema seisuses. Registreeritud on elussündinud laste koguarv sõltumata sellest, kas lapsed olid loendusmomendil elus või mitte ja sellest, kas nad elasid emaga koos või eraldi. Täiendavalt küsiti ka nende elussündinud laste arvu, kes olid loendushetkel elus, kuid sellekohane teave pole käesolevas kogumikus kajastatud.

Rahvastiku *põhitegevuse* määratlus tugineb haridushõive ning sissetulekuallika küsimustele, mille abil kogurahvastik on jaotatud seitsmesse üksteist välistavasse rühma. *Koolieelikuna* on käsitletud vastavas eas last, kes kusaigil ei õppinud. (*Üli*)*õpilasena* on arvestatud laps või täiskasvanu, kes põhitegevusena õppis. *Töötavaks* on loetud isikut, kelle peamine sissetulek pärines töötamisest asutuses, ettevõttes, majandis, kooperatiivis, eraisiku teenistuses või isiklikus abimajapidamises. Kuivõrd töötavana leidis loendusel käsitlemist ka kuni 18-kuulisel osaliselt tasustataval lapsehoolduspuhkusel viibinud ema, loendushetkel mittetöötanud hooajatööline ning kohavahetaja, teeb sedalaadi käsitusviis töötamise mõiste küllalt lähedaseks tavategevuse mõistele. Töötava hulka on arvatud ka isik, kes oli sissetulekuallikana märkinud üheaegselt nii töötamise kui mõne mittetöise tuluallika. Ülejäänud rahvastik jaotub kolme rühma. *Pensionäride* hulka on arvatud vanus-, toitjakaotuspensioni ja igakuist riiklikku toetust saavad isikud. Tasub tähele panna, et mitteõppivate ja -töötavate lapsinvaliidide tõttu võib pensionäre leida alates kõige nooremast vanusrühmast. *Riigi ülalpeetavana* on arvestatud lastekodu mitteõpilasest kasvandikud ning vanuri- ja invaliidikodu elanikud. *Isiku ülalpeetava* rühma on lülitatud kooliealised ja vanemad isikud, kes ei töötanud, õppinud ega omanud ka iseseisvat sissetulekuallikat ning asusid sugulaste või teiste isikute ülalpidamisel.

Tööala sätestab isiku tööjärgse ettevõtte või asutuse tegevusala, *amet* aga töö konkreetse iseloomu. Mitme töökohaga isiku puhul on tööala ja ameti määramisel lähtutud põhitööst. Viimase loenduse osas on tabelites tööala ja ametit iseloomustav andmestik esitatud kahel viisil: algupärase vene loendusklassifikatsiooni järgi ning ümberkodeerituna rahvusvahelise klassifikaatori kohaselt (ISIC 3rd revision, ISCO-68). Üksikasjalik teave teisendusprotseduuride kohta on esitatud 1989 aasta loendusandmete uuskirjelduses [Puur 1994].

Eluasemetüüp iseloomustab hoonet, kus isik alaliselt elab. *Pereelamuna* on arvestatud korteriteks jaotamata maja, milles elas ainult üks leibkond. Kui samalaadses majas elas mitu leibkonda, on eluasemetüübina arvestatud *osa pereelamust*. Samal põhimõttel on eristatud tüüpe *omaette korter* ning *osa korterist*. *Ühiselamuna* on õppeasutuse ning ettevõtte ühiselamu kõrval käsitletud ka vanadekodu ning teisi hooldeasutusi. *Muu eluaseme* hulka on liigitatud eraisikutelt üüritud pinnad, vagun- ning teised mittetavapärased elamud.

Toana on loendusel käsitletud aastaringseks elamiseks sobivat ruumi (elutuba), mis on teistest tubadest või muudest ruumidest vaheseintega eraldatud. Rakendatud määratluse kohaselt ei kuulunud tubade hulka köök, eesruum, koridor, vannituba, sahvri ja muu sedalaadi abiruum. Küll aga on leibkonna käsutuses olevate tubade hulka arvestatud ajutiselt väljaüüritud toad. Kogumiku arvtabelites on tubade arv suhtestatud seal elavate inimeste arvuga, mille alusel on eristatud kuut tihelioleku astmelt erinevat rahvastikurühma: *kuni 0.50, 0.50-0.75, 0.75-1.0, 1.0-1.5, 1.5-2.0* ning *2.0+ tuba isiku kohta*. Tuleb tähele panna, et loendusreeglite kohaselt koguti tubade arvu kohta teavet vaid pereelamus, korteris ning ühiselamus elavatelt leibkondadelt ja üksikisikutelt; allüürnike ning mittetavapärases eluruumis elanud isikute kohta sellekohane info puudub. Tihelioleku astet on kasutatud ka teistmoodi liigituse tarvis, selgitamiseks elamistingimuste erinevust leibkonnasuuruselt sõltavana. Arenenud riikides loetakse normikohaseks eluruumi asustustihedust, kus elutubade arv

ületab elanike arvu vähemalt ühe võrra. Talutavaks peetakse olukorda, mil elanike ja tubade arv on võrdsed. Kui elanike arv tubade arvu ületab, on tegemist kõrge tiheloleku või üleasustusega. Kogumiku arvtabelites on tihelolekut käsitletud eraldi *ühe-, kahe-, kolme-, nelja- ning viie- ja enamaliikmelises leibkonnas* elava rahvastiku kohta. Igast leibkonna suurusrühmast on esitatud omaette tabelisari, kus vastav leibkonnarühm on jaotatud eluaseme tubade arvu järgi, alates ühetoalisest korterist/elamust ja lõpetades eluasemega, mille tubade arv ületab ühe võrra seal elavate isikute arvu.

Eluaseme *üldpind* iseloomustab eluruumi kogupindala koos köögi, eesruumi, koridori, vannitoa, sahvri ja teiste abiruumidega. Ühiselamu üldpind sisaldab ka proportsionaalset osa ühiskasutuses olevate abiruumide pinnast. Samas ei kuulu üldpinna hulka trepi- ja eeskoja, küttekolde, mittekõetava ruumi, eraldiasuva suveköögi, sauna, kuuri jms ruumi pind. *Elamispind* on määratud üksnes elutubade pindalaga, jättes teised ruumid kõrvale. Tabelites on rahvastik vastavalt ühe isiku kohta tuleva üld- ja elamispinna suurusele jaotatud kuude rühma: *kuni 10, 10-19, 20-29, 30-39, 40-49 ning 50+ ruutmeetrit isiku kohta*. Nagu tubade arvu puhul, nii sisaldab ka üld- ja elamispind ajutiselt väljaüüritud tubade pinda. Käsitletavat andmed hõlmavad pereelamus, korteris ja ühiselamus elavat rahvastikku.

Eluasememugavustest on loendusel registreeritud elektrivarustuse, kanalisatsiooni, veevärgi, keskkütte, sooja vee, vanni või dushi, gaasi ja elektripliidi olemasolu. Kogumiku arvtabelites on mugavusastme järgi eristatud nelja tüüpi eluaset. *Mugavus(t)ega* eluasemena on käsitletud vähemalt ühe ülalnimetatud mugavuselemendiga varustatud eluaset, *mugavusteta* eluasemena aga sellist, kus kõik eelloetletu puudub. Nende kahe äärmuse kõrval on eraldi välja toodud *kanalisatsiooni* ja *veevärgi* ning *keskkütte* ja *sooja veega* varustatud eluasemed. Nagu eluaseme suuruse puhul, nii iseloomustavad ka eluasememugavused üksnes pereelamus, korteris ja ühiselamus elavat rahvastikuosa.

3. ANDMEESITUS

Esituslaadi poolest eelistab käesolev kogumik absoluutarve suhtnäitajatele, erandiks on vaid sündmusstatistiliste kordajate aegread. Selline esitusviis jätab kasutajale suure vabaduse publitseeritud andmestiku põhjal ise mitmesuguseid arvutusi teha, pahupooleks on tabelite väiksem ülevaatlikkus. Nõnda soosib kogumiku esituslaad rahvastikualaste analüütiliste võimete ja oskuste proovilepanekut, laisema kasutaja tarvis on koostatud sadakond Pärnumaa rahvastikuarengut üldistavat joonist.

Valdavalt kätkeb kogumiku andmestik ajaperioodi 1965-1990, hõlmates tervikuna kaks loendusvahemikku 1970-1979 ja 1979-1989 ja kolmandast 1959-1970 poole. Selline esiotsa kummalisevõitu ajavahemik on tingitud kahe asjaolu kokkusattumisest. Esiteks, veneaegses andmekorralduses ei tuntud statistilise territoriaalüksuse mõistet ning selle asemel, et koguda järjepidevalt andmed võrreldavate regioonide kaupa, peeti statistilist arvestust haldusüksuste kohta. Teiseks, 1940 aastate lõpust harrastati ülisagedasi administratiivpiiride muutmisi, mis tegi hetkehaldusjaotusega seotud statistika ajas võrreldamatuks; alles 1960 aastate keskpaigast jäid vähemalt maakonnapiirid enam-vähem püsivaks. Nimetatud kahe asjaolu tõttu jagunevad sõjajärgse rahvastikustatistika ühtlusarvutused n-õ tehnilisest küljest kahte etappi. Esimene etapp läheb ajas tagasi 1965 aastani ja saab korrastustööde alusena arvestada omaaegseid absoluutarvulisi statistilisi kokkuvõtteid. Teine etapp hõlmab piirisegaduste perioodi ja jõuab tagasi 1941 aasta loendusandmestikuni. Sellel etapil pole olemasolevatest statistilistest kokkuvõtetest eriti kasu, kuivõrd enamikku haldusüksusi tollastes piirides polnud ei varem ega hiljem, ning pidevate piirimuutustega kaasnenud rahvastiku ümberpaigutused ühest haldusüksusest teise on fikseeritud, kui üldse, siis ebapiisava täpsuse ja detailsusega.

Loetletud asjaolude sunnil saavad ajajärgu 1941-1965 rahvastikustatistilised ühtlusarvutused oma põhiosas toetuda individuaalandmete uustöötlustele. Arusaadavalt pole tollane info töövalmis elektroonilisel kujul, mis tähendab pikaajalist arhiivitööd ühtlusarvutuste sissejuhatava ettevõtmisena. Kokkuvõttes oli ja on Eesti Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programm dilemma ees: nihutada kogu sõjajärgset perioodi hõlmavate tulemuste publitseerimine küllaltki kaugesse tulevikku või avaldada esimese etapi tulemused perioodi 1965-1990 hõlmavana eraldi. Otsus teise võimaluse kasuks johtus eelkõige omavalitsuste infovajadusest. Siiski, kogumikus käsitletud ajavahemik hõlmab põlvkonnapiikkust perioodi, mis võimaldab rahvastikuarengu kohta üht-teist järeldada ning lubab kogumikus esitatud materjali teatud mõttes iseseisva tervikuna käsitleda. Samuti pole tähtsusetu, et olemasolev tasub ainuüksi oma küllalt suure mahu tõttu kättesaadavaks tegemist. Pealegi puudutab see periood meie lähiminevikku ning on sellisena praktiliste küsimuste lahendamisel olulisemgi kui varasemate perioodide arengutrendid. Iseasi muidugi, et 85-aastaselt Eesti Vabariigil oleks sobilik omada ülevaadet oma rahvast vähemalt sama pikaajaliselt, millise printsiibi puhul hetkepraktilisel väärtusel on kasin sõnaõigus.

Samuti olgu tähendatud, et käsitletava ajavahemiku lõpp-punkti määras eelkõige rahvastikustatistiline asjaolu. Nimelt allub iga rahvaloenduse järel loendusvaheline andmestik rutiinsele tagasiarvutusele. Seetõttu täpsustuvad kõik rahvastikustatistilised näitavad alates 1989 aastast. Kogumiku koostajaile tundus mõistlik sedasorti hiljem täpsustamisele kuuluvaid andmeid kordapandud andmestikuga mitte ühendada. Pealegi on karta, et nüüdis-Eesti rahvastikustatistika täpsustused tulevad üsna suured, sest uuema andmestiku usaldusväärsus on kiiresti kahanenud. Teise kandi pealt vaadatuna on uuemad arvanded tänaste publikatsioonide vahendusel küllalt kättesaadavad. Kõik need üksteist täiendavad tegurid rääkisid selle kasuks, et viimaste aastate rahvastikuandmed kogumikku lülitamata jätta. Siiski on n-õ ümmarguse aastaarvu printsiibi kohaselt käsitletavat ajavahemikku lõpetavaks võetud aasta 1990. Elektroonilisel jooniskomplektil, kus arvandmete täpsus on vähem oluline, on aegridu pikendatud tänapäevani.

Haldusüksuste hõlmavuse seisukohalt on kõigil puhkudel, kus iganes võimalik, linna/valla andmed esitatud vastavate maakonnaandmetega võrdväärses mahus. Niisugune esituslaad taotleb eelkõige piirkondliku teabevajaduse rahuldamist: Eesti haldusreform ja omavalitsuste pädevusala järkjärguline laienemine uuesti aktualiseerinud vene ajal unarusse vajunud metodoloogilise põhimõtte ja ühtlasi praktilise tarviduse esitada riigistatistilised andmed ühesuguses mahus nii omavalitsuste kui ka maakonna/riigi kohta. Kõnealuse põhimõtte kohaselt kuulunuks kogu käesoleva kogumiku andmestik esitamisele kõigi haldusüksuste lõikes, paraku polnud see andmepiirangute tõttu alati võimalik. Põhimõtet on täismahus rakendatud 1989 aasta loendusstatistiliste standardtabelite komplekti koostamisel. Sündmusstatistika ja varasemate loenduste puhul on peaaegu reeglilik, et üksikute linnade andmestik on küll eraldi olemas, kuid pole samaväärseid vallaandmeid. Tundub, et tollastel külanõukogudel oli ebapiisav tähtsus ning tavapäraselt tehti rajooni maarahvastiku kohta arvutused summaarsena, üksikuid haldusüksusi välja toomata.

Andmeallika järgi jagunevad kogumiku arvutabelid kahte ossa, esitades vastavalt rahvastiku sündmus- ja loendusstatistika. Sündmusstatistilised arvanded on koondatud nelja tabelisse. Rahvaarvu ja muutuskomponentide tabel esitab rahvaarvu, loomuliku iibe, rändeiibe, koguiibe, piirimuutuste ja rahvaarvu kogumuutuse aegread. Rahvastikusündmuste tabelis on toodud sündide, surmade, imikusurmade ja surnultsündide, abiellumiste, lahutuste, sisse- ja väljarännete absoluutarvulised aegread. Kolmas tabel sisaldab sündimus-, suremus-, abiellumus-, lahutumus- ja väljarände üldkordajaid ning imikusuremuskordaja aegridu. Tõsiseks rahvastikuanalüüsiks mitte just piisava näitavade valiku määras omaaegse andmestiku kehvapoolne regionaallõige. Viimase sündmusstatistilise tabelina on lülitatud kogumikku juba varem avaldatud arvanded: Pärnumaa kogu-, linna- ja maarahvastiku ühtlusarvutatud soovanuskoostis loendusvahemikes 1970-1979 ja 1979-1989 [EKDK/EKMI 1994a; 1994b].

Loendusstatistilised tabelid moodustavad kogumiku põhiosa ning on esitatud iga loenduse kohta omaette sarjana. Keskne on *standardtabelite kogum 1989*, mille koostamispõhimõte järgis nõuet hõlmata kogu loendusandmestik ja pakkuda nõnda võimalikult mitmekesine rahvastikupilt. Iga

rahvastiku- ja eluasemeseisundi kohta on koostatud vähemalt üks arvtabel. Tabelid on esitatud kindlas järjekorras, kokku on numereeritud standardtabeleid 14. Nagu eelpool selgitatud, kasvas maakonnajärgdusi silmas pidava standardkomplekti maht märgatavalt, lisades pea igale tabelile sama numbrit kandva ühe või mitu täiendtabelit. Risttabelitest on hoidutud — standardtabelite eesmärgiks tuleb lugeda käsitlusaluse protsessi või seisundi võimalikult ülevaatlikku, omaette esitust, mitte kõikvõimalike seoste esiletoomist. Erandina sisaldab sari lapsesuse ja hariduse risttabelit.

Ülesehituselt on loendustabelid niisiis valdavalt kolmedimensioonilised, esitades käsitlusaluse rahvastikutunnuse regionaal- ja soovanuslõikes. Vanuslõige on antud reeglina viieaastaste vanusrühmade kaupa alates rühmast 0-4 ning lõpetades rühmaga 85+; osa tabelite puhul on siiski kasutatud agregeeritud vanusskaalat. Andmeesituse seisukohalt on iga vanusandmete vektorit koos juurdekuuluva summareaga korratud meeste, naiste ja kokku mõlema soo kohta, mis kõikide haldusüksuste kaupa äratooduna moodustavad *elementaartabeli*. Ainevaldkonnad on esitatud elementaartabelite kogumitena, kus iga asjakohast tunnuskihti esitab üks elementaartabel. Kui ainevaldkonna väärtusvaru sisaldab väärtust *teadmata*, siis on tabelisse lisatud vastav tunnuskiht. Elementaartabeli kogumi lõpetab *summataabel*, mida pole aga iga kord kogumikku lülitatud, sest arvuliselt kattub see soovanuskoostise tabeliga. Juhul kui kattuvust ei esine, lõpetab ainevaldkonna summataabel.

Käsitlusperioodi kolmel viimasel loendusel koguti teatavasti osa teavet mitte kõigi, vaid neljandiku loendatavate käest. Sellisel juhul on olemasolev andmestik laiendatud kogurahvastikku hõlmavaks. Laiendamisel on rakendatud väikseima haldusüksuse põhimõtet ning arvutused on teostatud vanusrühmiti. Arusaadavalt ei saa tulemused kokku langeda nendega, mida andsid Moskva poolt rakendatud hoopis lihtsakoelisemad laiendamismeetodid. Siiski tuleb pöörata tähelepanu asjaolule, et teatud rahvastikurühmades sattus väiksemate haldusüksuste puhul 25-protsendilise loendusvalikusse liiga väike arv respondente, mis paraku kahandab laiendamistulemuste täpsust. Laiendamisarvutuste alusel on moodustatud tabelid 4A, 7, 7A, 9, 9A, 10 ja 10A.

Varasemate loenduste andmeesitus järgib standardtabelite kogumit 1989. Kogumikku on lülitatud kõik need andmed, mida oli võimalik esitada võrreldavas struktuuris ning vastupidi, välja jäetud mittevõrreldav andmestik. Tabelite arv loendusesti küll erineb, kuid nende numeratsioon on kogumikus säilitatud ühtsena, mittepeidev numeratsioon osutab andmepuudusel ära jäänud tabelitele. Ka 1979 aasta loendustabelite aluseks on individuaalandmestiku uustöötlus, paraku piiras vallakoodide puudumine regionaalset andmeesitust, jättes kõrvale maahaldusüksused. 1959 ja 1970 aasta loendusandmete esitus on hoopis väikesemahulisem, olles määratud arhiivides säilitatava agregeeritud andmestikuga, pealegi erines 1959 aasta haldusjaotus hilisemast põhimõtteliselt. Kogumikusarja lõpuks on sedaviisi toimides plaanitud katta kõik 1959 aastal eksisteerinud 27 rajooni. Tabelite kasutamisel tasub tähele panna, et kahe varasema loenduse andmed iseloomustavad kohalolevat, kahe hilisema loenduse andmed aga alalist rahvastikku.

Nii sündmus- kui loendustabelites näitab esimene andmeveerg maakonna kogurahvastikku, millele järgnevad võimalikult täieliku nimekirjaga haldusüksuste osaarvud. Viimased on rühmitatud linna ja maa haldusüksusteks ning lisatud asjakohased summaveerud. Mõlema haldusüksuste rühma järjestus tabeli veergudes on tähestikuline, esimesena on ära toodud maakonnapealinn. Maakonna kogurahvastiku ning linna- ja maarahvastiku esiletoomiseks on vastavad andmeveerud esitatud paksus kirjas. Haldusüksuste nimetused on antud omaaegse nimekujuga, asendades tollase nõukoguliku terminoloogia eestipäraste mõistetega *maakond* ja *vald*.

Trükitud materjali täiendab maakonna rahvastikuarengut kajastav elektrooniline jooniskomplekt. Joonised on koostatud programmis *HarvardGraphics*, mis võimaldab neid arvuti abil kasutada üksikult, kuid ka lihtsalt käsitletava sarjana. Viimatinimetatud võimalus on eelkõige mõeldud maakonda tutvustavate esituste tarvis, kuid soovitatav ka õppevahendina üldhariduskoolidele. Vajadusel võib joonised välja trükkida.

Kogumikus esitatud arvtabelid on olemas ka elektroonilisel kujul *Lotus* formaadis. Kahe viimase rahvaloenduse korrastatud individuaalandmestik teeb võimalikuks lisatabelite arvutamise

loendustunnuste mistahes kombinatsioonis. Asjahuvilistel on võimalik pöörduda Eesti Kõrgkoolidevahelise Demouuringute Keskuse poole.

4. PIIRIMUUTUSED

Andmevõrreldavuse huvides on piirkonnastatistikat arukas pidada selliste territoriaalüksuste kaupa, mille piirid on ajas püsivad. Nii on ka võimalik ühildada erinevate andmeallikate teavet. Haldusüksus arvestuse aluseks tavaliselt ei kõlba, sest selle piirid kipuvad muutuma ka igati normaalse ühiskonnaarengu korral, rääkimata murranguaegadest. Paraku pole sõjajärgne Eesti andmekorraldus statistilise territoriaalüksuse mõistet üldse tundnud, andmekogumisel haldusüksuste kaupa jäi ühilduvus sõltuma halduskorraldajate toimetamisest. Mittevõrreldavus koos andmepuudulikkusega torkab eriti silma väiksemate haldusüksuste puhul, kuivõrd Moskva-kesksel NLIidul puudus nii huvi kui vajadus tegelda “kohaliku” eluga. Andmevõrreldavuse hoidmine esmatasandil oli aeg-ajalt ideoloogiliselt koguni kahjulik. Samuti polnud kohapeal informatsiooniga suurt midagi teha, sest haldusüksused olid ilma jäetud õigusest vähegi tähtsamaid otsuseid vastu võtta. Kuid statistilise territoriaalüksuse põhimõtte eiramise peamine põhjus kipub olema siiski taolise korralduse hoopis suurem töömahukus.

Keskvõimu ning hetkeolukorda ainuväärtustav ühiskond tõi vene ajal kaasa riigisiseste haldusüksuste ülisagedased piirimuutused, mis kandsid enamjaolt poliitilis-administratiivset, mitte sisulist eesmärki. Kohe, 1945 aasta augustis-oktoobris tehti algust omavalitsuste likvideerimisega, maavaldade puhul tähendas see nende killustamist 636 loodud külanõukogu vahel. 1950 aastatel kulmineerunud segaduste mõjud on veel tänagi tuntavad. Siiski, tollal moodustatud kolmest oblastist ja 39 rajoonist on nüüdseks üheksa ajaloolise Eesti maakonnani neli viiendikku tagasiteed juba käidud. Hulgalisi moodustamisi, muutmisi, liitmisi, laiendamisi, lahutamisi ja likvideerimisi toimetati aga sugugi mitte inimtühjal maa-alal, mistõttu osutub teisenenud piiridega haldusüksuse rahvastikuandmestik ajas hoopis võrreldamatuks. Sestap on tagantjärei ühtlusarvutuste teostusel tarvilik ülima hoolikusega järgida omaaegseid piirimuutusi.

Pärnu maakond oma tänasel kujul on pikema arenemiskäigu tulemus. Muistse iseseisvusaja lõpul ei moodustanud Pärnumaa omaette tervikut ning üldiselt pole piirkonna maajaotuses seni täielikule selgusele jõutud. Nüüdse Pärnumaa põhjaosa hõlmas Soontagana, mis tõenäoliselt kuulus Läänemaa juurde. Kirdeosa haaras tollane väikemaakond/kihelkond Alempois. Osa Pärnumaa alapid kuulus Sakala alla, aga pole teada, kui kaugele merest Sakalamaa piir ulatus. Arvatavalt oli piir Pärnu jõe ümbruse hõreda asustusega metsade ja soode alal tollal ülepea tinglik. Hõredalt asustatud oli arvatavasti ka Pärnust lõunasse ulatuv liivikute ja rabade vöönd. Selge pole ka see kui kaugele küündis liivlaste mereäärse Metsepole maakonna põhjapiir — võimalik, et tänase Pärnumaa aladele.

Eesti jagamisel Pärnu maakonda ei tekkinud — mitmejärgulise maajagamise käigus hakkas Sauga jõest kujunema piir Pärnu (hilisema Saare-Lääne) piiskopkonna ja ordu valduste vahel. Nõnda oli Pärnu mõnikümmend aastat, kuni leedulaste rüüsteretkeni, toomkapiitli asukohaks ning ühe riigi pealinnaks. Pärnu jõgi oli sellal piisavalt oluline Hansa kaubatee, et ordu ehitas üle jõe omale samuti kindluse ja linna. Pärnu maakond tekkis Liivimaa konföderatsiooni moodustanud riikide kadumise järel, kui maakonna ala sai ühe võimu, olgu Poola, Rootsi või hiljem Venemaa alla. Väärrib märkimist, et kuni vene politseireformini XIX viimasel veerandil kuulusid Pärnu ja Viljandi maakonna alad enamasti halduslikult kokku.

Eesti Vabariigis peale esimest vallareformi jagunes Pärnumaa 42 vallaks, lisaks asusid maakonnas Pärnu linn, Sindi, Kilingi-Nõmme ja Mõisaküla alev. 1938 aasta haldusreform vähendas valdade arvu ja sätestas maakonna jaotuse 22 vallaks: Abja, Are, Audru, Halinga, Häädemeeste, Kaisma, Kihnu, Laiksaare, Lelle, Orajõe, Paikuse, Rajangu, Saarde, Sauga, Seliste, Soontaga, Tahkuranna, Tali, Tihemetsa, Tori, Tõstamaa ja Väandra. Endised alevid said linna staatuse.

Reformiga muudeti ka Pärnu ja Viljandi maakonna vahelist piiri, mille käigus liideti Karksi ümbruse vallad Viljandimaaga. Taolisel kujul said Pärnumaa piirid püsida kümme aastat.

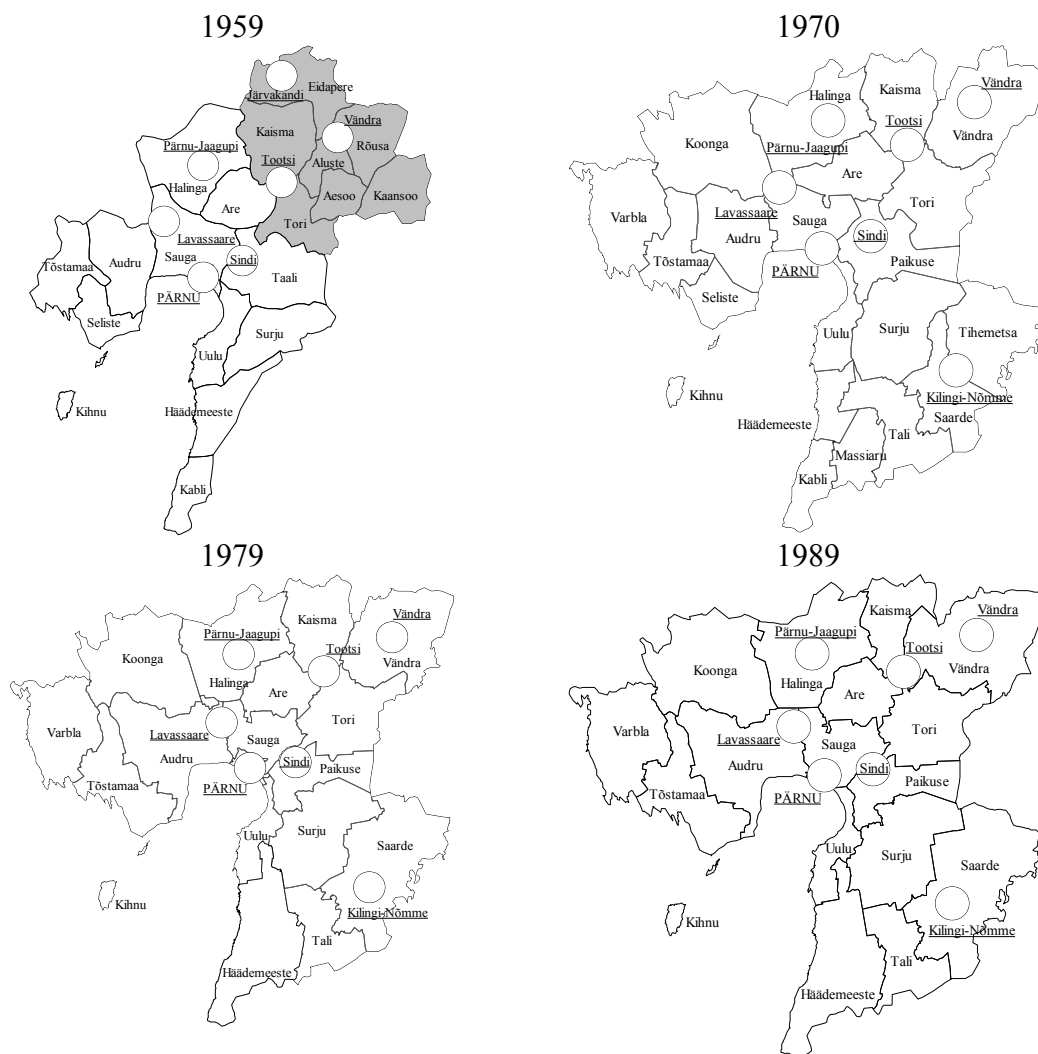
Eesti haldusjaotuse sovetiseerinud suurmuutus, mis 1950 aastal likvideeris maakondliku jaotuse ning lõi asemele 39 rajooni, jaotas Pärnumaa alad kuue uue administratiivüksuse — Abja, Kilingi-Nõmme, Lihula, Pärnu, Pärnu-Jaagupi ja Vändra rajoon — vahel. Vahemärkusena olgu öeldud, et sellesama ümberkorralduse käigus läksid likvideerimisele ka senised vallad; asemele jäid 1945 aastal valdadega paralleelselt moodustatud külanõukogud. Kui 1950 teisel poolel läks lahti killustatud haldusüksuste koondamine ja kolme suurema liitmise kaudu jõudis Pärnumaa küllalt lähedale esialgsele kujule. Kõigepealt (1959) liideti Pärnu-Jaagupi ala kirdes ning Häädemeeste-Ikla rannapiirkond lõunas, järgmisena (1961) Koonga ja Varbla ning lõpuks (1962) Kilingi-Nõmme ja Saarde ümbrus ning Vändra kant. Pärnu rajooni piiri on muudetud ka järgnevatel aastatel, kuid lokaalsemas ulatuses. Sõjaeelsega võrreldes on tänane Pärnumaa mõnevõrra väiksem — Lelle kuulub Raplamaale ning Abja ala koos Mõisaküla linnaga on Viljandimaa koosseisus, kuhu see ka ajalooliselt kuulub. Samas hõlmab tänane Pärnumaa Varbla kihelkonna ala Läänemaalt ning samuti Mihkli asula ümbruse.

Juuresoleval kaardil on Pärnumaa sõjajärgsete piirimuutuste ulatus esitatud nelja hetkeseisu kaudu. Tegemist pole juhuslike ajamomentidega, vaid niisugustega, mida iseloomustab nende aastakümnete Eesti kõige sisukam andmestik, st loendusaaastatega. Tuleb tähele panna, et 1959 aasta kaardile on tollase Pärnu rajooni/linnanõukogu kõrval kantud ka Vändra rajoon. Kaardi proportsioonide tõttu pole pildile mahtunud Ruhnu, mis stalinliku haldusreformi käigus Saaremaalt Pärnumaa koosseisu sattus ning aastal 1986 saarlastele tagasi anti.

Kogu vene aja vältel teostati piirimuutusi formaalselt samalaadse protseduuri alusel. Iga halduspiiri teisendus vormistati Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega, mis avaldati ka asjaomase asutuse Teatajas [ENSV ÜP 1945-1990]. Nimetatud allikast saab teada küll piirimuutuse toimumise fakti, kuid rahvastikustatistika seisukohalt on Teataja kasutu, sest ei sisalda mingit teavet peale liidetud/lahutatud maatüki pindala. Hiljuti ilmus Eesti XX sajandi haldusjaotust kirjeldav teatmik, kuid ülevaatlikkusele vaatamata jääb seegi pigem administratiivsete otsuste nimestikuks ega sisalda rahvastikualast teavet [Uuet 2002]. Kõlblike allikate otsimisel tekkis kogumiku koostajail selge arusaam, et piiriteisendustega kaasnenud rahvastikumuutuste üle polegi korralikku arvestust peetud. Asi pole mitte selles, et arvestus puuduks, vastuoksa, arvepidamine on isegi mitmekordne, kuid erinevate allikate teave ei lange omavahel sugugi kokku. Alljärgnevalt on kirjeldatud kuut erinevat allikat, mis ühtlusarvutuste käigus on kasutamist leidnud. Paraku ei sisalda ükski neist — ega ka mõned täiendavad juhuallikad — rahvaarvust ja aeg-ajalt esitatud rahvastiku üldjaotusest midagi enam.

Regionaalse statistikabüroo aruanne, lühidalt *rajooniaruanne*, sisaldab vastuseid Statistikaameti teemakohasele järelepärimisele. Toetudes Ülemnõukogu poolt vastu võetud otsusele, palus Statistikaamet tavapäraselt esitada oma regionaalsel bürool andmed teisendatud piiriga haldusüksuse uue territooriumi ja rahvaarvu kohta. Rajooniaruanne on allikana kasutatav 1945 aastast kuni käsitletava perioodi lõpuni, selles sisalduv andmestik on aga küllalt ebaühtlane. Ühelt poolt sõltus andmesisu Statistikaameti järelepärimise hetkelaadist, teisalt kohalike ametimeeste tõsidusest nõude täitmisel. Muidugi on 1940-1950 aastate rahvastikuarvud rajooniaruandes äärmiselt pealiskaudsed, peegeldades üldist sõjajärgset andmekehvust. 1960 aastatel on neid pisut enam (esitati muutusega haaratud inimeste üldarv), kõige korrektsemad on 1970 aastate aruanded, sisaldades teavet ka suuremate soovanusrühmade lõikes.

1970 aastate teisest poolest hakkab esitatav rahvastikuandmete hulk jälle vähenema. Tundub, et üldjuhul võeti rajooniaruandes arve majapidamisraamatutest tehtud kokkuvõtete põhjal. Kuigi andmeesitus pidi toimuma kindla vormi kohaselt, ei peetud sellest alati kinni ja aeg-ajalt edastati teavet isegi telefonitsi. Taolistel juhtudel jäävad sageli selgusetuks nii andmete ajaseis kui allikas. Kokkuvõtteid majapidamisraamatutest ei tehtud igal aastal ja nii kajastab rajooniaruanne ühel juhul jooksva aasta, teisel aga eelneva aasta seis. Linnarahvastiku alast infot rajooniaruanne ei sisalda, sest kohapeal vastavat arvepidamist ei peetud.

Eesti Statistikaameti aruanne Moskvale, lühidalt *statistikaaruanne*, kujutas endast iga-aastast vormikohast ettekannet halduspiiride teisenemisest vabariigis ja sellega kaasnenud rahvaarvu muutustest. Hõlmates perioodi 1945-1990, on see allikas ainsana nii vormilt kui metodoloogialt järjepidev: andmeesitus toetub viimasele loendusseisule. Metodoloogiliselt tuleb niisugust lähenemist pidada mõistlikuks, kuivõrd kindla ajahetke kaudu esitatud rahvaarvud on omavahel võrreldavad. Suurriikliku vormina ei sisalda statistikaaruanne õnnetuseks aga külanõukogu tasandi teavet, mistõttu suurem osa Eestis toimunud piiri- ja sellega kaasnenud rahvastikum muutusi nimetatud allikas ei kajastu. Teistsuguse metodoloogilise aluse tõttu pole statistikaaruanne kohalike allikatega kokkuviidav.

Statistikaameti administratiiv-territoriaalmuutuste kartoteek, lühidalt *register*, on Moskva vormi kohane arvestuskaartide kogum: iga rajooni ja linna kohta peetud kaardile on koondatud ülevaade piiri- ja sellega kaasnenud rahvaarvu muutustest. Sisuliselt on see kumulatiivne kokkuvõte Moskvale esitatud aruannetest ja tugineb eelkirjeldatud metoodikale. Esimesed arvestuskaardid registris pärinevad aastatest 1945-1951, vahemiku 1952-1969 kohta ei ole kartoteeki peetud või on see kaduma läinud. Järgnevatel aastatel 1970-1990 on seda pidevana hoitud, taasiseseisvumise järel registrit enam täiendatud pole. Alates 1970 rahvaloendusest on registrit kohapealsel initsiatiivil täiendatud infoga külanõukogude vahelistest piiri- ja rahvaarvumuutustest. Sama kümnendi keskpaiku sedalaadi praktika tasapisi soikus, elavnedes uuesti 1979 aasta loenduse järel.

Rajooni piiri- või nimemuutuse taotlus/seletuskiri, lühidalt *rajooni taotlus*, väljendab kohaliku võimu ettepanekut piiri- või nimemuutuse teostamiseks. Ei ole teada, millise osa piirimuutuste kohta sedalaadi taotlused on esitatud, igal juhul näib Statistikaameti iga-aastastes administratiiv-

territoriaaljaotuse dokumendikaustades säilinud osa juhuslikuna. Linna täitevkomitee, küla- või alevinõukogu algatusel, rajooni täitevkomitee otsusena vormistatult ja Ministrite Nõukogus kooskõlastatuna esitati taotlus Ülemnõukogu Presiidiumile. Sellisena puudus taotlusel kindel vorm ning rahvastikualane info on seal väga erineva hõlmavusega. Rahvastikuandmete leidumisel puudub üldjuhul viide andmeallikale ning ajamomendile. Öeldule vaatamata peegeldab rajooni taotlus kirjeldatavatest allikatest ainsana kohalikke olusid, piirimuutuste põhjendusi ja asjaajamise käiku. Niisugusena on rajooni taotlus mõne külanõukoguvahelise piirimuutuse puhul osutunud ainsaks rahvastikuteavet sisaldavaks allikaks.

Ilmselt oli rahvastikuarvepidamise ebasüsteemsus asja sees olijatele tunnetatav, ja nii seadis kauaaegne Statistikaameti juhtivtöötaja Lembit Tepp sisse eraviisilise koondandmete arhiivi — lühidalt *Tepp'i kaust* —, mis muu teabe hulgas sisaldab ka piiri- ja rahvaarvumuutusi. Asjakohane andmehõlmatus Tepp'i kaustas ei ole päris teada, kuid kogumiku koostajail on olnud võimalus veenduda, et kindlasti leidub selles teavet, mis ametlikes allikates ei kajastu või on kaduma läinud. Eraviisiliselt pidas piiri- ja rahvaarvumuutuste ülevaadet ka Statistikaameti rahvastikuosakonna omaaegne juhataja Juta Bergvald. Ülevaade — lühidalt *Bergvald'i kaust* — sisaldab infot piirimuutustega kaasnenud rahvaarvuliikumistest aastatel 1970-1990, olles 1970 aastate esimesel poolel küllalt süsteemne. Käesoleva kogumiku koostamisel on neist allikatest olnud eelkõige abi 1971 aastal toimunud piirimuutustega kaasatud rahvaarvude täpsustamisel.

Rajooniaruanne, statistikaaruanne ja rajooni taotlus on kuni 1970 aastani arhiveeritud Eesti Riigiarhiivis, hilisemate aastate kohta olev teave asub Statistikaametis, nagu ka register kogu ajavahemiku osas. Eraarhiivina ei ole Bergvald'i ja Tepp'i kaustad avalikult kättesaadavad. Tuleb tõdeda, et Statistikaametis paiknenud materjalid osutusid laialipillatuks, kuid said kogumikutööde tõukel uuesti koondatud.

Alljärgnev ülevaade esitab Pärnumaa 1959-1990 piirimuutused Eesti NSV Ülemnõukogu Teataja põhjal, mida kogumiku käsitusperioodi ulatuses on täiendatud rahvastikuarvudega kirjeldatud allikatest. Eri allikate lüngad ja vasturääkivused olid sedavõrd suured, et väärivad eraldi väljatoomist: tekstis on esitatud kolme põhiallika teave kaldkriipsude vahel järjekorras: *rajooniaruanne/ statistikaaruanne/ register*. Märge “–” tähistab vastava näitarvu, märge “...” andmeallika puudumist.

1959 aasta. ENSV ÜP 24. jaanuari seadlus vähendas rajoonide arvu Eestis kahekümne neljale. Kolmeteistkümne likvideeritu hulgas olid ka Kilingi-Nõmme ja Pärnu-Jaagupi rajoon, mille koosseisust anti Pärnu-Jaagupi alev ning Are, Halinga, Häädemeeste ja Kabli külanõukogu Pärnu linnanõukogu haldusse.

1960 aasta. ENSV ÜP 14. aprilli seadlusega likvideeriti Eestis veel kolm rajooni. Kaotatud Lihula rajoonist kinnistati Pärnu linnanõukogule Koonga ja Varbla külanõukogu.

1962 aasta. ENSV ÜP 21. detsembri seadlus likvideeris Abja ja Vändra rajooni. Esimesest tuli Pärnu linnanõukogule Kilingi-Nõmme linn ning Massiaru, Saarde, Tali ja Tihemetsa külanõukogu. Vändralt anti üle Vändra ja Tootsi alev ning Aluste, Kaisma, Tori ja osaliselt Rõusa külanõukogu.

ENSV ÜP 27. detsembri seadlus tõdes Pärnu linnanõukogu nime mittevastavust tegelikkusele ning taastas Pärnu rajooni. Nn vabariikliku alluvusega linnanõukogu jäi samuti püsima ning ühendas Pärnu kõrval Sindi linna.

1963 aasta. ENSV ÜP 18. jaanuari seadlus tegi piirimuutuse Aluste ja Tori külanõukogu vahel viimase kasuks.

1964 aasta. ENSV ÜP 28. novembri seadlusega liideti Pärnu linnaga osa Taali ja Uulu külanõukogu maadest.

1966 aasta. ENSV ÜP 28. juuli seadlus tõi Pärnumaal kaasa terve hulga haldusüksuste piiriteisendusi. Tootsi alev loovutas 2925 hektarit turbavälju Kaisma külanõukogu kasuks, Halinga külanõukogu sai 1050 hektarit rabamaid Lavassaare ja 210 hektarit Pärnu-Jaagupi alevilt. Tootsist ja Lavassaarest üleantud maadel inimesi ei elanud, Pärnu-Jaagupist arvati aga maarahvastiku hulka 120/71/ – inimest.

Aluste ja Rõusa külanõukogu liideti ning moodustunud üksus nimetati Vändra külanõukoguks, Aluste külanõukogus elas 1659/2089/ – ja Rõusa külanõukogus 1513/1729/ – inimest. Sama seadluse alusel nimetati Taali külanõukogu ümber Paikuse külanõukoguks.

Veel sai mitmesuunalise piirimuutuse tulemusena Are 385 hektarit Saugalt koos 62/ – / – inimesega ja loovutas ise 50 hektarit Torile 9/ – / – inimesega. Audruga liideti 4940 hektari suurune maa-ala (90/ – / –) Tõstamaalt ning lahutati Sauga kasuks 270 hektarit koos 27/ – / – elanikuga. Paikuse külanõukogu sai 510 hektarit ühes 53/ – / – inimesega Uulult ning 1250 hektarit elaniketa maad Surjult, vastutasuks andis Paikuse Torile 1050 hektarit (151/ – / –) ning Surjule 1500 hektarit (10/ – / –). Surju sai veel 10500 hektarit Saarde külanõukogult, muutus kaasas 373/ – / – inimest.

1971 aasta. ENSV ÜP 10. märtsi seadlus likvideeris neli külanõukogu. Kabli 1345/ – /1386 inimest ja Massiaru 517/ – /514 inimest liideti Häädemeeste külanõukoguga. Seliste jagati Tõstamaa ja Audru vahel: Tõstamaa sai endale 10930 hektarit (757/ – /782) ja Audru 1270 hektarit (371/ – /376). Endine Tihemetsa (2173/ – /1680) liideti tervikuna Saardega.

Samaaegselt muudeti ka mitme allesjäänud külanõukogu piire. Audru laienes 1370 hektari võrra Koonga, 3170 hektari võrra Tõstamaa ning 8510 hektari võrra Sauga külanõukogu arvelt. Neist kahel esimesel maatükil elanikke polnud, Saugalt Audrule läks aga koos maadega 1561/ – /1596 inimest. Häädemeeste külanõukogu sai 190 hektarit elaniketa maad Talilt ning 1570 hektarit 167/ – /173 inimesega Uulust. Sauga külanõukogu laienes Are ja Paikuse arvel, vastavalt 870 hektari elaniketa maa ja 5860 hektari võrra (1010/ – /1030). Tori külanõukogule liideti 251 hektari suurune osa Kaisma maadest (18/ – /31) ning 5500 hektarit Paikuse külanõukogu maadest (505/ – /522). Are külanõukogult said elaniketa maad Halinga (1930 hektarit) ja Kaisma (610 hektarit), Audru loovutas 540 hektarit Tõstamaale. Maid vahetasid omavahel ka Paikuse ja Surju: Paikuse andis Surjule 1320 hektarit elaniketa metsamaad ja sai vastu 500 hektarit koos 63/ – /90 inimesega.

ENSV ÜP 19. märtsi seadlus tõi Pärnumaal kaasa linnapiiride muutuse. Pärnuga ühendati 259 hektari suurune osa (259/246/246) Sauga külanõukogust. Sindile liideti 7.2 hektarit (86/97/97) Tori maadest, Sindi omakorda andis 218 hektarit elaniketa maad Paikuse külanõukogule. Kilingi-Nõmme linn laienes 3.3 hektari võrra Saarde külanõukogu arvelt, linnaelaniku seisusse tõusis 27/68/68 inimest. Vastutasuks sai Saarde külanõukogu Kilingi-Nõmmelt 29.1 hektarit elaniketa maad.

ENSV ÜP 3. detsembri seadlus muutis Pärnu ja Rapla rajooni piiri. Seadluse kohaselt andis Pärnu rajooni Vändra külanõukogu 1973 hektarit koos 48/40/40 inimesega Rapla rajooni Kärü külanõukogule.

1972 aasta. ENSV ÜP 28. juuli seadlusega muutus Pärnu ja Viljandi rajooni piir esimese kasuks. Suure-Jaani külanõukogust anti 3655 hektarit (284/303/303) Vändra külanõukogule.

1973 aasta. ENSV ÜP 30. märtsi seadlus pidas vajalikuks teha muudatuse ka Pärnu ja Viljandi rajooni piiri lõunaosas. Seadluse kohaselt sai Pärnu rajooni Saarde külanõukogu 267 hektarit (22/22/22) Viljandi rajooni Abja külanõukogust, vastupidises suunas liikus 448 hektarit 1/3/3 inimesega.

1984 aasta. ENSV ÜP 29. novembri seadlus laiendas Sindi linna piire. Linna territooriumiga liideti 80.66 hektarit Paikuse külanõukogust koos 12/16/16 inimesega.

1986 aasta. ENSV ÜP 12. detsembri seadlusega anti Pärnu rajooni koosseisus olnud Ruhnu külanõukogu Kingissepa rajoonile. Saare pindalaks märgiti 11.4 ruutkilomeetrit ning elanike arvuks 54/75/75 inimest.

1987 aasta. ENSV ÜP 26. märtsi seadlus muutis Vändra ja Kaisma külanõukogu piiri. Esimesega liideti 8243 hektarit, millel elas 75/ – /107 inimest.

1990 aasta. Senised rajoonid nimetati taas maakondadeks, alustati eestipäraste maakonna- ja vallanimede taastamist.

Loetletud piirimuutuste rahvastikumõju on leidnud arvestamist kogumiku arvtabelites. Sündmusstatistika tabelites on rahvastiku liikumine ühest haldusüksusest teise toodud eraldi veeruna ja muidugi arvestatud kõigi näitajate leidmisel. Loendustabelite juures ei ole viiteid üksikutele piirimuutustele esitatud, loendusandmestiku võrdlemisel tuleb pöörduda ülaltoodud loetelu poole. Toetudes tavapärasele rahvastikustatistilisele metodoloogiale lähtub andmeesisitus väikseimast

omavalitsuslikust haldusüksusest, linnast või vallast. Nii jääb paratamatult kõrvale külaandmestik, mis rahvastiku väikesearvulisuse tõttu ei ole isikutunnuste lõikes ülevaatlik. Ometi on rahvaarv külade kaupa huvipakkuv ning loendusstatistikas on küla rahvaarv sama täpsusastmega kui valla, maakonna või riigi oma.

Õeldule toetudes on järgnevasse alaossa koondatud külade rahvaarv kõigi nelja sõjajärgse rahvaloenduse lõikes. Esituslaadilt on eelistatud külade rühmitamist esmatasandi haldusüksuste kaupa, mis toob ühtlasi esile külanõukogude omavahelise raske võrreldavuse. Nõnda ei pruugi tabelis samad külad eri loendustel üksteise kõrval paikneda, ja esituse pahupoolena tuleb kasutajal neid otsida vastava külanõukogu alt. Erandina on 1959 aasta külade rahvaarvud esitatud juba teisendatud kujul: vastavalt 1970 aasta loenduse struktuurile nii küla nime kui esmatasandi haldusüksuse mõttes. Ühelt poolt on selline esituslaad paratamatu, sest 1959 aasta loendusandmeid ei töödeldudki toimumisaegsetes piirides, teisalt võimaldab see saavutada tabeli mõnevõrra suuremat kompaktsust. Kahe esimese sõjajärgse loenduse külaandmed pärinevad 1970 aasta loenduse järel avaldatud kogumikust [ESKV 1972], 1979 aasta arvud samalaadsest hilisemast kogumikust [ESKV 1981].

5. MAAHALDUSÜKSUSTE RAHVAARV LOENDUSAASTATEL 1959-1989

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Are k/n	1649	1438	Are k/n	1463	Are k/n	1415
Are küla	60	44	Are alevik	421	Are alevik	445
Eavere küla	172	150	Eavere küla	59	Eavere küla	43
Elbu küla	93	65	Elbu küla	64	Elbu küla	47
Kurena küla	71	49	Kurena küla	91	Kurena küla	71
Kõressoo küla	57	24				
Kännu I küla	52	68				
Kännu II küla	24	15				
Künnametsa küla	63	30				
Lepplaane I küla	74	81	Lepplaane küla	50	Lepplaane küla	54
Lepplaane II küla	44	31				
Linnu küla	54	39				
Murru küla	64	42	Murru küla	86	Murru küla	82
Mõnuvere küla	53	30				
Niidu küla	95	115	Niidu küla	152	Niidu küla	154
Parisselja küla	64	57	Parisselja küla	53	Parisselja küla	52
Päriveri asundus	160	170				
Päriveri küla	42	37	Päriveri küla	50	Päriveri küla	39
Raidla küla	48	41				
Roigu küla	38	19				
Räägu küla	84	50				
Suigu küla	42	79	Suigu küla	255	Suigu küla	304
Tabria küla	51	50	Tabria küla	54	Tabria küla	43
Uru küla	57	64				
Veski küla	44	37				
Võlla küla	43	51	Võlla küla	128	Võlla küla	81
Audru k/n	2140	2191	Audru k/n	4363	Audru k/n	4486
Ahaste küla	56	36	Ahaste küla	161	Ahaste küla	227
Aruvälja küla	124	92	Aruvälja küla	40	Aruvälja küla	29
			Audru alevik	1090	Audru alevik	1240
Eassalu küla	142	73	Eassalu küla	44	Eassalu küla	24
			Jõõpre küla	355	Jõõpre küla	444
Kabriste küla	86	83	Kabriste küla	109	Kabriste küla	71
Kihlepa küla	146	178	Kihlepa küla	188	Kihlepa küla	166
Kõima küla	118	188	Kõima küla	213	Kõima küla	219
Kärbu küla	59	57	Kärbu küla	45	Kärbu küla	36
Liiva küla	92	67	Liiva küla	54	Liiva küla	46
Lindi asundus	189	207	Lindi küla	207	Lindi küla	237
			Liu küla	287	Liu küla	205
Malda küla	153	338	Malda küla	116	Malda küla	88
			Marksa küla	108	Marksa küla	76
Murru küla	31	15				
Oara küla	131	134	Oara küla	118	Oara küla	94
			Papsaare küla	354	Papsaare küla	471
Põhara küla	112	114	Põhara küla	99	Põhara küla	86
Põldeotsa küla	199	225	Põldeotsa küla	177	Põldeotsa küla	197
			Ridalepa küla	139	Ridalepa küla	99
			Saari küla	43	Saari küla	26
Sarvi küla	136	115				
Saulepa küla	73	69	Saulepa küla	52	Saulepa küla	35
Soeva küla	122	112	Soeva küla	87	Soeva küla	100
Soomra küla	118	46	Soomra küla	38	Soomra küla	22
Tuuraste küla	53	42	Tuuraste küla	33	Tuuraste küla	26
			Valgeranna küla	5	Valgeranna küla	0

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Halinga k/n	2525	2196	Halinga k/n	2104	Halinga k/n	2321
Aasa küla	118	61	Aasa küla	173	Aasa küla	84
Altküla küla	24	21				
Anelema küla	141	87	Anelema küla	207	Anelema küla	181
Arase küla	64	57				
Eametsa küla	49	37				
Eense küla	36	23				
Eerma küla	39	25				
Enge asundus	106	95	Enge küla	141	Enge küla	138
Ertsma küla	89	83	Ertsma küla	141	Ertsma küla	148
Halinga asundus	76	97	Halinga küla	146	Halinga küla	177
Helenurme küla	34	28				
Kablina küla	27	18				
Kaelase asundus	42	38	Kaelase küla	57	Kaelase küla	83
Kangru küla	48	43	Kangru küla	127	Kangru küla	124
Kodesma küla	39	17	Kodesmaa küla	53	Kodesmaa küla	44
Kondi küla	41	34				
Kuninga küla	20	26				
Langermaa küla	95	85	Langerma küla	114	Langerma küla	107
Lehtmetsa küla	86	44				
Lehu küla	64	42	Lehu küla	36	Lehu küla	37
Libatse küla	78	88	Libatse küla	259	Libatse küla	582
Linnamäe küla	44	43				
Loomse küla	56	40				
Maima asundus	57	74	Maima küla	155	Maima küla	110
Metsaküla küla	5	0				
Mõisaküla küla	119	133				
Naartse küla	53	34				
Oese küla	10	20				
Pallika küla	40	35				
Pereküla küla	40	22				
Pitsalu küla	31	35				
Pööravere asundus	63	50	Pööravere küla	67	Pööravere küla	59
			Roodi küla	69	Roodi küla	57
Rukkiküla küla	41	44				
Salu küla	51	57				
Salutaguse küla	97	62				
Sepa küla	25	20				
Soosalu küla	19	8				
Sõõrike küla	43	41	Sõõrike küla	81	Sõõrike küla	66
Tarva küla	86	91				
Tõrdu küla	88	98				
Tühjasmaa küla	31	24				
Vahenurme asundus	63	81	Vahenurme küla	148	Vahenurme küla	245
Vakalepa küla	37	33				
Valistre küla	65	32				
Vee asundus	45	70	Vee küla	130	Vee küla	79
Häädemeeste k/n	1933	1620	Häädemeeste k/n	3396	Häädemeeste k/n	3381
Aleviku küla	158	174				
Arumetsa I küla	110	77	Arumetsa küla	106	Arumetsa küla	84
Arumetsa II küla	67	48				
			Häädemeeste alevik	683	Häädemeeste alevik	827
			Ikla küla	228	Ikla küla	186
			Jaagupi küla	87	Jaagupi küla	88
			Kabli küla	285	Kabli küla	396
Kalju I küla	73	70				
Kalju II küla	67	51				
Kalju III küla	41	50				

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Kalju IV küla	63	62				
Kägiste I küla	76	39	Krundiküla küla	163	Krundiküla küla	143
Kägiste II küla	88	71	Majaka küla	70	Majaka küla	59
			Massiaru küla	138	Massiaru küla	234
Muhu küla	64	47	Metsapoo küla	180	Metsapoo küla	187
Ojasoo küla	92	52	Nepste küla	25	Nepste küla	17
Padina küla	132	144	Orajõe küla	75	Orajõe küla	55
Papisilla küla	60	25	Papisilla küla	90	Papisilla küla	74
Piiskopi küla	82	62	Peni küla	126	Peni küla	67
Pulgaoja küla	81	72	Pulgoja küla	84	Pulgoja küla	54
Rannametsa küla	49	29	Rannametsa küla	145	Rannametsa küla	127
Sooküla I küla	52	39	Sooküla küla	83	Sooküla küla	69
Sooküla II küla	69	53				
Suurküla I küla	77	77	Soometsa küla	154	Soometsa küla	104
Suurküla II küla	68	80	Treimani küla	355	Treimani küla	342
			Urissaare küla	131	Urissaare küla	100
Uuejõe küla	41	47				
Uuejõe-Võidu küla	100	42	Uuemaa küla	67	Uuemaa küla	50
Vaheliku küla	68	86				
Viira küla	91	88	Võidu küla	121	Võidu küla	118
Võiduküla küla	64	35				
Kabli k/n	1669	1386				
Ikla asundus	64	48				
Ikla asund	217	202				
Kabli I küla	83	51				
Kabli II küla	96	87				
Kabli III küla	74	75				
Kiusumetsa küla	11	3				
Krundiküla küla	110	98				
Kura küla	72	56				
Loigu küla	46	37				
Majaka küla	90	50				
Metsaküla küla	74	40				
Murru küla	222	166				
Mõisaküla I küla	58	40				
Mõisaküla II küla	43	48				
Peni küla	83	66				
Piiri küla	98	50				
Ranna küla	160	235				
Räägu küla	68	34				
Kaisma k/n	1194	845	Kaisma k/n	759	Kaisma k/n	630
Aavasalu küla	32	25				
Allika küla	38	44				
Järve küla	30	9				
Kaasiku küla	73	28				
Kaisma asundus	52	49	Kaisma küla	478	Kaisma küla	222
Karu küla	40	29				
Kergu küla	95	123			Kergu küla	269
Kergu-Mäeküla küla	98	53				

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Kõnnu küla	27	31	Kõnnu küla	114	Kõnnu küla	87
Kõrtsi küla	38	44				
Linnamaa küla	37	26				
Lõo küla	101	76				
Metsaküla küla	36	15				
Metsavere küla	36	16	Metsavere küla	56	Metsavere küla	52
Nõmme küla	44	34				
Rahkema küla	45	11				
Selja küla	71	50				
Sohlu küla	26	24				
Tearu küla	57	42				
Tootsi küla	67	31				
Viluvete küla	151	85	Viluvete küla	111		
Kihnu k/n	761	771	Kihnu k/n	688	Kihnu k/n	544
Lemsi küla	135	173	Lemsi küla	207	Lemsi küla	149
Lina küla	182	179	Linaküla küla	156	Linaküla küla	145
Mõisaküla küla	108	115				
Rootsi küla	121	120	Rootsiküla küla	152	Rootsiküla küla	115
Sääreküla küla	121	107	Sääre küla	173	Sääre küla	135
Turu küla	94	77				
Koonga k/n	2442	1886	Koonga k/n	1561	Koonga k/n	1560
Emmu küla	92	90	Emmu küla	56	Emmu küla	44
Hõbeda küla	15	8				
Irta küla	31	80	Irta küla	113	Irta küla	101
Iska küla	14	9				
Joonuse küla	18	7				
Jänistvere küla	47	33				
Järve küla	48	35				
Kalli küla	95	81	Kalli küla	102	Kalli küla	85
Karinõmme asundus	44	28				
Karupa küla	42	38				
Keblaste asundus	139	107				
Kibura küla	29	24				
Küisamaa küla	34	27				
Koonga asundus	170	91	Koonga küla	167	Koonga küla	334
Kuhu küla	12	4				
Kurese küla	20	5	Kurese küla	47	Kurese küla	26
Kõima asundus	84	97				
Lõpe küla	70	85	Lõpe küla	233	Lõpe küla	313
Maikse küla	37	23				
			Mihkli küla	54	Mihkli küla	46
Nedremaa küla	82	64	Neidrema küla	44	Neidrema küla	31
Nätsi küla	27	22				
Oidrema asundus	252	211	Oidrema küla	217	Oidrema küla	176
Paimvere küla	45	31				
Palatu küla	28	24				
Parasmaa küla	19	9				
Peantse küla	59	44				
Piisu küla	35	17				
Pikavere küla	112	93	Pikavere küla	57	Pikavere küla	36
Rabavere küla	130	131	Rabavere küla	110	Rabavere küla	109
Salevere küla	39	19	Salevere küla	29	Salevere küla	23
Sookatse küla	45	9				
			Tammaru küla	85	Tammaru küla	90
Tamme küla	12	4				
Tarva küla	245	123	Tarva küla	129	Tarva küla	77

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Tõitse küla	13	7				
Ura küla	56	41	Ura küla	39	Ura küla	27
Urita küla	27	26				
Vastupää küla	13	8				
Veltsa küla	54	48				
Võitra küla	70	66	Võitra küla	79	Võitra küla	42
Võrungi küla	17	12				
Õepa küla	21	5				
Massiaru k/n	918	514				
Aru küla	107	65				
Kolbergi küla	76	34				
Laulaste küla	281	139				
Mäeküla küla	130	69				
Nepste küla	88	45				
Tuuliku küla	28	15				
Urissaare küla	120	87				
Uemaa küla	88	60				
Paikuse k/n	2804	2858	Paikuse k/n	1972	Paikuse k/n	2480
Altküla küla	36	23				
Ange küla	19	14				
Juhaselja küla	38	25				
Juntsi küla	76	59				
Kabli küla	21	14				
Kalda küla	20	14				
Kiisa küla	89	85				
Kildemaa küla	65	36				
Kodara küla	34	38				
Kõdu küla	45	37				
Kõrsa küla	167	108				
Lodja küla	57	236				
Loigu küla	31	15				
Metsaküla küla	62	57				
Oraste küla	56	67				
			Paikuse alevik	1481	Paikuse alevik	1837
Piiri küla	15	8				
Poska küla	25	23				
Pulli küla	158	111				
Pustuski küla	66	69				
Põlendmaa asundus	21	19	Põlendmaa küla	48	Põlendmaa küla	48
Põlendmaa I küla	14	40				
Põlendmaa II küla	19	13				
Rabaküla küla	14	3				
Rütavere küla	73	68				
			Seljametsa küla	142	Seljametsa küla	300
Silla küla	45	98	Silla küla	144	Silla küla	177
Sindi asundus	477	620				
Sinioja küla	37	32				
Suura küla	24	12				
Taali I küla	32	25				
Taali II küla	69	57				
Taali III küla	59	89				
Tammaru küla	37	36	Tammuru küla	103	Tammuru küla	87
Tammiste asundus	256	260				
Tammiste küla	37	38				
Tõela küla	72	0				
Urge küla	78	145				
Urumarja küla	49	39				

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Vainu küla	73	60	Vaskrääma küla	54	Vaskrääma küla	31
Veski küla	64	68				
Viira asundus	174	97				
Ruhnu k/n	181	177	Ruhnu k/n	71		
Ruhnu küla	181	177	Ruhnu küla	71		
Saarde k/n	2090	1639	Saarde k/n	3388	Saarde k/n	3014
Alliku küla	111	64				
Jäära asundus	101	84	Jäära küla	137	Jäära küla	97
Kalita küla	72	74	Kalita küla	200	Kalita küla	155
Kallaste küla	30	12				
			Kamali küla	99	Kamali küla	85
			Kanaküla küla	197	Kanaküla küla	135
Karu küla	71	57				
Keskküla küla	69	39				
Küsa küla	62	30				
Kivilaane küla	34	27				
Kurgeja-Raba küla	128	74				
			Kärsu küla	59	Kärsu küla	40
Külge küla	79	89				
Küpsi küla	107	66				
Leipste küla	109	85	Leipste küla	220	Leipste küla	124
Lodja asundus	39	36	Lodja küla	188	Lodja küla	174
Lodja küla	71	68				
Marana küla	39	88	Marana küla	46	Marana küla	39
			Mustla küla	30	Mustla küla	22
Männiku küla	45	38				
Napsu küla	58	31	Saarde küla	352	Saarde küla	341
Palgimetsa küla	69	41				
Punapargi küla	205	154				
Rabaküla küla	71	60				
Rehema küla	48	24				
Sigaste küla	110	74	Sigaste küla	114	Sigaste küla	84
Sookuninga küla	46	30				
Sooküla küla	49	28				
Surtsi küla	51	57				
			Tihemetsa alevik	1514	Tihemetsa alevik	1522
Veneküla küla	189	194	Tõlla küla	153	Tõlla küla	134
Veske küla	27	15				
			Väljaküla küla	79	Väljaküla küla	62
Sauga	2126	2391	Sauga	1992	Sauga	2013
Agasilla küla	46	31				
Audru küla	426	579				
Eametsa küla	159	249	Eametsa küla	61	Eametsa küla	44
Kase küla	92	50				
Kilksamaa küla	83	69	Kilksama küla	208	Kilksama küla	139
Kiriku küla	9	14				
Lemmetsa küla	157	158				
Malda küla	27	27				
Metsaküla küla	63	47				
Mõisa asundus	94	135				
Nurme I küla	99	103	Nurme küla	118	Nurme küla	112
Nurme II küla	50	43				
Oara küla	7	4				
Pappsaare küla	219	282				

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Ridalepa küla	165	183	Pulli küla	153	Pulli küla	104
Räägu küla	95	74	Räägu küla	63	Räägu küla	38
Räägu-Metsaküla küla	42	26				
Räägu-Mõisaküla küla	3	10	Rütavere küla	84	Rütavere küla	47
Saarde küla	44	39				
Sauga küla	16	14	Sauga alevik	877	Sauga alevik	1170
Saunaküla küla	41	60				
Selja küla	71	128	Tammiste küla	75	Tammiste küla	76
Ullaste küla	110	33	Urge küla	197	Urge küla	154
			Vainu küla	156	Vainu küla	129
Vingi küla	8	33				
Seliste k/n	1404	1158				
Kaapre küla	37	12				
Karuga küla	18	10				
Kavaru küla	64	43				
Kopli küla	45	27				
Koti küla	77	70				
Kõpu küla	59	31				
Lao küla	72	52				
Lembra küla	59	44				
Liu küla	155	213				
Manija küla	99	75				
Marksa küla	77	83				
Metsaküla küla	40	24				
Murruste küla	46	33				
Peerni küla	66	63				
Pootsi küla	78	99				
Puti küla	51	37				
Päraküla küla	40	17				
Seljandi küla	79	70				
Sepa küla	42	21				
Tõlli küla	89	68				
Vihakse küla	73	45				
Võhma küla	38	21				
Surju k/n	1843	1403	Surju k/n	1090	Surju k/n	991
Ilvese küla	110	124	Ilvese küla	134	Ilvese küla	89
Jaama asundus	244	267	Jaamaküla küla	286	Jaamaküla küla	216
Jaama küla	117	94				
Kalda küla	20	15	Kalda küla	88	Kalda küla	92
Kikepera küla	86	31	Kikepera küla	70	Kikepera küla	59
Kooli küla	63	39				
Kurmi küla	53	45				
Kõveri-Sooküla küla	69	45	Kõveri küla	14	Kõveri küla	8
Laiaarü küla	24	0				
Lambaküla küla	21	0				
Lutsu küla	10	0				
Lähkma küla	64	31				
Matsita küla	42	29				
Metsaääre küla	91	82	Metsaääre küla	95	Metsaääre küla	85
Mätliku küla	18	0				
Peedi küla	32	19				
Peedu küla	88	86				
Rabaküla küla	108	45	Rabaküla küla	49	Rabaküla küla	49

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Riisselja küla	17	11				
Ristiküla küla	49	34	Ristiküla küla	121	Ristiküla küla	89
Saessaare küla	22	6				
Saunametsa küla	70	53				
Soo-otsa küla	26	0				
Surju asundus	91	121	Surju küla	233	Surju küla	304
Surju küla	66	51				
Tõitoja küla	48	26				
Ulli küla	61	34				
Valdimuru küla	7	0				
Vaskrääma küla	96	99				
Vingerja küla	12	8				
Väikseküla küla	18	8				
Tali k/n	1845	1327	Tali k/n	964	Tali k/n	935
Aru küla	219	91				
			Asuja küla	144	Asuja küla	91
			Lanksaare küla	73	Lanksaare küla	57
Marina küla	117	115	Marina küla	76	Marina küla	62
Mõisaküla küla	155	78				
Nepste küla	39	14				
Peratsaare küla	88	36				
Pihke küla	82	67	Pihke küla	33	Pihke küla	17
Pikksaare küla	37	20				
Possa küla	162	93				
Rae küla	33	37				
Reinu küla	65	40	Reinu küla	50	Reinu küla	43
Räisa küla	59	46				
Sandre küla	18	4				
Tali I küla	138	126	Tali küla	280	Tali küla	427
Tali II küla	99	107				
Tuuliku küla	81	60	Tuuliku küla	45	Tuuliku küla	16
Uulota küla	81	53				
Uusnaru küla	46	21				
Veelikse asundus	171	242	Veelikse küla	213	Veelikse küla	173
Viisireiu küla	155	77	Viisireiu küla	50	Viisireiu küla	49
Tihemetsa k/n	2287	1680				
Alliku küla	298	220				
Asuvere küla	635	499				
Kamali küla	173	109				
Kanaküla küla	346	237				
Metsaküla küla	104	86				
Mustla küla	43	61				
Neitsi küla	158	79				
Punapargi küla	35	25				
Reinse küla	114	78				
Suitsuküla küla	94	29				
Tõlla küla	159	169				
Väljaküla küla	128	88				
Tori k/n	2519	2227	Tori k/n	2515	Tori k/n	2617
Aesoo I küla	61	17	Aesoo küla	52	Aesoo küla	29
Aesoo II küla	22	9				
Allika küla	24	24				
Altküla I küla	21	15				
Altküla II küla	13	5				
Aru küla	10	11				
Elbi küla	31	18	Elbi küla	31	Elbi küla	23

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Jõesuu küla	44	49	Jõesuu küla	271	Jõesuu küla	390
Jõhve küla	23	17				
Jõulu küla	14	7				
Kaesoo küla	33	19				
Kalmu küla	25	18				
Kase küla	96	139				
Kavasoo küla	18	16	Kildemaa küla	45	Kildemaa küla	37
Kose küla	55	45	Kuiaru küla	88	Kuiaru küla	87
Kõlli küla	30	15				
Kõrre küla	9	6	Kõrsa küla	86	Kõrsa küla	63
Levi küla	75	60	Levi küla	35	Levi küla	37
Mannare küla	39	49	Mannare küla	70	Mannare küla	47
Metsaküla küla	82	41				
Muraka küla	70	75	Muraka küla	94	Muraka küla	98
Muti küla	91	85	Muti küla	67	Muti küla	47
Määränõmme I küla	11	9	Määränõmme küla	47	Määränõmme küla	37
Määränõmme II küla	30	17				
Niimiste küla	71	60	Oora küla	94	Oore küla	79
Ore küla	68	59				
Piiri küla	40	20	Piistaoja küla	128	Piistaoja küla	127
Puista I küla	32	10				
Puista II küla	14	81				
Puussaare küla	48	28				
Päästale I küla	11	13				
Päästale II küla	16	15				
Rabaküla küla	35	32				
Rabassaare küla	27	34				
Randivälja küla	123	62	Randivälja küla	74	Randivälja küla	59
Riisa küla	14	25	Riisa küla	50	Riisa küla	20
Rätsepa küla	19	16				
Saariisoo küla	13	5				
Sanga küla	38	44				
Selja küla	143	95	Selja küla	300	Selja küla	397
Sohlu küla	44	35				
Soone küla	65	43	Taali küla	236	Taali küla	228
Tahkuse küla	20	13				
Tani I küla	28	23				
Tani II küla	83	94				
Tohera küla	36	38	Tohera küla	109	Tohera küla	101
Tõia asund	242	295				
Tõia küla	121	134				
Tõia/Tori Invakodu	91	84	Tori alevik	486	Tori alevik	586
Tõramaa küla	14	11	Urumarja küla	78	Urumarja küla	60
Vabriku küla	49	29				
Veneoja küla	7	2				
Viidika küla	14	15				
Võlla küla	15	6				
Võlli küla	51	40	Võlli küla	74	Võlli küla	65
Tõstamaa k/n	1703	1486	Tõstamaa k/n	1955	Tõstamaa k/n	1722
Alu küla	38	35	Alu küla	30	Alu küla	28

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Araka küla	25	45				
Ermistu küla	58	43	Ermistu küla	85	Ermistu küla	76
Häidaste küla	35	28				
Jäärumetsa küla	25	7				
Kastna küla	66	32	Kastna küla	91	Kastna küla	70
			Kavaru küla	110	Kavaru küla	83
Kiraste küla	30	28	Kiraste küla	28	Kiraste küla	23
Laasna küla	34	27				
Lahe küla	50	29	Lao küla	101	Lao küla	69
Leelaste küla	42	29				
Leetsaare küla	19	10				
Lehtse küla	40	23				
Lepaspea küla	36	26				
Lõuka küla	56	37	Lõuka küla	69	Lõuka küla	49
Lõõba küla	35	23				
Männikuste küla	107	91	Manija küla	60	Manija küla	46
Nautsi küla	41	29	Männikuste küla	104	Männikuste küla	107
Nurmiste küla	197	113				
Pedaka küla	41	36	Pootsi küla	123	Pootsi küla	105
			Päraküla küla	26	Päraküla küla	18
Rammuka küla	37	31	Rammuka küla	43	Rammuka küla	22
Rammuka-Metsaküla küla	13	14				
Ranniku küla	73	80	Ranniku küla	64	Ranniku küla	39
			Seliste küla	181	Seliste küla	123
Sööni küla	64	52				
Tõhela küla	77	87	Tõhela küla	89	Tõhela küla	68
			Tõlli küla	55	Tõlli küla	34
Tõstamaa I küla	87	111	Tõstamaa alevik	602	Tõstamaa alevik	701
Tõstamaa II küla	78	142				
Tõstamaa III küla	84	75				
Vaiste küla	39	38				
Viruna-Teoste küla	46	25				
Värati küla	130	140	Värati küla	94	Värati küla	61
Uulu k/n	1838	2004	Uulu k/n	1666	Uulu k/n	1540
Jõe küla	90	90				
			Laadi küla	193	Laadi küla	155
Leina küla	87	77	Leina küla	42	Leina küla	31
Lepa küla	93	94	Lepaküla küla	106	Lepaküla küla	82
Mereküla küla	119	116				
Metsaküla küla	125	113	Metsaküla küla	95	Metsaküla küla	82
Mõisaküla küla	71	80				
Piirumi küla	44	33	Piirumi küla	63	Piirumi küla	47
Pikla I küla	89	83				
Pikla II küla	61	73				
Pikla III küla	48	33				
Rabaküla küla	12	8				
Ranna küla	55	35				
Rautsika küla	49	48				
Reiu küla	79	260	Reiu küla	138	Reiu küla	210
Soometsa küla	124	131				
Suursoo küla	79	42				
Tahku küla	51	25	Tahkuranna küla	157	Tahkuranna küla	100
Uulu küla	102	162	Uulu küla	302	Uulu küla	302
Võiste I küla	85	67	Võiste alevik	570	Võiste alevik	531

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Võiste II küla	119	177				
Võiste III küla	66	46				
Võiste IV küla	112	148				
Väljaküla küla	78	63				
Varbla k/n	2298	1728	Varbla k/n	1473	Varbla k/n	1242
Allika küla	57	37				
Aru küla	65	111				
Ennikse küla	47	26				
Haapsi küla	11	4				
Helmküla küla	156	118				
Hõbesalu küla	55	64	Hõbesalu küla	63	Hõbesalu küla	27
Illuste küla	33	28				
Kadaka küla	45	22				
Kanamardi küla	25	12				
Kidise küla	82	43	Kidise küla	80	Kidise küla	58
Kilgi küla	88	59	Kilgi küla	42	Kilgi küla	19
Kiviste küla	35	34				
Koeri küla	43	18				
Korju küla	36	16				
Kulli küla	51	84				
Käru küla	55	22				
Maade küla	30	11				
Matsi küla	87	56	Matsi küla	72	Matsi küla	58
Mereäärse küla	73	46	Mereäärse küla	100	Mereäärse küla	71
Metsaküla küla	33	20				
Muriste küla	31	24				
Mõtsu küla	76	93	Mõtsu küla	198	Mõtsu küla	248
Mäliküla küla	49	38				
Nõmme küla	23	23				
Paadremaa küla	55	25	Paadremaa küla	115	Paadremaa küla	63
Paatsalu küla	17	14	Paatsalu küla	104	Paatsalu küla	87
Piha küla	59	41				
Raespa küla	37	32				
Raheste küla	133	57	Raheste küla	225	Raheste küla	170
Ranna küla	36	23				
Rauksi küla	63	39				
Rädi küla	45	37				
Saare küla	36	26				
Saulepi küla	32	26	Saulepi küla	136	Saulepi küla	97
Selja küla	30	15				
Sookalda küla	77	69				
Tamba küla	47	32	Tamba küla	39	Tamba küla	24
Tiilemaa küla	31	23				
Tõusi küla	75	60				
Täpsi küla	53	16				
Vaiste küla	52	56	Vaiste küla	64	Vaiste küla	66
Varbla küla	85	86	Varbla küla	235	Varbla küla	254
Viira küla	27	18				
Õhu küla	22	24				
Vändra k/n	3818	3104	Vändra k/n	2805	Vändra k/n	2718
Ale küla	22	10				
			Allikõnnu küla	80	Allikõnnu küla	71
Aluste küla	35	44	Aluste küla	74	Aluste küla	71
Järvaku küla	45	15				
			Kaansoo küla	205	Kaansoo küla	178
Kadjaste-Lõuna küla	36	57	Kadjaste küla	120	Kadjaste küla	128
Kadjaste-Põhja küla	62	54				

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Kalda küla	51	51				
Kalmaru küla	20	27	Kalmaru küla	80	Kalmaru küla	82
Kirikumõisa küla	70	61	Kirikumõisa küla	115	Kirikumõisa küla	85
Kobra küla	63	77	Kobra küla	67	Kobra küla	40
Koidu küla	42	24				
Kose küla	68	52				
Kullimaa I küla	207	79	Kullimaa küla	59	Kullimaa küla	25
Kullimaa II küla	67	40				
Kurgja küla	39	22	Kurgja küla	38	Kurgja küla	24
Kõrevere küla	70	63				
Kärneri küla	49	25				
Käära küla	42	30				
Laane küla	64	49				
			Leetva küla	33	Leetva küla	15
Lepiku küla	34	35				
Luuri küla	73	59	Luuri küla	69	Luuri küla	46
Lõhmuslaane küla	34	20				
Lüüste I küla	34	16				
Lüüste II küla	14	9				
Massu küla	126	133	Massu küla	76	Massu küla	56
Mustaru küla	51	32	Mustaru küla	88	Mustaru küla	73
Mädara küla	60	48	Mädara küla	46	Mädara küla	41
Oriküla I küla	24	19	Oriküla küla	47	Oriküla küla	37
Oriküla II küla	46	36				
Pabarsoo küla	20	9				
Pahja küla	50	48				
Pulga küla	47	17				
Pärnjõe küla	163	182	Pärnjõe küla	254	Pärnjõe küla	381
Rabaküla küla	18	12				
Rae küla	85	45	Rae küla	51	Rae küla	43
Rahnoja küla	155	94	Rahnoja küla	43	Rahnoja küla	30
Reinumurru küla	12	20	Reinumurru küla	68	Reinumurru küla	51
Roja küla	30	38				
Ruusiaugu-Allikonnu küla	42	45				
Rõusa I küla	44	31	Rõusa küla	79	Rõusa küla	49
Rõusa II küla	43	27				
Rõusa-Ülejõe küla	21	20				
Rätsepa küla	79	82	Rätsepa küla	69	Rätsepa küla	104
Samliku küla	75	72				
Sikana küla	83	82	Sikana küla	70	Sikana küla	36
Soo-Põhja küla	17	13				
Soova küla	31	14				
Suurejõe I küla	91	124	Suurejõe küla	253	Suurejõe küla	313
Suurejõe II küla	73	78	Säästla küla	46	Säästla küla	40
Sõõrike küla	45	70				
Säästla küla	38	28				
Tagassaare küla	33	24	Tagassaare küla	38	Tagassaare küla	32
Tedre küla	36	20				
Vabriku küla	44	13				
Vainusaare küla	18	10				
Vaki küla	75	50	Vaki küla	98	Vaki küla	117
Valma küla	22	21				
Venekuusiku küla	46	30	Venekuusiku küla	32	Venekuusiku küla	26
Veskisoo küla	37	18	Veskisoo küla	10	Veskisoo küla	12
Vihtra küla	399	321	Vihtra küla	302	Vihtra küla	317
					Viluvete küla	55
Viratu küla	32	12				

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Võidula asund	182	169	Võidula küla	128	Võidula küla	88
Võiera-Lõuna küla	46	46	Võiera küla	32	Võiera küla	31
Ünnaste küla	38	32	Ünnaste küla	35	Ünnaste küla	21
Kokku	41987	36029	Kokku	34225	Kokku	33609

6. VIITED

- Anderson, Barbara, Kalev Katus, Brian Silver (1994). Developments and Prospects for Population Statistics in Countries of the Former Soviet Union. *Population Index*, vol.60, no.1, pp.4-20.
- Anderson, Barbara, Brian Silver (1985). 'Permanent' and 'Present' Populations in Soviet Statistics. *Soviet Studies*, vol.37, no.3, pp.386-402.
- Anderson, Barbara, Brian Silver (1986). Infant Mortality in the Soviet Union: Regional Differences and Measurement Issues. *Population and Development Review*, vol.12, no.4, pp.705-738.
- Andreev, Evgeni, Leonid Darski, Tatjana Harkova (1998). *Demografitsheskaja istoria Rossii: 1927-1959*. Moskva, Informatika.
- Arens, Ilmar (1994). *Peipsitagused eestlased*. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Arold, Mart (1996). (Koost) *Sortside saladusi. Pärnumaa kommunistid kutsetööl*. Tartu, Tungal.
- Baburin, Aleks, Kaja Gornoi, Mall Leinsalu, Mati Rahu (1997). *Eesti suremusatlas*. Tallinn, EKMI.
- Chesnais, Jean-Claude (1992). *The Demographic Transition. Stages, Patterns, and Economic Implications*. Oxford, Clarendon Press.
- Council of Europe (2003). *Recent Demographic Developments in Europe*. Strasbourg, CoE.
- Courbage, Youssef, Paul Compton (2002). (Eds) *Immigrant Populations in Europe*. Strasbourg, CoE.
- Eesti Statistikaamet (2001). *Eesti statistika aastaraamat*. Tallinn, ESA.
- Eesti Statistikaamet (2001-2002). *2000. aasta rahva ja eluruumide loendus*. I-VI. Tallinn, ESA.
- Eesti Statistikaamet (2003). *Eesti piirkondlik statistika 2002*. Tallinn, ESA.
- Eilart, Jaan (1983). (Toim) *Pärnu linnas ja rajoonis*. Tallinn, Eesti NSV TA.
- EKDK (1989). *Pärnu rahvastiku prognoos: baasvariandid*. RU, sari A, nr.18. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1990). *Pärnumaa rahvastikuprognoos*. RU, sari A, nr.23. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1992a). *Eesti rahvastiku regionaalne andmepank I*. RU, sari A, nr.29. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1992a). *Eesti rahvastiku regionaalne andmepank II*. RU, sari A, nr.31. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1994a). *Rahvastiku elutabelid: Maakonnad 1986-1991*. RU, sari C, nr.4. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1994b). *Imikusuremus Eestis: Maakonnad 1986-1991*. RU, sari C, nr.5. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1995a). *Eesti Pere- ja Sünnimisuuring. Standardtabelid*. RU, sari C, nr.6. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1995b). *Eesti vanuriuuring. Standardtabelid*. RU, sari C, nr.7. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1996-2004). *Rahvastiku ühtlusarvutatud sündmus- ja loendusstatistika 1965-1990: Harjumaa, Hiiumaa, Ida-Virumaa, Jõgevamaa, Järvamaa, Läänemaa, Lääne-Virumaa, Põlvamaa, Saaremaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa, Võrumaa*. RU, sari C, nr.8-14, 19-21. Tallinn, EKDK.
- EKDK (2003). *Unity and Diversity of Long-term Population Development: the Case of Baltic and South-Caucasian Regions*. Tallinn, EKDK. RU, series D, no.3. Tallinn, EKDK.
- EKDK (2005). *Eesti rahvastiku ühtlusarvutatud sünniandmed 1959-1970*. Tallinn, EKDK. RU, sari C, nr.16. Tallinn, EKDK. *Ilmumas*.
- EKDK/EKMI (1994a). *Rahvastiku soovanuskoostis 1979-1989*. RU, sari C, nr.2. Tallinn, EKDK.
- EKDK/EKMI (1994b). *Rahvastiku soovanuskoostis 1970-1979*. RU, sari C, nr.3. Tallinn, EKDK.
- ENSV ÜP (1945-1990). *ENSV Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja*. Tallinn, ENSV Riigikantselei.
- ESK (1942). *Eesti Statistika Kuukiri*. Tallinn.

- ESKV (1972). *Eesti NSV külanõukogude ja maa-asulate rahvastik*. Statistiline kogumik. 1959 ja 1970 rahvaloenduse andmeil. Tallinn, ENSV Statistika Keskvalitsus.
- ESKV (1981). *Eesti NSV külanõukogude ja maa-asulate rahvastik*. Statistiline kogumik. 1959, 1970 ja 1979 rahvaloenduse andmeil. Tallinn, ENSV Statistika Keskvalitsus.
- Festy, Patrick (1984). *Fertility in Western Countries from 1870 to 1970*. Bangkok, United Nations.
- Hajnal, John (1965). European Marriage Patterns in Perspective. *D.Glass, D.Eversley (Eds). Population in History*. Chicago.
- Haug, Werner, Youssef Courbage, Paul Compton (1998-2000) (Eds). *The Demographic Characteristics of National Minorities in Certain European States*, vol.1-2. Strasbourg, Council of Europe.
- Helemäe, Ernst (1989). *Pärnumaa ja pärnumaalased*. Tallinn, Perioodika.
- Helemäe, Jelena, Ellu Saar, Rein Vöörmann (2000). *Kas haridusse tasus investeerida?* Tallinn, Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- Jansen, Ea (1999). Rahvas ja rahvus. *J.Viikberg (Toim). Eesti rahvaste raamat. Rahvusvähemused - rühmad, ja -killud*. Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk.388-399.
- Kallas, Enda, Andres Toht (1983). Pärnu rajoon. Tallinn, Eesti Raamat.
- Katus, Kalev (1990). Demographic Trends in Estonia throughout the Centuries. *Yearbook of Population Research in Finland*. Helsinki, pp.50-66.
- Katus, Kalev (1994). Sündimus ja selle piirkondlikud erisused Eestis demograafilise ülemineku jooksul. *Akadeemia*, nr.1 ja 2, lk.134-149 ja 365-385.
- Katus, Kalev (1995). Eesti rahvastiku vananemise põhijooned. *Akadeemia*, nr.7 ja 8, lk.1379-1406 ja 1592-1633.
- Katus, Kalev (1997). Post-Transitional Fertility: Case of Estonia. *K.Katus, V.Stankuniene, A.Vikat (Eds) Demographic Development in Baltic Countries*. Special issue of Revue Baltique. Vilnius, pp.49-63.
- Katus, Kalev (2000). Long-term Mortality Trend in Baltic Countries. *Trames*, vol.4, no.3, pp.231-256.
- Katus, Kalev, Allan Puur (1991). Eesti rahvastiku suremusest elutabelite analüüsi põhjal. *Akadeemia*, nr.6, lk.2516-2549.
- Katus, Kalev, Allan Puur (1997). *Mortality Development and Economic Transition: the Case of Estonia*. RU, series B, no.35. Tallinn, EKDK.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Asta Põldma (2002). *Eesti Põlvkondlik rahvastikuareng*. RU, sari D, nr.2. Tallinn, EKDK.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Asta Põldma, Luule Sakkeus (1994). *Tallinna rahvastikuproгноos*. RU, sari A, nr.35. Tallinn, EKDK.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Asta Põldma, Luule Sakkeus (1999). *Rahvastikuvananemine Eestis*. RU, sari D, nr.1. Tallinn, EKDK.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Luule Sakkeus (1997). Population Data and Reorganisation of Statistical System: Case of Estonia. *Trames*, vol.1, no.3, pp.171-189.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Luule Sakkeus (2000). Development of National Minorities in Estonia. *W.Haug, Y.Courbage, P.Compton (Eds). The Demographic Characteristics of National Minorities in Certain European States*, vol.2. Strasbourg, CoE.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Luule Sakkeus (2002). Foreign-origin Population in Estonia. *Y.Courbage, P.Compton (Eds). Immigrant Populations in Europe*. Strasbourg, CoE.

- Korb, Anu (1999). (Koost) *Taaru-tagused ja stepiasukad*. Eesti asundused IV. Tartu, Eesti Kirjandusmuuseum.
- Korb, Anu, Kadri Peebo (1995). (Koost) *Siin Siberi maapeal kasvanud*. Eesti asundused I. Tartu, Eesti Kirjandusmuuseum.
- Kupiszewski, Marek, David Powell, Philip Rees, Darren Smith (1998). *Internal Migration and Regional Population Dynamics: Estonia Case Study*. Report prepared for the Council of Europe and for the European Commission.
- Nigol, August (1918). *Eesti asundused ja asupaigad Wenemaal*. Tartu, Postimees.
- Palli, Heldur (1988). *Otepää rahvastik aastail 1716-1799*. Tallinn, Eesti Raamat.
- Palli, Heldur (1995). *Eesti rahvastikustatistika ajaloo allikad 1712-1940*. Tallinn, AIT.
- Palli, Heldur (1997). *Eesti rahvastiku ajalugu 1712-1799*. Tallinn, Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- Pavlik, Zdenek, Martin Hampl (1976). *Ierarhia realnosti i problema otsenki bolee shirokih vzaimozviazei populatsionnogo razvitia*. Praga.
- Pullat, Raimo (1981). *Peterburi eestlased*. Tallinn, Valgus.
- Puur, Allan (1994). *1989 Estonian Population and Housing Census. Microdata Description: Variable Definitions and Coding Schemes II*. RU, series A, no.36. Tallinn, EKDK.
- Pöld, Peeter (1926). Haridusolud ja vaimline kultuur. *Eesti. Maa, rahvas ja kultuur*. Tartu, Haridusministeeriumi kirjastus, lk.941-1124.
- Pärnu Maavalitsus (1998-). *Pärnumaa Aastaraamat*. Pärnu.
- Rammul, Aleksander (1930). (Toim) *Pärnumaa tervishoiuline kirjeldus*. Tartu.
- Riigi Statistika Keskbüroo (1923). *1922 aasta üldrahvalugemise andmed. Vihk VIII. Pärnumaa*. Tallinn, RSKB.
- Riigi Statistika Keskbüroo (1934-1937). *1934 aasta rahvaloendus Eestis. Vihk I-IV*. Tallinn, RSKB.
- Saar, Theodor (1998). Kihnu raamat. Tallinn, Emakeele Selts.
- Teder, T. (1939). *Perekonnaseisuaemetniku käsiraamat*. Tallinn, Siseministeerium.
- United Nations (2002). *Demographic Yearbook. Fifty-second Issue*. New York, United Nations.
- Uuet, Liivi (2002). *Eesti haldusjaotus 20. sajandil. Teatmik*. Tallinn, Eesti Omavalitsusliitude Ühendus/Riigiarhiiv.
- Vishnevski, Anatoli, Andrei Volkov (1983). (Eds) *Vozproizvodstvo naselenia SSSR*. Moskva.
- World Bank (1993). *Estonia. The transition to market economy*. Washington.
- Zelinski, Wilbur (1971). The Hypothesis of Mobility Transition. *The Geographical Review*, vol.61, no.2, pp. 219-249.

7. JOONISFAILIDE NIMEKIRI

Number	Tabel	Rahvastikuprotsess/seisund	Näitajatüüp	Ajavahemik	Piirkond
Piirimuutused					
X09-01		Haldusjaotus	Piirid	L1959	Vallad
X09-02		Haldusjaotus	Piirid	L1970	Vallad
X09-03		Haldusjaotus	Piirid	L1979	Vallad
X09-04		Haldusjaotus	Piirid	L1989	Vallad
Rahvastikutaaste					
R09-05	S1	Rahvaarv	Absoluutarv	1965-97	Maakond
R09-06	S1	Soovanuskoostis	Absoluutarv	1989	Maakond
R09-07	S1	Muutuskomponendid	Absoluutarv	1965-96	Maakond
R09-08	S1	Koguiive	Üldkordaja	1965-96	Maakond
R09-09	S1	Loomulik iive	Üldkordaja	1965-96	Maakond
R09-10	S1	Rändeiive	Üldkordaja	1965-96	Maakond
R09-11	S1	Loomulik ja rändeiive	Üldkordaja	1965-96	Maakond
R09-12	S1	Vanuskoostis	Osakaal	L1989	Vallad
R09-13	S1	Vanurrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
Sündimus					
B09-14	S3	Sündimus	Üldkordaja	1965-96	Maakond
B09-15	S2	Soosuhe	Suhtarv	1965-96	Maakond
B09-16	L7	Lapsesus	Osakaal	L1989	Maakond
B09-17	L7	Lapsesus	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
B09-18	L7	Lapsesus	Keskmine	L1989	Vallad
B09-19	L7	Lastetus	Osakaal	L1989	Vallad
B09-20	L7A	Lapsesus hariduseti	Osakaal	L1989	Vallad
B09-21	L7	Lapsesus, põlvkond 1940-1949	Keskmine	L1989	Vallad
Suremus					
D09-22	S3	Suremus	Üldkordaja	1965-96	Maakond
D09-23	S2	Soosuhe	Suhtarv	1965-96	Maakond
D09-24		Eluiga	Eluaastad	1986-91	Maakond
D09-25	S3	Imikusuremus	Kordaja	1965-96	Maakond
D09-26	S3	Imikusuremus	Kordaja	1965-96	Maakond
Abielulisus					
F09-27	S3	Abiellumus	Üldkordaja	1965-96	Maakond
F09-28	S3	Lahutumus	Üldkordaja	1965-96	Maakond
F09-29	S2	Abiellumised, lahutused	Suhtarv	1965-96	Maakond
F09-30	L2	Perekonnaseis	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
F09-31	L2	Abielurahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
F09-32	L2	Vallasrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
F09-33	L2	Leskrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
F09-34	L2	Lahusrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
F09-35	L2	Perekonnaseis	Osakaalu muutus	L1979-89	Maakond
F09-36	L2	Abielurahvastik	Osakaalu muutus	L1959-89	Linnad
Ränne					
M09-37	S2	Sisse- ja väljaränne	Absoluutarv	1965-96	Maakond
M09-38	S3	Sisse- ja väljaränne	Üldkordaja	1965-96	Maakond
M09-39	S3	Väljaränne	Üldkordaja	1965-96	Maakond
M09-40	S2	Rändekäive	Üldkordaja	1965-96	Maakond
M09-41	L4A	Paikus	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
M09-42	L4	Riigisündinud rahvastik	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
M09-43	L4	Välissündinud rahvastik	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
M09-44	L4A	Paikus	Osakaal	L1989	Vallad
M09-45	L4	Riigisündinud rahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
M09-46	L4	Riigisündinud rahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
M09-47	L4	Välissündinud rahvastik	Osakaal	L1989	Vallad

Number	Tabel	Rahvastikuprotsess/seisund	Näitajatüüp	Ajavahemik	Piirkond
Rahvus					
N09-48	L5A	Rahvuskooستis	Osakaal	L1989	Maakond
N09-49	L5	Soorahvuskooستis	Osakaal	L1989	Maakond
N09-50	L5,6	Mitte-eestlased	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
N09-51	L5A	Rahvuskooستis	Osakaalu muutus	L1970-89	Maakond
N09-52	L5	Mitte-eestlased	Osakaal	L1989	Vallad
N09-53	L5	Eestlased	Osakaalu muutus	L1959-89	Linnad
N09-54	L6	Mitte-eesti emakeel	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
N09-55	L6	Mitte-eesti emakeel	Osakaal	L1989	Vallad
N09-56	L6A	Eesti keele oskus	Osakaal	L1989	Vallad
N09-57	L6A	Eesti keele mitteoskus	Osakaal	L1989	Vallad
Haridus					
E09-58	L3	Haridustase	Osakaal	L1989	Maakond
E09-59	L3	Haridustase	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
E09-60	L3	Kõrgharidusrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
E09-61	L3	Keskharidusrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
E09-62	L3	Algharidusrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
E09-63	L3	Haridustase	Osakaalu muutus	L1970-89	Maakond
E09-64	L3	Kõrgharidusrahvastik	Osakaalu muutus	L1959-89	Linnad
E09-65	L3	Algharidusrahvastik	Osakaalu muutus	L1959-89	Linnad
Majandustegevus					
A09-66	L8	Põhitegevus	Osakaal	L1989	Maakond
A09-67	L8	Põhitegevus	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
A09-68	L8	Pensionärrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
A09-69	L8	Hõivekoormus	Suhtarv	L1989	Vallad
A09-70	L9	Tööala	Osakaal	L1989	Maakond
A09-71	L9	Tööala	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
A09-72	L9	Tööala	Osakaal	L1989	Vallad
A09-73	L9	Esmassektor	Osakaal	L1989	Vallad
A09-74	L9	Neljandassektor	Osakaal	L1989	Vallad
A09-75	L10	Amet	Osakaal	L1989	Maakond
A09-76	L10A	Amet (NRAK)	Osakaal	L1989	Maakond
A09-77	L10A	Amet	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
A09-78	L10	Põllumajandustöölised	Osakaal	L1989	Vallad
A09-79	L10A	Haridus- ja teadustöötajad (NRAK)	Osakaal	L1989	Vallad
A09-80	L10A	Tervishoiutöötajad (NRAK)	Osakaal	L1989	Vallad
A09-81	L10A	Põllumajandustöölised	Osakaal	L1989	Vallad
Eluase					
H09-82	L11	Eluasemetüüp	Osakaal	L1989	Maakond
H09-83	L11	Eluasemetüüp	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
H09-84	L11	Eluasemetüüp	Osakaal	L1989	Vallad
H09-85	L11	Pereelamu	Osakaal	L1989	Vallad
H09-86	L12	Tubade arv	Keskmine	L1989	Maakond
H09-87	L12	Tubade arv	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
H09-88	L12	Tubade arv	Osakaal	L1989	Vallad
H09-89	L12A	Üldpind	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
H09-90	L12A	Üldpind	Osakaal	L1989	Vallad
H09-91	L12B	Elamispind	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
H09-92	L12B	Elamispind	Osakaal	L1989	Vallad
H09-93	L07	Tiheli olek	Osakaal	L1989	Vallad
H09-94	L13	Eluasememugavused	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
H09-95	L13	Eluasememugavused	Osakaal	L1989	Vallad

Märkus: Joonisfailid asuvad kogumikuga kaasasoleval disketil,
 "S" viitab sündmusstatistika, "L" loendusstatistika tabelitele.

